

JOTAIN UUTTA, VANHAA, LAINATTUA JA PUNAISTA

**Diskurssianalyttinen tutkimus aktivistiryhmä Voinan poliittisen
toiminnan tyylistä**

Veera Koskinen

Pro-gradu tutkielma

Sociologia

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2013

Abstrakti

Veera Koskinen
Sosiologia
Pro-gradu tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Terhi-Anna Wilska
Kevät 2013
121 sivua

Tarkastelen pro gradussani venäläisen poliittistaiteellisen aktivistiryhmä Voinan toimintaa. Tarkoitukseni on kuvata, ymmärtää ja tulkita, millainen on Voinan poliittisen toiminnan tyyli eli millainen on tutkimani aktivistiryhmän ideologian ja toimintatapojen yhdistelmä. Pyrin myös analysoimaan Voinan poliittisen toiminnan tyyliä osana sen postsosialistista toimintaympäristöä. Tutkimuksellani haluan ottaa osaa laajempaan keskusteluun Venäjän demokratia- ja kansalaisyhteiskuntakehityksestä, joten tutkimukseni teoreettisena pohjana toimivat erinäiset demokratian ja kansalaisyhteiskunnan suhdetta sekä poliittisia liikkeitä koskevat yhteiskuntatieteelliset teoriat ja tutkimukset. Teen myös katsauksen Venäjän lähihistoriaan ja nykypäivään, lähinnä politiikan ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan näkökulmasta.

Tutkimusmenetelmäni ovat hermeneuttisia. Aineistoni koostuu Voinan verkkosivuilta ja niiden kautta keräämästäni aktivistien itsensä verkkoon laittamasta materiaalista. Tarkoitukseni on tarkastella Voinan toimintaa sellaisena kuin se ryhmän verkkosivujen kautta välittyy. Aineisto on kerätty syksyllä 2012 ja se koostuu pääosin vuosien 2008–2012 välisenä aikana verkkoon laitetusta materiaalista. Aineistoanalyysini metodologisena viitekehyksenä toimii kriittinen diskurssianalyysi. Lisäksi käytän aineistolähtöistä teemoittelua apuna aineistoni ja aineistoanalyysini jäsentämisessä.

Voina voidaan lukea osaksi Venäjän poliittista oppositiota, mutta tutkimukseni osoittaa, että Voinan tavoitteet yltyvät demokraattisten käytäntöjen vahvistamista pidemmälle. Voina pyrkii toiminnallaan muuttamaan perusteellisesti venäläistä yhteiskuntaa ja maan toimintakulttuuria. Voina kokee Venäjän autoritaarisen hallintotavan lisäksi ongelmalliseksi kaikki sellaiset yhteiskunnalliset rakenteet ja toimintamallit, jotka lisäävät yhteiskunnallista eriarvoisuutta tai ylläpitävät maan vertikaalista johtamiskulttuuria. Voina haluaa muun muassa poistaa rahatalouden, purkaa nykyisen hallintomallin ja saavuttaa täydellisen taiteen vapauden. Voinan pääasiallisina toimintamuotoina voidaan pitää poliittista performanssia, kansalaistottelemattomuutta sekä aktivistien omia elämäntapavalintoja. Voinan toiminta on toiselämän teatteria, jonka tarkoituksena on shokeerata, naurattaa ja paljastaa yhteiskunnallisia epäkohtia. Voinalla on laajan taiteilijoista ja vasemmistoaktivisteista koostuvan verkoston tuki, mutta ryhmän ääri liberaalit arvot ja kyseenalaiset toimintatavat altistavat ryhmän jatkuvalle virkavallan painostukselle.

Avainsanat: postsosialismi, Venäjä, poliittinen tyyli, demokratia, kansalaisyhteiskunta, ohjattu demokratia, aktivismi

Sisällys

1. Johdanto	4
1.1. Tutkimuksen tausta	4
1.2. Tutkimuksen rakenne ja tarkentavat käsitteet	7
2. Demokratiaa rakentamassa.....	10
2.1. Kansalaisyhteiskunnan merkitys ja tehtävät demokraattisessa hallinnossa.....	10
2.2. Toimivan kansalaisyhteiskunnan edellytykset ja kansalaisyhteiskunnan demokratisoivat vaikutukset	13
2.3. Kansalaisyhteiskunnalle annetut merkitykset Venäjän demokratisoitumisprosessin yhteydessä.....	16
2.4. Venäläinen kansalaisyhteiskunta ja Neuvostoliiton varjo	18
2.4.1 Luottamusputa	19
2.4.2. Poliittinen passiivisuus	20
2.4.3. Kansalaisyhteiskunta suhdeverkostojen varassa	22
3. Kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnalliset liikkeet jälkiteollisessa yhteiskunnassa	24
3.1. Riskiyhteiskunta ja refleksiivinen modernisaatio	24
3.2. Alapolitiikan korostuminen jälkiteollisessa yhteiskunnassa.....	26
3.3. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kehittyminen	28
3.4. Uudet, uusimmat vai uudistuvat yhteiskunnalliset liikkeet?	32
3.5. Internet ja yhteiskunnalliset liikkeet verkossa	35
3.6. Poliittisen tyylin tutkimus osana tämän päivän liiketutkimusta	38
4. Venäjä nyt	42
4.1. Kohti ohjattua demokratiaa.....	42
4.2. Kansalaisyhteiskunta ahtaalla	45
4.3. Opposition mahdollisuudet ja politiikan huono maine	47
4.4. Kansalaisten aktivoituminen.....	51
4.5 Opposition toiminta ja valtion vastatoimet	53
5. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen metodi.....	57
5.1. Tutkimuskysymykset	57
5.2. Tutkimusaineiston kuvaus ja aineiston keruun prosessi	58
5.3. Yhteiskunnallisesti suuntautuneen diskurssianalyysin lähtökohdat	61
5.4. Kriittinen diskurssianalyysi metodologisena viitekehyksenä	64
5.5. Teemoittelu kriittisen diskurssianalyysin tukena.....	67
5.6. Tutkimusmetodin luotettavuuden arviointia	68

5.7. Verkkoaineiston haasteet	70
6. Aineistoanalyysi	72
6.1. Toiminnan sisältö – mitä vastustetaan?	73
6.1.1. Autoritaarinen hallintotapa ja valtion auktoriteetit.....	73
6.1.2. Yhteiskunnassa vallitsevat hierarkiat ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus	76
6.1.3. Sananvapaus ja muut kansalaisvapaudet	78
6.1.4. Rahatalous	81
6.1.5. Taidekulttuuri	84
6.1.6. Taiteen kaupallisuus ja taiteilijoiden asema	86
6.2. Toiminnan muoto – millä keinoilla tavoitteisiin pyritään?.....	87
6.2.1. Kansalaistottelemattomuus	87
6.2.2. Poliittinen performanssi.....	91
6.2.3. Elämäntapa	93
6.3. Yhteenveto	95
6.3.1. Voinan poliittisen toiminnan tyyli.....	95
6.3.2. Miten Voinan poliittisen toiminnan tyyli istuu Venäjän demokratia- ja kansalaisyhteiskunta-keskusteluun?.....	102
7. Pohdinta.....	106
Lähteet	110
Verkkolähteet.....	115
Aineistot.....	118
Kuvat.....	119
Taulukot.....	119
Käännökset ja translitterointi	120

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta

Venäjän kansalaisyhteiskunnan tila on puhuttanut viime aikoina paljon. Vielä muutama vuosi sitten passiivisiksi ja epäpoliittisiksi luonnehditut venäläiset ovat nyt olleet näyttävästi mukana sekä tukemassa että vastustamassa Venäjän nykyistä poliittista johtoa. Kansan keskuudessa epärehellisiksi tuomitut vuoden 2011 duuman vaalit ja vuoden 2012 presidentin vaalit herättivät laajan keskustelun Venäjän poliittisen järjestelmän oikeudenmukaisuudesta sekä kansalaisoikeuksien toteutumisesta saaden kymmenet tuhannet venäläiset osallistumaan vaalien yhteydessä toteutettuihin mielenosoituksiin. Vaalivilpin lisäksi protestimielialaa ovat ylläpitäneet Venäjän valtapuolueen Yhtenäisen Venäjän ja sen johtohahmon ja kolmannelle kaudelle Venäjän federaation presidentiksi valitun Vladimir Putinin vastatoimet kansan kuohunnan vaimentamiseksi sekä kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien rajoittamiseksi.

Ulkomailla Venäjän viime vuosien tapahtumia on seurattu intensiivisesti. Lehdistö on intoutunut puhumaan venäläisten poliittisesta heräämisestä ja nostanut muun muassa Pussy Riot -punkbändin Venäjän valtapuoluetta kritisoivat tempaukset ja niitä seuranneet oikeudenkäynnit koko maailman tietoisuuteen. Kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt ovat tuominneet Venäjän poliittisen johdon tavan kohdella kansalaisaktivisteja ja esittäneet huolensa nopealla tahdilla hyväksytyjä kansalaisyhteiskunnan toimintaan vaikuttavia lakeja kohtaan. Tutkijat puolestaan ovat käyneet aktiivista keskustelua siitä, onko kansan liikehdinnässä kyse vain hetkellisestä ilmiöstä vai pysyvämmästä, Venäjän poliittisiin valtarakenteisiin ja politiikan suuntaan vaikuttavasta toiminnasta. Monet ovat myös kiinnittäneet huomiota siihen, miten näkyvässä roolissa internet ja erilaiset sosiaalisen median sovellukset ovat olleet uusimpien protestien organisoinnissa ja toteutuksessa.

On selvää, että Venäjällä eletään nyt myös poliittisen aktivismin osalta tapahtumarikasta aikaa, minkä takia Venäjän poliittisella kentällä on näkynyt hyvin kirjava joukko erilaisia ja eri tarkoitusperillä liikkeellä olevia kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Juuri kiinnostus näiden viime vuosina esillä olleiden aktivistiryhmien ja liikkeiden laajaan kirjoon innoitti minut perehtymään tarkemmin yhden näyttävästi esillä olleen aktivistiryhmän toimintaan. Tapaustutkimukseni kohteeksi valikoitui poliittisesti sävyttynyt taiteilijaryhmä *Voina* (ven.

Voina), joka on herättänyt huomiota provokatiivisilla tempauksillaan myös Venäjän rajojen ulkopuolella. Voinan aktivistien rohkeat ja äärimmäisen provosoivat tavat ilmaista ryhmän näkemyksiä, esimerkiksi harrastamalla ryhmäseksiä julkisella paikalla tai lavastamalla presidentti Putinin hautajaiset, saavat väkisininkin pohtimaan sitä, minkälaiseen poliittiseen debattiin toiminnalla halutaan ottaa osaa ja mitä tällaisella toiminnalla voidaan tai halutaan saavuttaa.

Voina valikoitui tapaustutkimukseni tutkimuskohteeksi useammastakin syystä. Ensimmäkin vaikka Voina määrittelee ryhmänsä taiteilijakollektiiviksi, ryhmän kantaaottavat tempaukset antavat aiheita lähestyä sen toimintaa myös poliittisesta näkökulmasta. Toiseksi uusista poliittisista tyyleistä puhuttaessa esille nostetaan usein se, miten luovia ja monesti myös politiikan ulkopuolelta omaksuttuja keinoja tämän päivän aktivistit toiminnassa hyödyntävät. Koen, että Voinan toiminnassa yhdistyvät taide, aktivismi ja huliganismi tavalla, jonka lähempi tarkastelu saattaa tarjota mielenkiintoisen lisän uusista poliittisista tyyleistä ja tämän päivän poliittisesta aktivismista käytyyn keskusteluun. Voina voidaan myös lukea osaksi Venäjän poliittista oppositiota, jonka oletetaan sekä kritisoivan Venäjän nykyistä hallintojärjestelmää että taistelevan demokraattisten toimintatapojen puolesta. Tässä mielessä Voinan toiminnan tarkastelu mahdollistaa myös Venäjän nykyisen poliittisen tilanteen sekä poliittisen opposition tavoitteiden ja mahdollisuuksien tarkemman kartoittamisen.

Tutkimuskysymykseni ja sen myötä myös tutkimusmetodini on kaksitasoinen. Ensimmäkin pyrin selvittämään, **minkälainen on Voinan poliittisen toiminnan tyyli**. Toisin sanoen pyrin Voinan verkkosivuilta (free-voina.org) keräämäni aineiston avulla kartoittamaan sitä, minkälaisia toimintatapoja Voinalla on, ja minkälaiseen ryhmän yhteisesti jakamaan ideologiseen perustaan nämä valitut toimintatavat pohjaavat. Pertti Lappalaisen (2002) tavoin käytän poliittisen *toiminnan muodon* ja *toiminnan sisällön* käsitteitä jäsentämään aineistoanalyysiäni sekä kuvaamaan Voinan toiminnassa yhdistyvien toimintatapojen ja ideologian monisäikeistä yhdistelmää. Lappalaisen mukaan toiminnan muodon ja sisällön yhdistelmästä syntyy kullekin poliittiselle liikkeelle ominainen *poliittisen toiminnan tyyli*. Aineistoanalyysissäni kartoitan Voinan poliittista toiminnan tyyliä teemoittelun avulla, jonka katson parhaiten sopivan laajan verkkoaineistoni läpikäymiseen.

Voinan poliittisen toiminnan tyylin analyysin lisäksi analysoin yhteiskunnallisesti suuntautuneen kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä sitä, **miten Voinan poliittisen toiminnan tyyli istuu poliittisten liikkeiden toiminnassa tapahtuneista muutoksista ja**

Venäjän kansalaisyhteiskunnan tilasta käytyyn keskusteluun. Kriittinen diskurssianalyysi väljänä tutkimuksellisenä viitekehyksenä syventää teemoitteluun perustuvaa poliittisen toiminnan tyylin analyysiäni ja tarjoaa mahdollisuuden tarkastella tutkimuskohdettani astetta analyttisemmin ja kriittisemmin. Norman Faircloughn (1992) tavoin pyrin kriittisessä diskurssianalyysissä yhdistämään laajemman yhteiskuntateorian sekä systemaattisen lingvistisen analyysin. Tässä tutkimuksessa kielen ja yhteiskunnan välistä monimutkaista yhteyttä lähestytään siis suhteuttamalla analysoitavaa tutkimusaineistoa sitä ympäröivään Venäjän historialliskulttuurilliseen kontekstiin.

Tutkimukseni ottaa osaa laajempaan keskusteluun Venäjän nykyisen hallintotavan demokraattisuudesta sekä Venäjän kansalaisyhteiskunnan tilasta. Postsosialismia käsittelevää kirjallisuutta ja tutkimusaineistoa lukiessani olen huomannut, että keskustelu Venäjän nykyhallinnosta ja kansalaisyhteiskunnan tilasta herättää paljon ristiriitaisia näkemyksiä. Toiset pitävät Venäjän nykyhallintoa näennäisenä demokratiana, joka ei tue omaehtoista kansalaisyhteiskunnan toimintaa ja tuottaa enemmän eriarvoisuutta kuin yleistä luottamusta tai kansallista yhteishenkeä (ks. esim. Henderson 2011; Richter 2009). Toiset taas syyttävät länsimaita huonon venäjäkuvan ylläpitämisestä tai sellaisten kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon toimintamallien tuputtamisesta, joiden toimeenpaneminen postsosialistisessa kontekstissa ei ole mahdollista (ks. esim. Javeline & Lindemann-Komarova 2010). Joukosta löytyy myös heitä, jotka ovat todella optimistisia Venäjän kehityssuunnan suhteen, sillä heidän mukaansa kehitystä demokraattisten käytäntöjen ja kansalaisyhteiskunnan organisoinnin suhteen on tapahtunut, vaikka kehitys ei aina ole kulkenut länsimaiden hyväksi havaitun kaavan mukaisesti (ks. esim. Petukhov 2008).

Pro-gradu tutkielmani tulee olemaan jatkoa edelliselle seminaarityölleni, jossa tarkastelin kahden venäläisen poliittisen nuorisoliikkeen, Yhtenäistä Venäjää tukevan Našin sekä oppositioliike Oboronan, suhdetta Venäjän valtioon ja valtapoliitiikkaan. Kyseinen seminaarityö vahvisti käsityksiäni siitä, ettei Venäjällä katsota hyvällä muunlaista kuin valtapuolueen poliittista linjaa myötäilevää kansalaistoimintaa. Tuon vuonna 2011 valmistuneen seminaarityön jälkeen Venäjällä alkoi kuitenkin tapahtua nopealla tahdilla, ja monet, etenkin venäläisten poliittista passiivisuutta painottavat, näkemykset kumoutuivat täysin. Tästä syystä tutkimuksellisenä mielenkiinnonkohteenani on myös sen muutosprosessin tarkastelu, joka on johtanut tämän päivän poliittiseen tilanteeseen ja Voinan kaltaisten aktivistiryhmien toiminnan kiihtymiseen. Globaalista näkökulmasta Voinan poliittisen

toiminnan tarkastelu tarjoaa syyn ja mahdollisuuden pohtia laajemmin poliittisessa aktivismissa tapahtuneita maailmanlaajuisia ja pidemmällä aikavälillä tapahtuneita muutoksia.

Aineistoni koostuu puhtaasti verkkomateriaaleista, joten tutkimus keskittyy tarkastelemaan Voinan poliittista tyyliä sellaisena, kuin se Voinan verkkotoiminnan kautta välittyy. Kyse ei kuitenkaan ole verkkoaktivismin tutkimuksesta vaan poliittisen toiminnan tyylin määrittämisestä verkkosivujen avulla. Näen verkkosivut aktivistien harkittuna kielellisenä tekona, jonka avulla pyritään välittämään mahdollisimman tyhjentävä kuva aktivistien toiminnasta, ottaen kuitenkin huomioon verkkosivujen kohdeyleisö ja vallitseva yhteiskunnallinen kulttuuri. Tiedostan, että verkkosivut ovat haasteellinen tutkimuskohde, sillä ne eivät välttämättä näytä sitä todellisuutta, joka paljastuisi esimerkiksi kenttätöön avulla. Ian Parker (1998, 120–121) huomauttaa kuitenkin, ettei diskurssien tutkimusta voida pitää totuuksien paljastamisena vaan ainoastaan objektien käsitteellistämistapojen kuvailuna. Verkkosivuja tehdessään järjestöt ovat joutuneet tekemään valintoja sen suhteen, mitä he haluavat itsestään ja järjestöstään kertoa ja millaisena he haluavat oman järjestönsä toiminnan ulkopuolisille näyttäytyvän. Voidaan siis ajatella, että Voinan verkkosivujen toteutuksessa tehdyt valinnat, niin kielelliset kuin ei-kielellisetkin, kertovat niistä ideologisista lähtökohdista ja niistä yhteiskunnallisista olosuhteista, joiden puitteissa järjestöt ovat näitä valintoja tehneet.

1.2. Tutkimuksen rakenne ja tarkentavat käsitteet

Tutkimuskysymykseni ovat sellaisia, ettei niihin voida löytää yksiselitteisiä ja suljettuja vastauksia. Myös kriittinen diskurssianalyysi väljänä tutkimuksellisenä viitekehyksenä tarjoaa mahdollisuuksia erilaisille tulkinnoille. Tutkimuskysymykset yhdessä valitsemani diskurssianalyttisen metodin kanssa vaikuttavat siis siihen, että alun teoriaosuuden merkitys tutkimustulosteni selittäjänä korostuu. Tästä syystä pyrin rakentamaan teoriaosuuden niin, että se tarjoaisi mahdollisimman monipuolisen käsitteellisen välineistön tarkastella poliittista aktivismia venäläisessä kontekstissa.

Aloitan tutkimukseni käsittelemällä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan suhteesta käytyä keskustelua, sillä Venäjän yhteydessä kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet kytkeytyvät suurilta osin keskusteluun Venäjän demokratisoitumisprosessista. Avaan muun muassa Robert D. Putnamin (1993; 2000) ja Mark Warrenin (2001) teorioiden avulla sitä,

miten valtion ja kansalaisyhteiskunnan suhde demokraattisissa valtioissa yleensä nähdään ja minkälaisen kansalaisyhteiskunnan toiminnan katsotaan edistävän toimivan demokratian kehittymistä. Kirjoitan myös siitä, millä tavalla länsimaat ovat olleet mukana demokraattisten toimintamallien ja pysyvien kansalaisyhteiskuntarakenteiden juurruttamisessa Venäjälle.

Demokratia- ja kansalaisyhteiskuntateorioiden jälkeen luon katsauksen postsosialismista kirjoitettuun tutkimuskirjallisuuteen tutustumalla useiden Venäjä-tutkijoiden näkemyksiin Venäjän lähihistoriasta kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta. Koen tämän historiakatsauksen tärkeäksi, sillä jotta voitaisiin todenmukaisesti arvioida Venäjän demokratia- ja kansalaisyhteiskuntakehitystä, täytyy ymmärtää minkälaisesta historiallisesta ja kulttuurillisesta kontekstista Venäjän kohdalla puhutaan.

Kolmannen luvun alussa siirryn kuvaamaan jälkiteollista yhteiskuntaa lähinnä Ulrich Beckin (1995) ja Anthony Giddensin (1991; 1995) yhteiskunnallista muutosta koskevien teorioiden avulla. Tämän jälkeen kartoitan yhteiskunnallisten liikkeiden syntyyn ja kehitykseen vaikuttavia tekijöitä hyödyntämällä muun muassa Donatella Della Portan (1999; 2006), Mario Dianin (1999) sekä Sidney Tarrowin (1998; 2005) uusia yhteiskunnallisia liikkeitä ja kansainvälistä aktivismia koskevia teorioita. Jatkan poliittisen aktivismin käsittelyä vielä tutustumalla Rickhard J. F. Dayn (2005) ja Tim Jordanin (2002) uusimpiin aktivismin muotoihin liittyvään tutkimuskirjallisuuteen. Luvun kolme lopussa pohdin vielä internetin roolia poliittisessa aktivismissa ja esittelen Pertti Lappalaisen (2002; 2005) poliittisen toiminnan tyylin tutkimukseen liittyvää teoretisointia, joka tulee olemaan avainasemassa aineistoanalyysini toteutuksessa.

Viimeisen teorialukuni tarkoituksena on avata Venäjän nykytilannetta ja muodostaa kuva siitä ympäristöstä, jossa Voina tällä hetkellä toimii. Tässä luvussa joudun varsinaisen tutkimuskirjallisuuden lisäksi tukeutumaan myös aiheesta kirjoitettuihin uutisiin sekä muihin medialähteisiin, sillä kaikista Venäjän viimeaikaisista tapahtumista ei vielä ole saatavilla painavaa tieteellistä tekstiä. Olen kuitenkin hyödyntänyt vain sellaisia uutislähteitä, joiden kirjoittajien tai joissa haastateltujen henkilöiden tiedän olevan Venäjä-tutkimuksen ammattilaisia tai työskentelevän sellaisten asioiden parissa, että koen heidän arvionsa Venäjän nykytilasta luotettaviksi.

Luvussa viisi esittelen tutkimukseni aineiston sekä tutkimukseni metodologisena viitekehyksenä toimivan yhteiskunnallisesti suuntautuvan kriittisen diskurssianalyysin. Kirjoitan myös siitä, millä tavalla tässä tutkimuksessa hyödynnetään teemoittelua kriittisen

diskurssianalyysin tukena. Luvun lopussa pohdin tutkimukseni luotettavuutta tutkimustulosteni selittäjänä. Kuudennessa luvussa aloitan varsinaisen aineistoanalyysini, joka etenee aineistosta esille nousevien teemojen mukaisesti päättyen kokoavaan alalukuun Voinan poliittisesta toiminnan tyylistä.

Ennen teoriaosuuden aloittamista on paikallaan tarkentaa vielä kahta tutkimukseni aikana useasti toistuvaa käsitettä. Näistä ensimmäinen liittyy venäläiseen ympäristöön, toisin sanoen tutkimukseni venäläiseen kontekstiin. Kontekstilla tarkoitetaan yleensä ympäristöä, jossa toiminta tapahtuu ja joka resurssien ja mahdollisuuksien lisäksi asettaa toimijoille heidän toimintaansa vaikuttavia rajoituksia ja vaatimuksia (Yanitsky 2000, 29). Tässä tutkimuksessa venäläisellä kontekstilla tarkoitetaan siis Venäjän historialliskulttuurisia vaiheita ja nyky-päivän sosiopoliittisia olosuhteita, joiden puitteissa tutkimani aktivistiliike Voina toimii. Tutkimuskysymysteni kannalta olennaisinta on ymmärtää nimenomaan se, miten venäläinen konteksti on vaikuttanut Venäjän kansalaisyhteiskunnan tilaan ja sen piirissä tapahtuvaan poliittiseen toimintaan.

Toinen tarkennettava käsite liittyy länsimaihin, sillä vertaan tutkimukseni aikana venäläisiä toimintatapoja ja niiden historiallista taustaa usein länsimaisiin toimintamalleihin.

Länsimaisella demokratialla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sellaista demokraattista valtiota, joka rakentuu yksityisomistuksen, markkinatalouden, kansalaisoikeuksien ja valtiosta erillisen vapaaehtoiselle toiminnalle perustuvan kansalaisyhteiskunnan varaan, ja joka on valtiomuotona tyypillinen niin Euroopassa kuin Amerikassakin. Poliittiset vapaudet, kuten kansalaisten oman mielipiteen esiin tuominen kansalaisyhteiskunnan toimintakanavia pitkin on tyypillinen piirre länsimaisille demokratioille.

Puhun länsimaista nimenomaan vastakohtana Venäjän postsosialistiselle, totalitarismista toipuvalle, yhteiskunnalle. Eräs tapa ymmärtää demokratian ja totalitarismin ero on Oleg Yanitskyn (2000, 31) tapaan kuvata demokraattista valtiota selvärakenteiseksi (highly structured) erotuksena totalitaristiselle valtiolle, jossa kaikille yhteiskunnan osa-alueille tunkeutuvan ideologian ja diktatuurisen hallinnon takia yksilöä ja erilaisia mielipiteitä esille nostaville rakenteille ei ole tarvetta. Postsosialismi termillä tiettyjen Venäjän nykytilaan liittyvien asioiden yhteydessä haluan korostaa sitä perustavanlaatuisia eroa, joka Venäjän demokratian ja länsimaisen demokratian historiallisissa taustoissa on olemassa.

2. Demokratiaa rakentamassa

2.1. Kansalaisyhteiskunnan merkitys ja tehtävät demokraattisessa hallinnossa

“Demokratia ei ehkä ole täydellinen valtiomuoto, mutta emme ole tähän mennessä parempaakaan keksineet”, kuuluu Winston Churchillin paljon siteerattu lause, jonka sanomaa voidaan hyvin pitää myös nykyisten sosiologisten kansalaisyhteiskuntateorioiden peruslähtökohtana. Kun hallintoa, yhteiskunnallisia toimintakäytäntöjä tai yleistä hyvinvointia lähdetään kohentamaan, lähdetään kohentamaan nimenomaan alueen demokraattisia toimintamekanismeja sekä kansalaisyhteiskunnan laatua. Tämä on nähtävissä niin kehitysmaita koskevassa tutkimuksessa kuin myös niin sanottujen *transitiovaltioiden*, kuten Venäjän tutkimuksessa. Transitiovaltiolla tarkoitetaan yleensä valtiota, jonka hallinto – ja talousjärjestelmä ovat muutoksessa kohti demokraattista hallintoa.

Sana demokratia juontuu kreikan sanoista *demos* (kanssa) ja *kratos* (valta), joten vallan jakaminen kansalle ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen ovat demokratian ydinajatuksia. Vallanpitäjien ja kansalaisten välistä suhdetta kuvataan yleensä tekemällä ero valtion ja kansalaisyhteiskunnan välillä, mutta valtion ja kansalaisyhteiskunnan välistä aktiivista vuoropuhelua pidetään kuitenkin demokratian toimivuuden kannalta välttämättömänä. Alexis de Tocqueville osoitti jo 1800-luvun alkupuoliskolla sen, miten riippuvainen valtio on toimivasta kansalaisyhteiskunnasta, yhdistystoiminnasta ja vapaaehtoisesta yhteisöllisyydestä (Tocqueville 1980; Saaristo & Jokinen 2004, 257–258). Mark E. Warrenin (2001, 60) määritys demokratiasta kollektiivisena itsehallintana taas kuvaa hyvin kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan roolia demokraattisessa hallinnossa.

Kansalaisyhteiskunta-käsitteen juuret löytyvät 1700-luvun Euroopasta, jolloin sitä alettiin käyttää valtion ja yhteiskunnan eriytymisen tuloksena syntyneistä uusista organisaatioista ja niiden toimintatavoista (Alapuro 1993, 121). Myöhemmin kansalaisyhteiskunta on vakiintunut kuvaamaan kansalaisten toimintakenttää demokraattisessa hallinnossa.

Kansalaisyhteiskunta käsitetään usein synonyymiksi kolmannelle sektorille, jolloin tehdään ero kansalaisyhteiskunnan, yksityisen sektorin ja julkiseen sektorin välillä. Puhe yhteiskunnan

sektoreista liittyy siis enemmän keskusteluun hyvinvointipalveluiden tuottamisesta, eikä yhteiskunnallisista tai poliittisista valtasuhteista. Kansalaisyhteiskunnan tavoin kolmas sektori nähdään kuitenkin yleensä hyvinvointia kansalaisten omilla ehdoilla tuottavana alueena, jolloin saatetaan puhua jopa vapaaehtoissektorista. Juuri vapaaehtoisuuteen perustuva järjestötoiminta on yksi kansalaisyhteiskunnalle tunnusomaisista piirteistä. Vapaaehtoisuudella viitataan niin kansalaisyhteiskunnan yhdistysten ja järjestöjen voittoa tavoittelemattomaan luonteeseen kuin kansalaisyhteiskunnan omaehtoiseen tekemiseen perustuvaan toimintaperiaatteeseen. (Warren 2001 39–40.)

Perinteisissä kansalaisyhteiskuntateorioissa kansalaisyhteiskunnan keskeisimpinä organisaatioina pidetään kansalaisjärjestöjä, joiden kautta kansalaisten oletetaan osallistuvan yhteiskunnalliseen toimintaan, kuten yleiseen mielipiteen muodostamiseen ja poliittiseen päätöksentekoon. Kansalaisjärjestö sanan alkuosa ”kansalais-” rajaa jo itsessään tarkastelusta pois niin kutsutut primääriyhteisöt, kuten perheet, joihin kuulumiseen yksilö ei voi itse vaikuttaa. Kansalaisyhteiskunnan toimijoiksi katsotaan muun muassa erilaiset yhdistykset, harrasteryhmät ja aktivistiliikkeet, joihin liittyminen, ja joista lähteminen perustuvat suurelta osin yksilön omaan valinnanvapauteen (ks. esim. Warren 2001, 39–40). Erilaiset kansalaisvapaudet toteutuvat pääosin kansalaisyhteiskunnan toimintakentällä vastakohtana niille kansalaisvelvollisuuksille, joita yksilöllä on valtiota kohtaan. Valtiolla on kuitenkin tärkeä rooli näiden vapauksien valvojana ja sellaisten olosuhteiden ylläpitäjänä, joiden avulla kansalaisyhteiskunnan toiminta on mahdollista. Valtio osallistuu kansalaisyhteiskunnan toimintaan aktiivisesti muun muassa erilaisten lakien ja säännösten avulla, joilla turvataan kansalaisoikeuksien, kuten sananvapauden ja kokoontumisvapauden toteutuminen (ks. esim. Henderson 2011, 12).

Vaikka painotuksissa sen suhteen, miten kansalaisyhteiskunnan ja valtion suhde on demokratian sisällä järjestetty, löytyy selkeitä maakohtaisia eroja, valtion ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuoropuhelua pidetään erilaisille demokratioille universaalina ja välttämättömänä piirteenä. Juuri kansalaisten ja valtion auktoriteettien välinen vuorovaikutteinen suhde erottaa demokratian muista hallintomalleista ja on tehnyt siitä sellaisen tavoittelemisen arvoisen hallintomuodon, jonka kehittymistä halutaan maailmanlaajuisesti tukea. Esimerkiksi EU-jäsenyys on mahdollista vain sellaisille valtioille, joilla on ”kansanvallan periaatteille” perustuva hallintomalli (Fontaine 2007, 13–15).

Kansalaisyhteiskunta ei ole käsitteenä yksiselitteinen ja sitä lähestytään eri tutkimusten tulokulmista riippuen hieman eri tavoilla. Se, millaiseksi kansalaisyhteiskunta kuvataan, ja mitä nimitystä siitä käytetään, riippuu pitkälti siitä, mitä kyseisen alueen ominaisuutta halutaan painottaa. Yksi mahdollinen tapa määritellä kansalaisyhteiskunta on Mark E. Warrenin tavoin kuvata kansalaisyhteiskuntaa sosiaalisten organisaatioiden alueeksi, jonka sisällä vapaaehtoiset yhteisölliset suhteet ovat vallitsevia (Warren 2001, 57). Warrenin määritelmä sopii hyvin tämän tutkimuksen tutkimukselliseen lähestymistapaan, sillä se ei rajaa kansalaisyhteiskunnan toimijoita tiukasti järjestö- tai yhdistystoimijoihin vaan antaa käsitteelle väljyyttä puhumalla vapaaehtoisista yhteisöllisistä suhteista. Esimerkiksi venäläistä kansalaisyhteiskuntaa ja sen toimintaperiaatteita on viimeaikaisissa tutkimuksissa pyritty selittämään myös muiden kuin kansalaisjärjestöjen kautta. Venäjän kansalaisyhteiskunnan yhteydessä on puhuttu muun muassa epävirallisista kansalaisten välisistä suhdeverkostoista, jotka tutkijoiden mukaan ovat täydentäneet maan hataraa kansalaisjärjestöpohjaa (Salmenniemi & Rotkirch 2008).

Demokraattisessa valtiossa kansalaisyhteiskunta toimii välittäjänä kansalaisten ja poliittisen järjestelmän välillä (ks. esim. Van Til 2000). Poliittiset puolueet ja erilaiset yhteiskunnalliset liikkeet ovatkin niitä näkyvimpiä kansalaisyhteiskunnan toimijoita, minkä takia kansalaisyhteiskuntaa tarkastellaan usein nimenomaan poliittisena yhteiskuntana (Habermas 1997, 375; Zdravomyslova 1996, 19). Tuottamalla ja välittämällä oman liikkeen intresseihin sopivaa tietoa, liikkeet kääntävät tieteellisen tiedon esiin tuomia asioita yhteiskunnalliseksi toiminnaksi edistäen samalla tärkeiksi katsomiaan asioita (Eyerman & Jamison 1991, 52). Yhteiskunnalliset liikkeet ja järjestöt auttavat siis organisoimaan kansalaisten ideologista monimuotoisuutta kanavoimalla erilaisia ajatusmalleja osaksi tunnistettavien ryhmien poliittisia agendoja (Knox ym. 2006, 5; 8). Toisin sanoen kansalaisyhteiskunnan poliittiset toimijat, olivat ne sitten rekisteröityneitä järjestöjä tai pienempiä aktivistiryhmiä, edustavat kansalaisia ja kansalaisten mielipiteitä varmistaen samalla demokratian toteutumisen poliittisessa päätöksenteossa.

Demokratian ajatellaan olevan suotuisin hallintomalli edellä kuvatun kansalaistoiminnan syntymisen kannalta, koska se kannustaa kansalaisia yhteiseen päätöksentekoon. Kansalaisyhteiskunta on tässä mielessä myös konfliktiherkkää tilaa, sillä mitä enemmän päätöksentekijöitä on, sitä hankalampaa päätösten tekeminen on. Suurempien konfliktien välttämiseksi tarvitaankin valtion asettamia säädöksiä ja lakeja. Valtion tehtävänä on siis toisaalta turvata kansalaisten omaehtoista toimintaa, mutta tarpeen tullen myös hillitä

kansalaistoiminnan radikalisoitumista. Yhtä ainoaa oikeaa tapaa järjestää kansalaisten ja valtion välinen suhde, ei ole pystytty määrittämään, joten siitä, minkälaiset yhteiskunnalliset rakenteet ja toimintatavat ovat demokratian ja kansalaisten hyvinvoinnin kannalta parhaita, käydään jatkuvaa tieteellistä keskustelua.

2.2. Toimivan kansalaisyhteiskunnan edellytykset ja kansalaisyhteiskunnan demokratisoivat vaikutukset

Robert D. Putnamin mukaan aktiivinen ja omaehtoinen kansalaisyhteiskunta tuottaa sosiaalista pääomaa, joka kannustaa kansalaisia yhä aktiivisempaan kansalaistoimintaan ja vaikuttaa myönteisesti demokraattisiin hallintorakenteisiin (Putnam 1993, 168–172). Putnam tarkastelee kirjassaan ”Making Democracy Work” (1993) 1970-luvulla Italiassa toteutettuja laajoja institutionaalisia uudistuksia ja niiden aiheuttamia merkittäviä alueellisia eroja ”köyhän” Etelä-Italian ja ”vauraan” Pohjois-Italian välillä (emt. 61). Putnam argumentoi, että instituutioiden toimivuuden kannalta avainasemassa ovat alueiden sosiaaliset rakenteet ja kansalaisyhteiskunnan laatu, jotka luovat pohjan toimivalle instituutioiden verkostolle. Kun kansalaiset voivat luottaa siihen, että kaikki yhteisön jäsenet noudattavat yhteisiä pelisääntöjä syntyy yleistetyn luottamuksen ilmapiiri, joka mahdollistaa ja helpottaa tuntemattomien ihmisten välistä yhteistyötä ja informaation kulkua eri tahojen välillä. (emt. 172–174.)

Putnamin tutkimuksissa tärkeään asemaan nousevat luottamusta edistävät suhdeverkostot, jotka perustuvat horisontaalisille suhteille. Etelä-Italiassa, jossa aikaisemmat hallinnolliset mekanismit olivat perustuneet vertikaalisille suhdeverkostoilta, yleistetty luottamus oli heikko ja alueella vallitsi tiukka yhteiskunnallinen hierarkia. Tämä tarkoitti sitä, että alueen kansalaiset olivat enemmän asiakkaita tai alamaisia kuin tasa-arvoisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Kun Etelä-Italiassa esimerkiksi koulutusta tärkeämmäksi muodostui se, kenet tunti tai kenelle oli sukua, yleistetyn luottamuksen itseään kasvattava kehä jäi syntymättä ja alueen toimintakulttuurin muutos demokraattisempaan suuntaan hidastui. (emt. 170–175.)

Putnamin tutkimuksista käy ilmi, miten vahvasti sosiaalinen pääoma on sidoksissa alueen historiaan ja historian saatossa muovautuneeseen toimintakulttuuriin. Vaikka institutionaaliset uudistukset toteutettiin Italian eri osissa täsmälleen samalla tavalla, Etelä-Italiassa vanhat toimintamallit jatkoivat olemassaoloaan. Pelkkä demokraattinen hallintomalli ei siis yksin takaa kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen vuoropuhelun onnistumista,

kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välistä luottamusta tai kannusta kansalaisia yhteiskunnalliseen toimintaan, vaan kansalaisyhteiskunnan toimintakulttuurin taustalla vaikuttaa aina myös alueen kulttuurishallinnollinen historia. Jon Van Til (2000, 206) korostaa, että valtion asettamien lakien ja säädösten lisäksi yhteiskunnassa tulee vallita sellainen ilmapiiri, että kansalaiset pystyvät ja haluavat käyttää luovuuttaan sekä oma-aloitteisuuttaan yhteisten asioiden edistämiseksi.

Putnamilainen ajatus siitä, että vahva kansalaisyhteiskunta on yhtä kuin vahva demokratia, on muodostunut yhteiskuntatieteissä perinteiseksi tavaksi käsittää kansalaisyhteiskunnan ja demokratian välinen suhde. Salmenniemen (2008a, 105) mukaan on kuitenkin liioiteltua väittää, että kaikki kansalaisyhteiskunnan piirissä tapahtuva yhteisöllinen toiminta edistäisi demokratiaa yhtä paljon tai samalla tavalla, joten myös Putnamin yleistetyn luottamuksen, toimivan kansalaisyhteiskunnan ja vakaan demokratian kehä voidaan asettaa kritiikin kohteeksi. Myös Mark E. Warren kritisoi kirjassaan ”*Democracy and Associations*” (2001) Putnamin näkemyksiä siitä, että aktiivinen ja vapaa kansalaisyhteiskunta automaattisesti vahvistaisi demokratiaa. Warrenin mukaan ei ole mitään takeita siitä, että yksi yksittäinen järjestö tai yhdistys olisi demokratian toimivuuden kannalta hyödyllinen tai haitallinen. (emt. 208.)

Warren erittelee teoksessaan valtavan määrän erilaisia yhdistysvaikutuksia, jotka saattavat tietyissä olosuhteissa olla hyödyllisiä tai haitallisia demokratialle, ja muotoilee niiden pohjalta erilaisia yhdistysekologioita. Yhdistysvaikutuksilla Warren tarkoittaa erilaisia vaikutuksia, joita yhdistyksellä voi yksilölle ja yhteiskunnalle olla. Nämä vaikutukset voivat liittyä muun muassa siihen, minkälaisia kansalaistaitoja yksilö yhdistyksessä oppii tai millä tavalla yhdistys osallistuu yhteiskunnassa käytävään julkiseen keskusteluun. Yhdistysekologiat taas ovat näiden yhdistysvaikutusten yhdistelmistä syntyneitä erilaisia yhdistysvaikutusten yhdistelmiä. Kun Warren kokoaa nämä yhdistysekologiat yhteen taulukkoon, tulokseksi saadaan yli sadan solun taulukko, joka sekään ei Warrenin mukaan vielä ole tarpeeksi kattava. (emt. 135–205.) Yhdistysekologioiden määrä havainnollistaa hyvin sitä, miten monimutkaisesta ja laajasta kentästä todellisuudessa on kyse, kun puhutaan yhdistysten tai liikkeiden vaikutuksesta demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toimivuuteen.

Warren onnistuu yhdistysekologioiden avulla osoittamaan myös sen, miten ristiriidassa osa näistä yhdistysten demokratisoiviksi vaikutuksiksi luetuista ominaisuuksista ovat. Jos demokratisoivaksi vaikutukseksi katsotaan esimerkiksi se, että poliittiseen liikkeeseen

kuuluminen lisää yksilön halua osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, se ei välttämättä vielä tarkoita sitä, että yksilö oppii kyseisen liikkeen sisällä sellaisia poliittisia taitoja, joita hän kansalaisvaikuttamiseen tarvitsee. Näin voi olla esimerkiksi sellaisen poliittisen liikkeen kohdalla, jonka toimintarepertuaariin kuuluu poliittisen argumentoinnin sijaan vihapuheet tai väkivaltainen toiminta. Warren (2001, 136–137) huomauttaa, että myös sellaiset ryhmittymät, jotka helposti luokitellaan demokratian kannalta haitallisiksi (rasistiset ryhmät, terrorismiryhmät ym.), voivat joissain tapauksissa toimia demokratiaa edistävällä tavalla, jos ne esimerkiksi herättävät kansalaiset vilkkaampaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Luonnollisesti nämä esimerkit pätevät vain tapauksissa, joissa ryhmän toiminta pysyy suhteellisen maltillisena ja pienimuotoisena, mutta Warrenin argumentti on sinänsä huomion arvoinen.

Poliittinen oppositio on olennainen osa demokraattista hallintoa ja erilaiset poliittiset protestit nähdään yleensä demokraattisia toimintamalleja vahvistavina ilmiöinä. Yksi kansalaisyhteiskunnan päätehtävistä on juuri erilaisten näkökulmien esille tuonti ja niiden ujutaminen osaksi valtion valtapoliitiikkaa. Pertti Lappalainen (2005, 98–102) huomauttaa, että Putnamin ihannoima kansalaisyhteiskuntarakenne ei välttämättä suosi tällaista kansalaisyhteiskunnan moniäänisyyttä ja moniarvoisuutta vaan päinvastoin tasapäistää politiikkaa. Putnamin luottamukselle ja horisontaalisille suhteille perustuva sosiaalinen pääoma pyrkii hakemaan niin vahvaa konsensusta kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välille, ettei soraäänille jää tilaa.

Myös Warren (2001, 85–86) korostaa, että kansalaisjärjestöt ovat nimenomaan niitä yhteiskunnan toimijoita, jotka mahdollistavat vastustuksen yhteiskunnassa, eikä erilaisuuden tai radikaalienkaan aatteiden esille tuominen uhkaa yhteisöllisyyttä. Päinvastoin Warrenin mukaan sellaiset yhdistykset, jotka pyrkivät aktiivisesti tuomaan erilaisia näkökantoja esiin, ovat demokratialle välttämättömiä. Mielenosoitukset ja muut näkyvät tempaukset kuuluvat demokratiaan, ja opposition kuuluukin pysyä valppaana ja äänekkäänä. Jos näin ei olisi, yhteiskunnallista keskustelua kävisivät vain ne, joilla on jo tuoli pöydässä.

Koska on mahdotonta sanoa, minkälainen liike, järjestö tai kansalaisyhteiskunnan toiminta parhaiten edistäisi demokraattisen hallinnon kehittymistä ja vakauttamista, demokratisoivia vaikutuksia tärkeämmäksi nousee Warrenin mukaan se, millaisessa ympäristössä nämä potentiaalisesti demokratiaa edistävät vaikutukset esiintyvät (emt. 207). Warrenille toimivassa kansalaisyhteiskuntarakenteessa on kyse kansalaisyhteiskunnan toimijoiden

välisestä tasapainotilasta, jossa yksittäisen toimijan demokraattista vaikutusta tulee punnita aina suhteessa muihin kansalaisyhteiskunnan ja valtion toimijoihin. Warrenin pohdinnat perustelevat hyvin sen, minkä takia Voinan toimintaa tarkasteltaessa ei voida arvioida pelkästään liikkeen toimintarepertuaaria tai verrata sen toimintaa muualla, esimerkiksi meillä Suomessa, toimivaksi havaittuun kansalaistoiminnan malliin. Tässäkin tutkimuksessa huomio tulee kiinnittää laajemmin sen maan tai alueen sosiaaliseen käytäntöön, jossa tutkimani ryhmä toimii ja pyrkii vaikuttamaan, sillä ryhmän toiminta saa merkityksensä vasta siinä sosiaalisessa, kulttuurillisessa ja poliittisessa ympäristössä, jossa sen toimintaa tarkastellaan, eikä tätä merkitystä voida johtaa pelkästään yhdistysrakenteesta käsin.

2.3. Kansalaisyhteiskunnalle annetut merkitykset Venäjän demokratisoitumisprosessin yhteydessä

Koska demokratian ja kansalaisyhteiskunnan suhdetta käsittelevät tutkimukset ovat painotuseroista huolimatta tarjonneet vahvaa näyttöä siitä, että aktiivinen ja omaehtoinen kansalaisyhteiskunnan toiminta on hyväksi demokratialle, kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen on kiinnitetty paljon huomiota myös Venäjän demokratisoitumisprosessin yhteydessä. Paljon on keskusteltu muun muassa siitä, miten Venäjä voisi ”ottaa oppia” länsimaiden kansalaisyhteiskuntamalleista ja sitä kautta vahvistaa kansalaistensa asemaa poliittisissa päätöksentekoprosesseissa. Tämä keskustelu on kuitenkin ollut varsin yksisuuntaista, sillä länsimaat ovat innokkaasti ja nopeasti halunneet rakentaa Venäjälle toimivaa demokratiaa, kiinnittämättä riittävästi huomiota alueen toimintamallien erityispiirteisiin. (Javeline & Lindemann-Komarova 2010; Salmenniemi 2008a.)

Putnam (1993) osoitti Italiaa koskevissa tutkimuksissaan, ettei toimiviksikaan koettuja toimintamalleja voida siirtää ympäristöstä toiseen, jos muutosta ei lähdetä toteuttamaan ruohonjuuritasolta käsin niistä toimintamalleista, jotka alueen asukkaat ovat historian saatossa omaksuneet. Tässä mielessä Putnamin Italiaa koskevat tutkimukset nousevat aiheelliseksi myös Venäjän yhteydessä. Oleg Yanitsky (2000, 3) toteaa osuvasti, että yli 70 vuoden ajan Venäjä oli pakotetun sosialisatian ja modernisaation testilaboratorio, eikä tätä yhteiskunnallista vaihetta voida sivuuttaa nykyisissä Venäjän kansalaisyhteiskuntaa ja sen toimijoita koskevissa tutkimuksissa.

Kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen suhteen hahmottaminen on jo valmiiksi haastavaa, mutta vielä haastavammaksi se muuttuu, siirrettäessä tutkimuksen painopiste kohti itää. Mistä oikeastaan puhutaan, kun puhutaan kansalaisyhteiskunnasta Venäjällä? Keskustelun siirtäminen tämän päivän Venäjän poliittiseen liikehdintään ja uusien liikkeiden toimintamuotoihin on ennen aikaista, jos ei aluksi pohdita sitä, miksi Venäjälle ei ole kehittynyt sellaista edustuksellista demokratiaa tai monipuoluejärjestelmää, jotka ovat länsimaisille demokratioille tyypillisiä ja toimiviksi todettuja hallinnollispoliittisia rakenteita.

Kansalaisyhteiskunta-käsitteen sovittaminen postsosialistiseen viitekehykseen ei siis ole lainkaan mutkatonta. Käsitteen juuret ovat 1700-luvun Euroopassa, jolloin sitä alettiin käyttää valtion ja yhteiskunnan eriytymisen tuloksena syntyneistä uusista organisaatioista ja niiden toimintatavoista (Alapuro 1993, 121). Kansalaisyhteiskunta (civil society) ja siitä johdetut muut käsitteet, kuten kansalaisjärjestöt (civic organizations) ja kansalaisaktiivisuus (civic engagement), ovat siis alkuaan eurooppalaisia käsitteitä, eikä niitä tämän takia voida suoraan siirtää kuvaamaan postsosialistista yhteiskuntaa. Kansalaisyhteiskunta-käsite on kuitenkin tärkeä kattokäsite, kun halutaan tehdä ero valtion ja kansalaisten toiminnan välillä. Risto Alapuron (emt. 136) sanoin kansalaisyhteiskunta-käsitettä on käytetty ”iskusanana” maissa, joissa on taisteltu autoritääristä hallintotapaa vastaan (Salmenniemi 2008a, 105).

Perinteiseen kansalaisyhteiskuntakäsityksen mukaisesti, jossa kansalaisyhteiskunta nähdään valtiosta erillisenä, mutta valtion legitimaation omaavana kansalaisten toimintakenttänä, Neuvostoliitossa ei ollut kansalaisyhteiskuntaa ollenkaan. Neuvostoliiton kohdalla voidaan puhua kansalaistoiminnasta ja muusta yhteisöllisyyttä luovasta ja toteuttavasta toiminnasta, mutta ei kansalaisjärjestöistä tai kansalaisyhteiskunnasta, koska ne vaativat autonomian suhteessa valtioon. Oleg Yanitskyn mukaan olisi kuitenkin liian yksinkertaistavaa sivuuttaa Venäjää koskeva kansalaisyhteiskuntakeskustelu sanomalla, ettei Neuvostoliitossa ollut kansalaisyhteiskuntaa. Yanitsky (2000, 64) huomauttaa, että jo ennen perestroikan alkua Venäjällä oli tuhansia ruohonjuuritason kansalaistoiminnan ryhmittymiä, joiden varaan orastava kansalaisyhteiskunta olisi Neuvostoliiton hajottua voinut lähteä kehittymään, mutta yhteiskunnallisten reformien myötä valtion hallinto alkoi tietoisesti kaventaa sekä Neuvostoliitossa matalalla profiililla toimineiden että Neuvostoliiton jälkimainingeissa syntyneiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden toimintamahdollisuuksia. Henderson (2011, 12) toteaaakin, että Venäjän kohdalla kansalaisyhteiskunnan olemassaoloa mielenkiintoisemmaksi ja relevantimmaksi kysymykseksi nousee se, millaisia kansalaistoiminnan muotoja Venäjällä on ja missä määrin valtio pyrkii niitä kontrolloimaan.

1990-luvun alussa venäläisten järjestöjen määrä kasvoi valtavasti, ja pieni enemmistö näistä järjestöistä toimi puhtaasti länsimaiden rahallisen avun turvin (Henderson 2011, 15). Avun ajateltiin auttavan Venäjää kansalaisyhteiskunnan vahvistamisessa ja sitä kautta maan demokratisoitumisessa, mutta kehitys ei lähtenyt etenemään aivan länsimaiden toivomalla tavalla. Hendersonin (2011, 15) mukaan merkittävin syy avun epäonnistumiseen ei kuitenkaan ollut avun riittämätön määrä, vaan tarjotun avun ja venäläisen järjestökentän tarpeiden välinen ristiriita. Ongelmana oli se, että ulkomaiset järjestöt olivat sekä teemoiltaan että toimintatavoiltaan etäisiä venäläisille järjestötoimijoille. Kun venäläinen järjestökenttä pyrki hallintojärjestelmän muutoksen jälkeisen kaaoksen jäljiltä vielä täyttämään ontuvan sosiaalipolitiikan aukkoja, länsimaista tukea suunnattiin kokonaan uuden länsimaista muuttia noudattavan kansalaisyhteiskunnan rakentamiseen. Se, mitä venäläiset kansalaisyhteiskunnalta Neuvostoliiton hajottua tarvitsivat, olivat arkisia välttämättömyyksiä, kuten terveyspalveluita, eikä länsimaisten järjestöjen tarjoama ”ihmisoikeus- ja elämänlaatu” –tematiikka vastannut näitä tarpeita.

2.4. Venäläinen kansalaisyhteiskunta ja Neuvostoliiton varjo

Venäläisten poliittinen kansalaisaktiivisuus nousi Neuvostoliiton viimeisellä vuosikymmenellä, mutta se hiipui pian sosialistisen järjestelmän alasajon ja ensimmäisten demokraattisten vaalien jälkeen (ks. esim. Flikke 2004). Vasta aivan viime vuosina on alettu uudestaan puhua venäläisten poliittisesta heräämisestä sekä kansalaisaktiivisuuden noususta. Aiemmin postsosialismia käsittelevät yhteiskuntatieteelliset tutkimukset tarjosivat toinen toistaan synkempiä kuvia Venäjän kansalaisyhteiskunnan tilasta. Keskeisimpinä ongelmina on pidetty muun muassa kansalaisia vaivaavaa luottamuspulaa, kansalaisten poliittista passiivisuutta sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välisten horisontaalisten suhteiden puutetta (ks. esim. Petukhov 2008; Koptseva 2006; Zorkaia 2010; Hendersson 2011). Ongelmavyyyhteen oman lisänsä on tuonut hallintotapa, jonka on sanottu rakentaneen Venäjälle vain näennäistä, eliitin asemaa ja suurvaltaimagoa ylläpitävää vakautta demokraattisten toimintamallien kustannuksella (Richter 2009; Henderson 2011). Venäjän nykyiseen hallintomalliin palaan tarkemmin luvussa neljä, mutta aluksi kartoitan hieman sitä historiallista taustaa, jota vasten venäläinen postsosialistinen kansalaisyhteiskunta on lähtenyt kehittymään.

2.4.1 Luottamuspuola

Venäjällä politiikan ja vallan monopoli keskittyi jo ennen Neuvostoliittoa valtiolle, mutta kommunistisen puolueen ylivalta ja laaja toisinajattelijoihin kohdistunut sensuuri kärjistikivät tilannetta Neuvostoliiton aikana entisestään (Tsygankov 1996, 49). Vallitseva käsitys tutkijoiden keskuudessa on se, että juuri totalitaarisen hallinnon takia kuilu kansalaisten ja poliittisen johdon välillä on Venäjällä huomattavan suuri, eikä aitoa vuoropuhelua valtion ja kansalaisyhteiskunnan välillä ole saatu aikaiseksi (ks. esim. Zorkaia 2010). Neuvostoliitossa valtion valta ulottui kaikkialle, jolloin tilaa kansalaisyhteiskunnan toiminnalle ei ollut, eikä sitä neuvostoideologian mukaisesti tarvittu. Totalitaarisen hallinnon tavoitteena oli nimenomaan korvata yksilön oma identiteetti ja omat yhteisöt valtion yhteisellä ideologialla ja sen mukaisilla yhteisöillä (Yanitsky 2000, 19). Totalitaarinen hallinto pyrki kasvattamaan aatteelle uskollisia neuvostokansalaisia, joiden poliittinen, kulttuurillinen ja yksityinen elämä pyöri sosialistisen ideologian ja sosialistisen valtion rakennusprosessin ympärillä (Yurchak 2006, 10–11). Sosialistinen järjestelmä tarvitsi siis kansalaisia, mutta ei kansalaisyhteiskuntaa.

Eräs sosialistisen järjestelmän tavoitteista oli yhteiskuntaluokista luopuminen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut tasavertaista, yhteiskunnallisista hierarkioista vapaata, yhteiskuntaa vaan järjestelmää, jossa poliittinen asema määritti yksilön asemaa yhteiskunnassa. Varakkuudella ei yhteiskunnallisen aseman kannalta ollut suurtakaan merkitystä, vaan työnteke oli kansalaisuuden mittari. Tärkeimpänä yhteiskunnallista statusta määrittävänä tekijänä toimivat suhteet Kommunistisen puolueen johtoon. Neuvostoliiton poliittisella eliitillä olikin huomattava määrä etuuksia, joita tavallisella rivikansalaisella ei ollut. Tämä johtui pitkälti siitä, että eliitti pystyi paremmin hyödyntämään henkilökohtaisia suhdeverkostojaan ystävä- ja tuttavapiirin ollessa myös osa poliittista eliittiä. (Salmenniemi 2012, 4-5.) Kehittyi järjestelmä, jossa kannatti säilyttää hyvät välit maan virkamieskuntaan ja tavoitella paikkaa poliittisen koneiston ytimessä, vaikka ne tavoitteina olisivat yksilön omien intressien vastaisia.

Totalitaarisen ja autoritaarisen hallintotavan onkin sanottu olevan merkittävin syy siihen, miksi venäläisten on yhä tänä päivänä vaikea luottaa instituutioihin, jotka aiemmin ovat olleet valtiovetoisia. Hendersonin (2011) esittämien tutkimustulosten mukaan selvä vähemmistö venäläisistä pitää ei-valtiollisia kansalaisjärjestöjä (Non Governmental Organizations, NGO) luotettavina organisaatioina, kun muualla Euroopassa järjestöjä pidetään lähes kaikissa maissa

yhteiskunnan organisaatioista luotettavimpina. Putnamin yleistetyn luottamuksen käsitteeseen nojaten, tämä venäläisten järjestöihin suuntaama luottamuspula horjuttaa huomattavasti sekä kansalaisyhteiskunnan että maan demokraattisen hallinnon pohjaa.

V.V. Petukhov (2008, 7) argumentoi, että luottamuspulan takia venäläiset osallistuvat myös vähäisessä määrin yhteiskunnalliseen toimintaan. Tutkimustulokset osoittavat, että vuonna 2005 niiden vastaajien osuus, jotka eivät ottaneet osaa mihinkään kansalaisyhteiskunnan toimintaan oli 32 %. Vähiten kiinnostuneita kansalaiset olivat toimimaan niin sanotuissa perinteisissä organisaatioissa, kuten poliittisissa puolueissa, joiden toimintaan osaa otti vain kaksi prosenttia vastaajista. (emt. 7). Koululaisille teetetyt kyselytutkimuksen mukaan vain 10 % venäläisistä nuorista ottaa aktiivisesti osaa järjestötoimintaan (Koptseva 2006). Tutkija O.A. Koptseva piti tuloksia huolestuttavina, koska kynnyksen järjestötoiminnassa mukana olemiseen tai muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumiseen oli huomattavasti matalampi niillä henkilöillä, jotka ovat olleet toiminnassa mukana jo lapsuudessa (Koptseva 2006, 58). Henderson (2011, 16) taas huomauttaa, että venäläisten järjestöaktiivisuus oli 1990-luvulla huonoa jopa muihin postsosialistisiin maihin verrattuna.

2.4.2. Poliittinen passiivisuus

Luottamuksen puute on yksi ilmeisimmistä syistä siihen poliittiseen passiivisuuteen, jonka on sanottu olevan aktiivisen kansalaisyhteiskunnan ja vakuuttavan opposition kehittymisen esteenä. Kun muihin kansalaisyhteiskunnan ja valtion toimijoihin ei luoteta, yksittäiset kansalaisyhteiskunnan toimijat eivät pääse verkostoitumaan tai rakentamaan keskusteluyhteyttä päättäviin elimiin. Toinen venäläisten passiivisuutta politiikan suhteen selittävä näkemys korostaa vertikaalisen hallintorakenteen vaikutusta venäläisten kansalaisuusaktiivisuuteen. Tästä näkökulmasta venäläiset ovat niin sanotun pakotetun passiivisuuden uhreja.

Alexei Yurchak puhuu teoksessaan *”Everything Was Forever, Until It Was No More”* (2006, 14–15) siitä, miten totalitaarinen neuvostodiskurssi koki Neuvostoliiton viimeisillä vuosikymmenillä käänteeseen kohti autoritaarista hallintadiskurssia. Tähän Neuvostoliiton diskursiiviseen käänteeseen olivat vaikuttamassa ennen kaikkea tavalliset neuvostokansalaiset, jotka eivät uskoneet neuvostoideologiaan siinä määrin kuin kokonaisvaltaisen totalitaarisen hallinnon ylläpito olisi vaatinut. Yurchak argumentoi, että

lopulta neuvostoideologiaa merkityksellisemmäksi nousivatkin tuon ideologian puitteissa suoritettavat rituaalit, minkä seurauksena sosialistinen ideologia heikkeni, mutta autoritaariset hallintatavat vahvistuivat. Toisin sanoen neuvostoideologiaan ei tarvinnut uskoa, mutta oman edun kannalta oli parempi osallistua sosialistiseen toimintaan. Toteuttamalla kuuliaisesti neuvostokansalaiselle määrättyä paikkaa yhteiskunnassa pystyi turvaamaan elantonsa, uransa ja maineensa sosialistisessa yhteiskunnassa (emt. 24–26).

Peter Sloterdijk kuvaa Neuvostoliiton diskursiivista käännettä sanomalla, ettei kyse ollut marxilaisesta ”he eivät tiedä, ja siksi tekevät” ilmiöstä vaan pikemminkin toimintakulttuurista, jossa ”he tietävät kyllä, mutta tekevät silti” (Yurchakin 2006 mukaan, 16). Esimerkiksi neuvostoaikaisissa vaaleissa, joiden hyvin tiedettiin olevan kulissivaaleja, ihmiset kävivät äänestämässä, vaikka eivät edes tienneet sen henkilön nimeä, jonka numeron he äänestyslippuun kirjoittivat. Tästä ilmiöstä Yurchak käyttää myös nimitystä ”performatiivinen käänne”, joka myöhemmin mahdollisti autoritaarisen hallinnon sujuvan jatkumon Neuvostoliiton hajottua (Yurchak 2006, 15). Neuvostoliiton aikainen pakotettu passiivisuus jätti jälkeensä kansalaisyhteiskunnan, joka suhtautui välinpitämättömästi sekä valtion että kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Aivan kuten Putnam (1993) osoitti Italiaa koskevissa tutkimuksissaan, kansalaisyhteiskunnan toimintakulttuurin muutos harvoin kulkee käsi kädessä hallintorakenteiden uudistusten kanssa.

Poliittiset puolueet ovat olennainen osa demokraattista hallintoa. Kun samoja asioita ajavat eturyhmät yhdistävät voimansa ja alkavat painostaa valtaa pitävää eliittiä olojen kohentamiseksi, syntyy erilaisten liikkeiden ja järjestöjen lisäksi myös laaja puoluekenttä. Esimerkiksi Suomessa keskustapuolueen juuret ovat talonpoikaissaatteessa ja sosiaalidemokraatit ovat olleet tärkeänä moottorina hyvinvointijärjestelmän luomisessa. Venäjällä kehityskaari on kuitenkin ollut hyvin erilainen. Risto Alapuro toteaa osuvasti, että ”Nyky-Venäjällä ei ole yhtään puoluetta tai liikettä, joka olisi kouliintunut pitkässä poliittisessa kamppailussa ja jolla olisi ollut aikaa ja mahdollisuuksia rakentaa selkeä poliittinen ja taloudellinen ohjelma” (Alapuro 1993, 125).

2.4.3. Kansalaisyhteiskunta suhdeverkostojen varassa

Putnam selitti Etelä-Italian heikkoa kansalaisyhteiskunnan tilaa osittain alueella vallinneiden sosiaalisten käytäntöjen ja suhdeverkostojen kautta. Putnamin mukaan vertikaaliset verkostot lisäsivät epäluottamusta kansalaisten sekä kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä. (Putnam 1993 86–91.) Myös venäläistä kansalaisyhteiskuntaa on aiheellista lähestyä suhdeverkostoja suosivan toimintakulttuurin kautta. Sosialistisessa järjestelmässä suhdeverkostot muodostuivat kansalaisille välttämättömyyksiksi, koska raha ei ollut se väline, jolla tavaroita tai palveluita pystyi saamaan. Rahan sijaan hyödynnettiin erinäisiä tuttava- ja kaverisuhteita, joiden avulla arjen pyörittäminen sosialistisessa järjestelmässä helpottui. Tuntemalla oikeita ihmisiä, pystyi hankkimaan myös sellaisia hyödykkeitä, joita oman yhteiskunnallisen aseman, toisin sanoen poliittisen aseman, avulla ei muuten olisi saanut. (Lonkila 1999, 35–36.)

Kansalaisten yksityiset ystävyys- ja suhdeverkostot, joiden kautta jokapäiväisiä asioita Neuvostoliiton aikana hoidettiin, olivat myös niitä toimintakanavia, jotka jäivät jäljelle sosialistisen järjestelmän väistyttyä. Onkin luontevaa, että näiden epävirallisten suhdeverkostojen varaan alkoivat hahmottua myös venäläinen kansalaisyhteiskunta ja kansalaisjärjestöt. (V. Shlapentoh 1989, 153–189 Alapuron 1993, 127 mukaan.)

Tärkeimmiksi suhdeverkostoiksi muodostuivat suhteet poliittiseen johtoon, sillä niiden avulla oli mahdollista nostaa myös omaa asemaansa yhteiskunnallisessa hierarkiassa (Lonkila 1999, 35–36). Neuvostoliitossa suhdeverkostoilla olikin suuri merkitys poliittisen vallan kannalta. Esimerkiksi Neuvostoliiton kommunistisen puolueen nuoriso-osasto Komsomolin liikanimi ”herrahissi” kuvaa hyvin sitä, miten kyseinen järjestö toimi ainoana väylänä kivuta maan hallinnon kärkipaikoille.

O.A. Koptseva huomauttaa, että Venäjällä oli vuonna 2006 noin 400 000 lasten ja nuorten järjestöä, mutta niiden jäsenmäärä oli olemattoman pieni. Ristiriitaa Koptseva selittää sillä, että osa järjestöistä on olemassa vain, jotta niiden perustajajäsenien taloudellinen ja sosiaalinen asema olisi turvattu. (Koptseva 2006, 58.) Aivan kuten Neuvostoliiton aikana kommunistisen puolueen jäsenkirja ja aktiivinen toimiminen puolueen parissa toi kansalaisille mahdollisuuksia edetä ylemmäs yhteiskunnallisessa hierarkiassa, myös nykypäivän jäsenyys järjestössä saattaa olla venäläiselle järjestötoimijalle pelkkä statussymboli, josta on hyötyä työmarkkinoilla ja uusien suhteiden luomisessa.

Demokratiassa ero kansalaisyhteiskunnan ja valtion toimialueisiin kertoo siitä, miten kansalaisten yksityinen toiminta halutaan pitää erillään hallintoon ja päätöksentekoon liittyvästä julkisesta toiminnasta. Eronteko on toimivan demokratian kannalta välttämätön, jotta kansanvaltaan perustuva päätöksentekojärjestelmä säilyy mahdollisimman oikeudenmukaisena. Osittain suhdeverkostoista johtuen, Venäjällä julkiset ja yksityiset suhteet limittyvät kuitenkin yhä tiiviisti keskenään. Tästä kertoo muun muassa Risto Alapuron (2008, 27–43) tutkimus, jossa vertailtiin pietarilaisten ja helsinkiläisten opettajien ammatin kautta muodostuneita suhdeverkostoja. Tutkimustulosten mukaan pelkät koulutus- ja ammattiperusteiset syyt eivät Pietarissa tarjonneet selitystä opettajien yhteiskunnalliselle asemalle vaan tähän vaikuttivat jo lapsuudesta peräisin olevat suhteet. Suomalaisten opettajien yhteiskunnallinen asema taas määräytyi selkeästi koulutuksen kautta hankitun ammattiaseman kautta. Pietarilaisille opettajille myös suhteet valtion viranomaisiin ja poliitikkoihin osoittautuivat yhteiskunnallisen aseman kannalta tärkeämmiksi kuin heidän helsinkiläisille kollegoilleen.

Alapuron (emt.) tutkimuksessa merkille pantavaa on myös se, että venäläiset järjestöt, joiden toiminnassa pietarilaisopettajat olivat mukana, tekivät todella vähän yhteistyötä keskenään, jolloin järjestöjen väliset organisatoriset verkostot jäivät todella heikoiksi.

Yhteiskuntatieteellisessä kansalaisyhteiskunnan toimintaa koskevassa kirjallisuudessa taas painotetaan yleensä ristikkäisten yhdistysten ja yhdistysjäsenyyksien merkitystä vakaassa demokratiassa. Myös Suvi Salmenniemi on tutkimuksissaan kiinnittänyt huomiota tähän venäläisten järjestöjen sulkeutuneisuuteen. Salmenniemen mukaan monet järjestöt saavat alkunsa kaveriporukan toimesta, jolloin myös yhdistyksen asioita hoidetaan tämän tutun kaveriporukan yhteisen ajanvieton merkeissä (Salmenniemi 2008b, 9-25). Oleg Yanitsky (2000, 152) huomauttaa että ahtaat sisäiset verkostot häiritsevät myös venäläisten ympäristöjärjestöjen toimintaa, kun liikkeiden pääasiallinen toiminta, tiedonvälitys ja resurssien jako tapahtuu pienten eliittipiirien sisällä ja järjestöjen johtajien yhteydet muihin samankaltaisiin järjestöihin saati muuhun järjestökenttään ovat lähes olemattomat.

Kun järjestöjen välistä kommunikaatiota ei koeta tärkeäksi, järjestöt toimivat sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden tyyssijoina, mutta eivät onnistu luomaan sellaista luottamuksen verkkoa, josta muun muassa Putnam (1993, 168–172) puhuu toimivan kansalaisyhteiskuntarakenteen yhteydessä. Erityisen ongelmalliseksi järjestöjen pienet piirit muodostuvat politiikan yhteydessä, koska demokratiassa toimiva keskustelukulttuuri on edellytys toimivalle politiikalle. Ihanteena olisi myös, että ihmisten sijaan asiat olisivat niitä, joista käydään

poliittista debattia. Warren (2001, 143) huomauttaa, ettei puolue ole yhteisö, eikä se voi perustua pelkästään identiteettiä määrittävien kysymysten varaan. Jos näin olisi, politiikasta tulisi nollasummapeliä, koska oman identiteetin suhteen on vaikea tehdä kompromisseja. Toinen seuraus liikkeiden sulkeutuneisuudesta liittyy jäsenten hankintaan ja liikkeen jatkuvuuteen. Jos uusien jäsenten hankintaa ei koeta tärkeäksi, liike ei pääse uusiutumaan saati jatkamaan toimintaansa vanhojen jäsenten väistyttyä.

Venäjän kansalaisyhteiskuntaan ja järjestötoimintaan liittyvät ongelmat on tiedostettu myös Venäjällä, mutta keskeiset yritykset niiden ratkaisemiseksi ovat olleet lähinnä keskushallinto- ja valtiovetoisia, jolloin niissä on näkynyt valtion ensisijaisuus kansalaisyhteiskuntaan nähden (ks. esim. Richter 2009; Petukhov 2008). Venäjänkielistä kansalaisyhteiskuntaa tarkoittavaa termiä *graždanskoe obšestvo* hoetaan Zoe Knoxin ja hänen kirjoittajakollegoidensa mukaan jo mantran lailla venäläisten poliitikkojen keskuudessa, mutta termiä ei pidä sekoittaa siihen kansalaisyhteiskunta (civil society) termiin, johon länsimaissa on totuttu. Venäläistä termiä käytetään lähinnä sen pehmeän sävyn takia perustelemaan hallituksen tekemiä päätöksiä, jotka saattavat olla jopa meidän länsimaisen kansalaisyhteiskuntakäsitteemme vastaisia. (Knox ym. 2006, 10–12.) Vuonna 1991 nyt jo edesmennyt venäläinen taloustieteiden professori Soltan Dzarasov kiteytti Venäjän hallinnon kansalaisyhteiskuntaan suuntaamat kehittämistoimet osuvasti: ”We should follow the example of the west in the sense that we find our own middle path. We should not fight against the state, not fracture it, but govern it...” (Dzarasov Flikken 2004, 1221 mukaan).

3. Kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnalliset liikkeet jälkiteollisessa yhteiskunnassa

3.1. Riskiyhteiskunta ja refleksiivinen modernisaatio

Ulrich Beck (1995) kirjoittaa siitä, miten moderni teollinen yhteiskunta on siirtymässä kohti jälkiteollista yhteiskuntaa, jota voidaan kuvata myös riskiyhteiskunnan käsitteellä.

Riskiyhteiskunnalla Beck viittaa siihen, miten teknologisten innovaatioiden ja laajenevan globalisaation myötä yhteiskunnallista toimintaa varjostaa kaiken kattava epävarmuus.

Jälkiteollisen yhteiskunnan riskit ovat laadultaan sellaisia, että niiden ennustaminen on vaikeaa ja niiden hallinta vaatii yhteiskunnan uudelleenorganisoidumista sekä uudenlaista yhteisöllisyyttä. Riskit ovat seurausta nimenomaan tieteen ja teknologian innovaatioista,

eivätkä niiden puutteesta. (emt. 15, 19, 21.) Globalisaation kannalta merkityksellistä on etenkin informaatioteknologian jatkuva kehittyminen, joka tekee ihmisten välisestä kanssakäymisestä vuosi vuodelta helpompaa ja nopeampaa (Giddens 2006, 65). Monet ovat painottaneet sitä, miten internet on vaikuttanut globaalin kulttuurin syntymiseen, sillä sen avulla on ollut mahdollista kumota ajan ja paikan asettamia rajoitteita.

Tiivistyvä globalisaatio tekee maailmasta pienemmän ja lisää ihmisten välistä keskinäistä riippuvuutta (Giddens 1995, 85). Myös yhteiskunnan riskien ollessa globaaleja yksittäinen yhteiskunnallinen toimija tai valtio ei pysty niitä hallitsemaan, vaan hallintaan tarvitaan ylikansallisia toimijoita, yhteisöjä ja yhteiskunnallisia liikkeitä (Beck 1995 19, 28).

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa ilmeneviä globaaleja uhkia tai riskejä ovat muun muassa ympäristökatastrofit ja ylikansalliset rahoituskriisit, joita pyritään nyt ratkomaan valtioiden rajat ylittävän yhteistyön ja valtioiden välisten liittojen avulla. Beckin mukaan jälkiteollisen yhteiskunnan riskit ovat seurausta siitä, miten modernisaation myötä yhteiskunnan kehityskulut luisuvat ihmisten ja instituutioiden kontrollista, mutta näihin ihmisen käsityskyvyn ylittäviin uhkiin pyritään edelleen vastaamaan vanhojen teollisen yhteiskunnan toimintamallien avulla (emt.17–20).

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa riskejä ei voida välttää, jolloin yksilöiden ja yhteisöjen huomio kiinnittyy riskeistä eroon pääsemisen sijaan niiden minimointiin ja hallintaan (Beck 1995, 13–19). Beckin refleksiivisen modernisaation teoria painottaa jälkiteollisen yhteiskunnan verkostoitunutta rakennetta, jossa kaikki on yhteydessä kaikkeen (emt. 47). Tällaisessa yhteiskunnassa toimiminen vaatii niin yksilöiltä kuin yhteisöiltä kykyä suhteuttaa omaa olemistaan ja toimimistaan muihin yhteiskunnan toimijoihin ja kykyä arvioida toimintansa kauas ulottuvia seurauksia. Koska tällainen arviointiprosessi on monilta osin yksittäisen ihmisen ajattelukyvyyn ulottumattomissa, riippuvuus asiantuntijatiedosta korostuu. Asiantuntijoina voidaan pitää myös monia kansalaisyhteiskunnan järjestöjä ja liikkeitä, jotka sekä keräävät että välittävät informaatiota tärkeiksi katsomistaan asioista.

Beckin mukaan yksilöllistyminen ja globalisoituminen ovat molemmat refleksiivisen modernisaatioprosessin piirteitä (emt. 28). Refleksiivisyydellä osana yksilön toimintaa Beck tarkoittaa ihmisen tarvetta ”kohdata itsensä” modernissa yhteiskunnassa. Koska riskiyhteiskunnassa ei ole teolliselle yhteiskunnalle ominaista ennustettavuutta ja varmuutta, mutta yksilöiden kaipuu jatkuvuuden kokemukselle ei ole vuosien saatossa kadonnut, ihmisten tulee hakea varmuutta elämäänsä refleksiivisellä suhtautumisella ympäröivään

yhteiskuntaan (emt. 17, 28). Giddens (1991, 20–21; 1995, 87–88, 103, 114) korostaa sitä, että identiteetin rakentaminen jälkiteollisessa yhteiskunnassa on jatkuvien valintojen tekemistä, mikä tekee ihmisten elämänkuluista elämäntapavalintoihin perustuvia ”itse muokattuja elämänkertoja”. Tämä näkyy myös tavassa, jolla ihmiset liittyvät erilaisiin harrasteryhmiin, poliittisiin liikkeisiin tai muihin omaa identiteettiä määrittäviin ja muokkaaviin kansalaisyhteiskunnan ryhmittymiin.

Yhteiskunnallinen muutos vaikuttaa yhteisöllisyyteen ja muuttaa ihmisten välistä sosiaalista kanssakäymistä. Sosiologit ovat olleet huolissaan siitä, että yksilöä ihannoiva myöhäismoderni yhteiskunta rapauttaa yhteisöllisyyden tunnetta ja vaikeuttaa samalla yksilön oman identiteetin rakennusprosessia (ks. esim. Saaristo & Jokinen 2004, 255–262).

Yhteisöllisyyden puutteen taas on ajateltu vaikuttavan negatiivisella tavalla muun muassa kansalaisyhteiskunnan toimintaan ja demokratian laatuun, mistä muun muassa Putnamin (1993) tutkimukset tarjosivat viitteitä. Beck (1995, 13–14) huomauttaa kuitenkin, että jälkiteollisessa yhteiskunnassa korostuvassa yksilöllisyydessä on refleksiivisyyden kautta pohjimmiltaan kyse sosiaalisesta ilmiöstä ja pyrkimyksestä sosiaaliseen yhteisymmärrykseen.

Monet pitävätkin mielekkäämpänä keskustelua yhteisöllisyyden muutoksesta kuin yhteisöllisyyden katoamisesta. Perinteiset järjestöt ja yhdistykset ovat jo nyt korvautuneet osittain uusilla yhteisöllisyyden muodoilla, jotka paremmin palvelevat jälkiteollisen yhteiskunnan yksilöllisiä tarpeita. Esimerkiksi Warren luonnehtii näitä uusia yhteisöllisyyden muotoja *intressiryhmiiksi*, joihin yksilöt sitoutuvat omien halujensa, tavoitteidensa ja elämäntyyliinsä pohjalta (Warren 2001). Tällaiset intressipohjaiset ryhmät eivät sido yksilöä yhtä paljon kuin perinteiset yhdistykset, mutta voivat kuitenkin toimia yksilökeskeisen yhteiskunta-ajattelun vastavoimina. Myös Michel Maffesoli (1995) näkee tällaisen intressipohjaisen uusheimolaisuuden pääasiassa positiivisena jälkiteollisen yhteiskunnan yhteisöjen kehityssuuntana. Refleksiivisessä globaalien riskien maailmassa kovimman haasteen edessä ovat kuitenkin kansallisvaltiot, niihin kiinnittyneet erilaiset sosiaaliset ja institutionaaliset rakenteet sekä näitä rakenteita ylläpitävät sosiaaliset käytännöt. Vaikka yhteisöllisyyden katoamisesta ei tarvitsisi olla huolissaan, on selvää, että yhteiskunnallinen muutos vaikuttaa siihen, miten kansalaisyhteiskunta nyt ja tulevaisuudessa järjestäytyy.

3.2. Alapolitiikan korostuminen jälkiteollisessa yhteiskunnassa

Yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta on tullut monikerroksellisempaa kuin ennen. Jälkitekollisessa yhteiskunnassa kansalaisyhteiskunnan toimijoita on yhä vaikeampaa asettaa selkeisiin kategorioihin, kuten puolueisiin ja yhdistyksiin. Maapallo on teknologisten innovaatioiden myötä pienentynyt ja kansalaisyhteiskunnan tila laajentunut. Myös politiikan teko on muuttanut muotoaan, kun perinteisten poliittisten toimintakanavien rinnalle on tullut muita poliittisen vaikuttamisen kanavia. Beckin mukaan monista aiemmin politiikan ulkopuolelle jääneistä tai jopa henkilökohtaiseksi katsotuista asioista tulee refleksiivisen modernisaation kautta poliittisia, mikä muuttaa merkittäväällä tavalla politiikka-käsitteen alaa ja ravistelee yhteiskunnan valtasuhteita (Beck 1995, 32–33).

Beck puhuu alapoliitiikan roolin korostumisesta jälkitekollisessa yhteiskunnassa. Tällä hän tarkoittaa sitä, että myös virallisten poliittisten rakenteiden ulkopuolella toimivilla tahoilla on entistä enemmän vaikutusta poliittisissa prosesseissa. Yhteiskunnallisia liikkeitä, aktivistiryhmiä ja myös tavallisia kansalaisia voidaan pitää tällaisina Beckin kuvaamina alapoliittisina toimijoina. Virallista politiikkaa Beck luonnehtii sääntösidonnaiseksi, koska sen piirissä tapahtuva poliittinen toiminta noudattaa yhteisössä yleisesti hyväksyttyjä ja lain nojalla legitimoituja sääntöjä. Alapolitiikka taas on virallista politiikkaa luovempaa, koska se pyrkii tuon virallisen politiikan sääntöjen ja dynamiikan muuttamiseen. Se, että alapoliitiikka valtaa enemmän alaa jälkitekollisessa yhteiskunnassa, tekee politiikan teosta osittain demokraattisempaa, mutta myös konfliktiherkempää, kun poliittisten toimijoiden kasvavan määrän myötä myös yhteen sovitettavia erilaisia näkökantoja on aiempaa enemmän. (emt. 57–58.)

Beck nimittää järjestäytyneitä kollektiivisia alapoliittisia toimijoita *kansanliikkeiksi*. Beckin mukaan kansanliikkeet ovat sellaisia, jotka toimivat varsinaisen politiikan ulkopuolella ilman luokka- tai puoluesidoksia. Ne ovat usein rakenteeltaan ja ohjelmalliselta sisällöltään monimuotoisia, mutta myös sisäisesti ristiriitaisia. Kansanliikkeet tukeutuvat aluksi ruohonjuuritason toimijoihin, mutta niiden organisatorinen rakenne voi myös ajan myötä selkiytyä ja liikkeet voivat kiinnittyä osaksi yhteiskunnan instituutiorakennetta eli osaksi valtion virallista politiikkaa. (Beck 1995, 35.) Vaikka tällaista kiinnittymistä ei missään vaiheessa tapahtuisi, yhteiskunnallisilla liikkeillä tai Beckin sanoin kansanliikkeillä, on virallisten rakenteidenkin ulkopuolella suuri merkitys nykypäivän poliittisessa järjestelmässä. Monet ylikansallista aktivismia tutkineet yhteiskuntatieteilijät korostavat sen merkitystä nykyisessä globaalissa ja lokaalissa hallinnossa (ks. esim. Keck & Sikkink 1998; Tarrow 2005).

Siihen, millä tavalla esimerkiksi tässä tutkimuksessa tutkimani aktivistiliike Voinan vaikutusmahdollisuudet venäläisessä yhteiskunnassa parantuvat tai heikentyvät ajan myötä, vaikuttaa olennaisesti se, millä tavalla Voina haluaa olla mukana vaikuttamassa. Alapolitiikan korostumisen voidaan olettaa tarkoittavan myös Voinan vaikutusmahdollisuuksien parantumista, mutta vaikutusta voidaan arvioida vasta sen jälkeen, kun tiedetään, millä tavalla Voina haluaa kiinnittyä tai olla kiinnittymättä maan viralliseen poliittiseen järjestelmään. Jos Voinan tavoitteena taas on ulottaa toimintaansa laajemmin Venäjän rajojen ulkopuolelle ja vaikuttaa kansainvälisessä ympäristössä, vaikutusmahdollisuuksia tulee jälleen arvioida uudesta näkökulmasta.

3.3. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kehittyminen

Uusien liikkeiden on ajateltu olevan seurausta nopeasta yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta muutoksesta, joka on pakottanut ihmiset maiden ja alueiden rajat ylittävään yhteistyöhön globaalien haasteiden edessä. Toisaalta uudet liikkeet on nähty myös luovina ja yhteiskuntaa eteenpäin kehittävinä kansalaisten yhteenliittyminä. (Della Porta & Diani 1999, 4–6.) Kun niin sanottujen vanhojen yhteiskunnallisten liikkeiden toiminta liittyi teollisen yhteiskunnan kapitalistisessa talousjärjestelmässä ilmenneisiin luokkapohjaisiin konflikteihin, 1960-luku toi poliittiselle kentälle sellaisia liikkeitä, joille luokkataistelut eivät enää olleet toiminnan ensisijaisia alullepanijoita. Uusien liikkeiden teemat olivat vahvemmin kytköksissä muun muassa ympäristö- ja vähemmistökysymyksiin sekä muihin yhteiskunnallisessa rakennemuutoksessa korostuneisiin ihmiskunnan itse aiheuttamiin tuhoihin ja yhteiskunnallisiin eriarvoisuuksiin. 1970-luvulle tultaessa, niin sanotussa feminismin toisessa aallossa, uusien liikkeiden agendalle nousivat myös seksuaalivähemmistöjen oikeudet ja muita aiemmin tabuina pidettyjä teemoja. Edellä kuvattu muutos liikkeiden ajamissa teemoissa irrotti liikkeet yhä kauemmas vanhojen yhteiskunnallisten liikkeiden tavoitteista nostaten yksilön ja yksilön oikeudet yhteiskunnallisten liikkeiden tavoitelistojen keskiöön. (Jordan 2002, 26–32.)

Neuvostoliiton yhteydessä ei tietenkään voida puhua feminismin kolmannesta aallosta tai muista vastaavista ilmiöistä, joiden kehittyminen olisi vaatinut tuekseen tietynlaiset yhteiskunnalliset olosuhteet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei Neuvostoliittoon olisi levinnyt samoja aatevirtauksia, joita muualla Euroopassa oli havaittavissa. Neuvostoliitossa

nämä aatteet eivät vain päässeet kehittymään varsinaisten yhteiskunnallisten liikkeiden suuntaan. Yanitskyn mukaan muun muassa ympäristöasioita ja feministisiä teemoja pitivät Neuvostoliitossa yllä alakulttuuriset ryhmät, kuten punkkarit ja hipit, jotka eivät ennen perestroikan alkua edes haitelleet pääsyä valtion virkamiesasemiin tai poliittisiin piireihin tai jotka ideologisista syistä oli erotettu näistä valtion virallisista piireistä. Neuvostoliiton viimeisillä vuosikymmenillä juuri nämä ryhmät alkoivat kuitenkin aktiivisesti ajaa sosialismia alas kiihdyttämällä samalla demokraattista liikehdintää. (Yanitsky 2000, 58–59.)

Varsinainen yhteiskunnallinen liike syntyy vain, jos olosuhteet sen syntymiselle ovat otolliset. Sidney Tarrow pyrkii kirjassaan *”Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics.”* (1998) kuvaamaan sitä, minkälaiset nämä liikkeen syntymiselle ja kehittymiselle otolliset olosuhteet ovat. Tarrow puhuu poliittisista mahdollisuusrakenteista (opportunity structures), joiden puitteissa liikkeellä on mahdollisuus osallistua yhteiskunnassa ja etenkin yhteiskunnan poliittisella kentällä käytävään valtataisteluun. Mahdollisuusrakenteilla ei siis tarkoiteta liikkeen materiaalisia mahdollisuuksia vaan olosuhteita, joissa yhteiskunnalliseen konfliktiin osallistuminen ja vallitsevien käsitysten haastamisen tulee liikkeelle mahdolliseksi. Tarrow korostaa, että liikkeet syntyvät todennäköisemmin juuri silloin, kun mahdollisuusrakenteet ovat murroksessa eli silloin, kun kollektiivinen toiminta ja yhteiskunnan valtasuhteet ajavat eri ihmisryhmien ajamat intressit konflikteihin. (emt. 10.)

Tarrow huomauttaa, että yhteiskunnan konfliktitilanteissa mielenosoituksia ja muita poliittisia protesteja voi kehittyä hyvinkin nopeasti, mutta kestävän sosiaalisen liikkeen kehittyminen vaatii liikkeen tematiikan harkittua muokkaamista sekä aktivistien ja heidän toimintansa taitavaa organisointia (emt. 4, 137). Yhden liikkeen kehittyminen voi kuitenkin avata mahdollisuuksia myös muiden liikkeiden syntymiselle, minkä takia Tarrow sanoo liikkeiden syntyvän ja kehittyvän sykleissä (emt. 24). Tarrow’lle sosiaalinen liike on kollektiivinen haastaja, jonka toiminta perustuu yhteishenkeen ja yhteisesti jaettuihin tavoitteisiin, ja joka pitää yllä vuorovaikutusta yhteiskunnan eliittien, oppositioryhmien ja viranomaisten kanssa (emt. 4). Liike ei ole pysyvä rakenne vaan yhteiskunnan muutosten ja poliittisten mahdollisuusrakenteiden mukana muuttuva ja muokkautuva aktivistien verkosto (emt. 23). Koska Voinallakaan ei ole selkeää järjestörakennetta, Tarrow’n ”yhteiskunnallisen haastajan” näkökulma toimii mielestäni Voinan kohdalla hyvin.

Mahdollisuusrakenteiden tarkastelussa tulee huomioida myös se valtio tai alue (tässä tutkimuksessa Venäjä), jonka sisällä liike toimii. Pelkkä yhteiskunnallisen epäkohdan tai

konfliktin ilmeneminen ei saata ihmisiä kadulle protestoimaan, jos valtion ilmapiiri ei ole sille suotuisa. Liikkeen mahdollisuudet riippuvat siis osittain myös valtion vahvuudesta sekä vallalla olevista toimintatavoista ja valtion kansalaisiin suuntaaman sorron tai kontrollin määrästä (Tarrow 1998, 71). Liikkeen kannalta on merkityksellistä se, millä tavalla valtio sen toimintaan vastaa eli minkälainen on valtion hallintorakenne ja toimintakulttuuri. Tarrow'n (emt.) mukaan liike tarvitsee sekä liikkeen toimintaa turvaavia valtion rakenteita että ihmisten kykyä toimia ja yhdistyä näistä rakenteista huolimatta.

Della Porta huomauttaa, etteivät liikkeiden järjestämien protestien järjestyksen ylläpitoon liittyvät kysymykset ole puhtaasti teknisiä kysymyksiä vaan liittyvät läheisesti demokraattisen systeemin toimivuuteen. Tavat, joilla protesteja pyritään taltuttamaan valtion taholta, kertovat siitä, miten valtio liikkeisiin suhtautuu. Della Portan mukaan protestien hillitsemiseen käytettäviin keinoihin vaikuttaa kuitenkin maan hallinnon lisäksi myös maan virkamieskulttuuri. Hän sanoo, että joissain tapauksissa maan virkamieskulttuuri aiheutti sen, että poliisit olivat valmiita käyttämään kovempia otteita kuin mitä säännöt sallivat. (Della Porta 2006, 150–195) Aina väkivaltaisuuksien synnystä ei siis voida syyttää maan ahdasmielistä hallintoa, mikä saa pohtimaan uudella tavalla myös niitä väkivaltaisuuksia, joita Venäjällä on mielenosoitusten yhteydessä ja etenkin opposition kohtelussa ilmennyt.

Koska uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat kehittyneet yhteiskunnallisten murrosten ja yhteiskunnallisen modernisaatiokehityksen seurauksena, niiden tavoitteet liittyvät läheisesti olosuhteisiin, joista toiminta on saanut alkunsa. Beckin kuvaamassa riskiyhteiskunnassa yhteiskunnalliset ongelmat ovat yhtä aikaa sekä henkilökohtaisia että globaaleja riskiongelmia (1995, 19–21). Monet uusien liikkeiden teemoista liittyvätkin suoraan tai välillisesti siihen, miten näihin yhteiskunnallisiin riskeihin pystytään vaikuttamaan. Se, mikä koetaan ongelmalliseksi Suomessa, saatetaan jälkiteolliselle yhteiskunnalle ominaisten globaalien riippuvuussuhteiden takia kokea samaan aikaan ongelmalliseksi myös Afrikassa. Uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat tottuneet reagoimaan nopeasti ajankohtaisiin tapahtumiin ja ilmiöihin ja valitsemaan toimintatapansa aina asiayhteydestä riippuen. Poliittinen kenttä ja siten myös poliittisten toimijoiden toimintatavat ja kampanjat muuttuvat uutisvirran mukana. Kun yhteiskunnallisen keskustelun painopisteet muuttuvat, liikkeetkin muuttuvat. Tämä näkyy suurena vaihtuvuutena uusien liikkeiden kentällä, kun vanhoja liikkeitä kampanjoiden hiipussa katoaa ja uusia perustetaan.

Yhteiskunnallisen ennustettavuuden hiipuminen ja epävarmuuksien lisääntyminen heijastuvat myös yhteiskunnan poliittiseen kenttään ja poliittisiin toimijoihin. Jälkiteollisen yhteiskunnan refleksiivinen politiikka ei ole pelkkää uuden keksimistä vaan myös jo olemassa olevan selkeyttämistä (Beck 1995, 63). Yhteiskunnallisten liikkeiden tehtävää voidaan siis luonnehtia kaksitasoiseksi, kun ne yhtäältä pyrkivät ylläpitämään yhteisöllisyyttä ja jatkuvuuden tunnetta, ja toisaalta vaikuttamaan yhteiskunnan kehityskulkuun. Liikkeiden ylläpitämisen yhteisöllisyyden kohdalla puhutaan yleensä liikkeen kollektiivisesta identiteetistä. Della Porta huomauttaakin, että uusien liikkeiden tarkoituksena tuntuu olevan enemmän kollektiivisten identiteettien luominen kuin vallan kerääminen. (Della Porta 2006, 232–247.) Jälkiteollisessa yhteiskunnassa internet ja muut teknologiset innovaatiot ovat vielä tuoneet oman lisänsä liikkeiden kollektiivisen identiteetin ylläpitoon ja aktivistien mobilisointiin.

Kollektiivisesta identiteetistä käydyn keskustelun nojalla, liikkeessä toimiminen voi toimia vastapainona yksilöllisyyttä korostavalle yhteiskunnalle. Tämän takia Warren (2001, 17–38) korostaa, että ennen kuin aletaan puhua liikkeen tai yhdistyksen demokratisoivista vaikutuksista, tulee myös pohtia sitä, mitä liikkeen jäsenet liikkeessä toimimiselta hakevat. Toimiiko aktivistien motivaattorina ainoastaan liikkeen määrittämä tavoite vai myös muut henkilökohtaiset omaa identiteettiä rakentavat tavoitteet? Kaj Ilmosen (1998, 27–29) mukaan uudet yhteiskunnalliset liikkeet eivät enää esitä kokonaisvaltaisia poliittisia ohjelmia vaan tuottavat poliittisten reformien sijaan sosiaalisia identiteettejä. Manuel Castellsin (1997, 8) uusista liikkeistä käyttämä nimitys identiteettiliike on tässä mielessä todella osuva. Myös Voinan poliittisen toiminnan tyylin kohdalla on aiheellista pohtia liikkeen toimijoiden motiiveja, vaikka niiden määrittäminen verkkoaineiston perusteella on lähes mahdotonta. Motiivit liittyvät kuitenkin merkittävällä tavalla liikkeen luonteeseen, tavoitteeseen ja siihen, millä tavalla Voinan aktivistit haluavat olla poliittisessa vaikuttamisessa mukana.

Uusien liikkeiden toiminta perustuu yleensä erilaisten kampanjoiden ympärille. Kampanjalla tarkoitetaan sellaista temaattisesti, sosiaalisesti ja hetkellisesti toisiinsa kietoutunutta tapahtumien ketjua, jotka tähtäävät johonkin ennalta määrättyyn päämäärään (Della Porta 2006, 61). Tarrow ja Chadwick puhuvat liikkeiden yhteydessä niiden toimintarepertuaareista, joilla he tarkoittavat liikkeen tietoisesti valitsemia toimintatapoja. Toimintarepertuaareilla on vahva kulttuurisidonnainen ulottuvuus ja ne valitaan poliittisen mahdollisuusrakenteen sallimissa rajoissa. (Tarrow 1998, 10; Chadwick 2005, 3.) Chadwickin (emt.) mukaan liikkeen asema tai paikka vallitsevassa poliittisessä järjestelmässä vaikuttaa merkittävällä tavalla siihen, minkälaisia keinoja liike toimintarepertuaariinsa valitsee. Esimerkiksi

äänekkäitä katuprotesteja katsotaan sallivammin, jos niiden takana on aktivistiliike, mutta virallisen puolueen oletetaan valitsevan toisenlaisia toiminnan muotoja. Toisaalta Chadwick (emt. 3-4.) argumentoi, että internetin myötä myös yhteiskunnan virallisemmat poliittiset toimijat ovat alkaneet omaksua yhä enemmän erilaisten intressiryhmien toiminnan muotoja nimenomaan verkossa tapahtuvan poliittisen toiminnan saralla.

3.4. Uudet, uusimmat vai uudistuvat yhteiskunnalliset liikkeet?

1990-luvulta alkaen on poliittiselle kentälle ilmaantunut yhä enemmän myös sellaisia ryhmiä, jotka eivät aja esimerkiksi Greenpeacen tai Amnesty Internationalin tavoin mitään yksittäisiä asioita, kuten ympäristöasioita tai ihmisoikeuksia. Muun muassa Donatella Della Porta kirjoittaa teoksessaan ”*Globalization from Below. Transnational Activists and Protest Networks*” (2006) siitä, miten yhteiskunnallisen muutoksen eteneminen on ollut mukana edistämässä sellaisten ylikansallisten liikkeiden syntyä, joiden agendalla on laajemman globaalin oikeudenmukaisuuden saavuttaminen. Näitä liikkeitä ei voida pitää globalisaatiota tai yhteiskunnallista kehitystä vastustavina ryhminä vaan nimenomaan ryhminä, jotka etsivät globaalille toiminnalle uusia demokraattisempia pelisääntöjä. Globaalin oikeudenmukaisuuden liikkeiden vaikutus maailmanpolitiikan demokratisoimisessa on Della Portan mukaan ollut merkittävä, vaikka niiden toiminta tapahtuu usein piilossa medialta ja historian kirjoitukselta. Liikkeet ovat toiminnallaan kuitenkin onnistuneet vahvistamaan monikerroksellisia instituutioita ja parantamaan tiedonkulkua. (emt. 1-26.)

Della Porta (emt.) puhuu siitä, miten uusien liikkeiden tematiikat ovat vuosien saatossa laajentuneet ja toimintamuodot monipuolistuneet. Rickhard J. F. Dayn (2005, 8-9) mukaan mielenkiintoisimpia tämän päivän sosiaalisista liikkeistä ovat kuitenkin ne liikkeet, joista sosiologit eivät edes käyttäisi nimitystä sosiaalinen liike. Tällaisia liikkeitä ovat muun muassa Reclaim the Streets – kadunvaltaustapahtuman (RTS) kaltaiset temaattisesti moninaiset, mutta kollektiivista toimintaa vaativat poliittisen protestoinnin muodot, jotka ovat antaneet aiheita pohtia sitä, mitä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden käsite oikeastaan pitää sisällään. RTS on maailmanlaajuinen ympäristö- ja kapitalismikriittinen liike, jonka pääasiallisena toimintamuotona on järjestää kadunvaltausjuhlia, joilla estetään autoliikenteen pääsy kadulle. RTS:n kaltaisten liikkeiden kohdalla Day puhuu uusien liikkeiden sijaan *uusimmista* sosiaalisista liikkeistä (emt. 5).

Uusimmilla liikkeillä Day tarkoittaa lähinnä sellaisia ”radikaaleja” aktivismin muotoja, jotka ovat kehittyneet uusien liikkeiden rinnalle, mutta joiden toimintarepertuaariin eivät kuulu lainkaan niin sanotut pehmeät protestoinnin muodot, kuten adressien laatiminen tai lailliset mielenosoitukset. Dayn uusimpien liikkeiden näkökulmasta myös Voinan toiminnan tyyliä voidaan ainakin päällisin puolin kutsua radikaaliksi. Koska liikkeiden toimintatyyli ovat viime vuosina kuitenkin sekoittuneet monelta osin keskenään, on vaikea sanoa, kumpi lopulta on radikaalimpaa; järjestää rauhanomainen kadunvaltaustapahtuma RTS:n tapaan vai laittaa gorillapukuiset aktivistit kiipeilemään julkisten rakennusten katoille, kuten Greenpeace on omissa kampanjoissaan tehnyt. Herääkin kysymys, mikä nykypäivän poliittisessa aktivismissa enää on radikaalia?

Koska toimintatavat eivät välttämättä auta tekemään eroa sen välillä, mikä on uutta tai uudempaa ja pehmeää tai radikaalia aktivismia, Day kiinnittää toimintatapojen sijaan huomiota myös toiminnan kokonaisvaltaiseen sisältöön. Kirjassaan *“Gramsci is Dead. Anarchist Currents in the Newest Social Movements”* (2005, 7-9) Day määrittää ”hegemonian hegemonian”- käsitteen (hegemony of hegemony), joka hänen mukaansa parhaiten kuvaa uusimpien sosiaalisten liikkeiden tavoitteita ja keinoja taistella kokonaisvaltaisesti nykyistä neoliberaalia maailmanjärjestystä vastaan. Hegemonialla Day viittaa Antonio Gramscin hegemonian käsitteeseen, jota on yhteiskuntatieteissä käytetty laajalti selittämään sitä, miten ihmiskunta legitimoii vallan jollekin tietylle ihmisryhmälle. Day mukailee Gramscia sanoessaan, että hegemonia vastaa sekä ihmisten tarpeeseen haalia valtaa että olla vallan alaisia. Hegemonia on siis yhtä aikaa pakottava, mutta myös yhteisymmärrykseen perustuva käsitys siitä, miksi jokin taho saa käyttää valtaa toisen yli. Dayn mukaan ratkaiseva ero uusien ja uusimpien liikkeiden välillä on se, etteivät uusimmat sosiaaliset liikkeet edeltäjiensä tavoin pyri pääsemään tähän hegemonian vallan kahvaan tai pyri saamaan omia tavoitteitaan osaksi yhteisesti hyväksyttyä järjestelmää, vaan ne haastavat toiminnallaan koko hegemonian ajatuksen (counter-hegemony/ hegemony of hegemony).

Tim Jordanilla on kirjassaan *”Activism!: Direct Action, Hactivism and the Future of Society”* (2002) hyvin samansuuntaisia ajatuksia kuin Daylla. Jordanin (emt. 32–36) mukaan monet nykyiset suoraan toimintaan tukeutuvat aktivistiliikkeet eivät pyri pelkästään olemassa olevien rakenteiden muutokseen (transition) vaan ne pyrkivät rikkomaan yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttyjä toiminnan rajoja (transgression). Tällä hän tarkoittaa sitä, että uusimmat sosiaaliset liikkeet ajavat tavoitteita, joita ei välttämättä voida toteuttaa nykyisessä yhteiskunnassa, eikä näiden tavoitteiden saavuttamista voida edistää totutuilla protestoinnin

muodoilla. Tällaisten aktivistiryhmien toiminta voidaan tulkita hyökkäykseksi yhteiskunnan sosiaalisia normeja, uskomuksia, epäoikeudenmukaisuuksia ja sortoa ylläpitäviä toimintamalleja kohtaan, eikä yrityksenä kumota olemassa olevia lakeja tai hallitusta. Esimerkiksi viime aikoina Suomessakin keskustelua herättäneen resurssipohjaista taloutta ajavan Zeitgeist-liikkeen teemat ja tavoitteet ovat sellaisia, että niiden toteuttaminen nykyisessä maailmanjärjestyksessä ja hegemoniassa on lähes mahdotonta. Liikkeen ideana on oikeastaan vain herättää ajatuksia, tarjota vaihtoehtoja ja kannustaa ihmisiä katsomaan totuttujen toimintamekanismien ulkopuolelle. (Zeitgeist-liikkeen www-sivu 12.2.2013)

Dayn mukaan myös monet sellaiset liikkeet, jotka helposti luokitellaan alakulttuureiksi, mieluummin kuin poliittisiksi liikkeiksi, ovat tavoitteiltaan mitä suurimmassa määrin poliittisia (2002, 8). Esimerkiksi crusti-punkkareiden yhteydessä hän puhuu *sosiaalisesta anarkismista*, joka muistuttaa monella tapaa niitä uusimpia yhteiskunnallisia liikkeitä, joiden tarkoituksena on kokonaisvaltaisesti horjuttaa yhteiskunnan totuttuja toiminta- ja ajatusmalleja. Crusti-punkkarit eivät ole uusi ilmiö, eikä heidän toimintaansa voida kutsua uudeksi poliittiseksi liikkeeksi, mutta voidaan sanoa, että uusimmat liikkeet ovat omaksuneet crusti-punkkarien kaltaisten alakulttuurien toimintatapoja osaksi liikkeiden ideologista toimintarepertuaaria.

Sosiaalisen anarkismin käsitteen Day on lainannut Murray Boockhinilta (1995), joka kirjassaan *"Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An Unbridgeable Chasm"* määrittelee sosiaalinen anarkismin osaksi vasemmistoanarkismia, jossa kantavana ajatuksena on vahvojen sosiaalisten yhteisöjen luominen ja yhteisön tukeen luottaminen ilman valtiovallan kahleita. Dayn mukaan juuri yhteisöllisyys, josta Boockhin vasemmistoanarkistien kohdalla puhuu, on se mikä yhdistää tämän päivän uusimpien liikkeiden poliittista ideologiaa. Koska yhteisöllisyys ei nykyisessä globaalissa maailmassa enää vaadi edes ryhmän jäsenten fyysistä läheisyyttä, voidaan yhtä hyvin puhua myös maantieteelliset rajat ylittävästä aatteellisesta hengenheimolaisuudesta. Uusimmat sosiaaliset liikkeet hyödyntävät toiminnassaan suhteita, jotka eivät ole universaaleja, hierarkisia tai pakottavia vaan ne perustuvat yhteisesti hyväksytyyn etiikkaan, jonka yhteisöllisyyden tunne mahdollistaa (Day 2005, 9).

Vahvan yhteisöllisyyden lisäksi radikaalius on se, joka yhdistää uusimpia sosiaalisia liikkeitä. Jordanin (2002) mukaan on olemassa hillitympää liikkeiden harjoittamaa *toimintaa* (action) sekä *suoraa toimintaa* (action!), joista jälkimmäinen radikaalimpi toiminta on ominaista uusimmille sosiaalisille liikkeille. Dayn painottaessa liikkeen kokonaisvaltaisen aatemaailman

merkitystä siinä, millä tavalla uusimmat liikkeet eroavat edeltäjistään Jordan (emt. 35) kiinnittää huomiota uusimpien liikkeiden radikaaliuteen. Usein painotetaan sitä, miten uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat olleet erityisen luovia keksimään hajanaiseen yhteiskuntarakenteeseen sopivia toimintamuotoja. Tällä tarkoitetaan muun muassa internetin ja muun teknologian taitavaa hyödyntämistä siinä, että hajanainenkin aktivistijoukko saadaan koottua nopeasti yhteen muun muassa mielenosoitusta varten. (Della Porta 2006, 110.) Luovuus ja kekseliäisyys voidaan kuitenkin monessa uuteen aktivismiin liittyvässä toiminnassa tulkita myös radikaaliudeksi.

Taitavan mobilisoinnin avulla koottu mielenosoitus kuuluu Jordanin luokituksessa hillittyihin toiminnan muotoihin. Jordanin määrittämä suora toiminta, johon monet uusimmista kokonaisvaltaista muutosta ajavista ryhmittymistä tukeutuvat, voi ilmetä muun muassa erilaisina kansalaistottelemattomuuden muotoina tai jopa väkivaltaisuuksina. Kansalaistottelemattomuus ja väkivaltaisuus eivät kuitenkaan ole tämän suoran toiminnan ensisijaisia tarkoituksia vaan liittyvät näiden liikkeiden ideologisiin periaatteisiin siitä, ettei yhteiskunnallista järjestystä voida muuttaa, jos yhteiskunnan sääntöjä ja normeja ei lähdetä kyseenalaistamaan. Suoraan toimintaan tukeutuvien aktivistien toimintamuodot saattavat olla hyvinkin luovia ja kyseenalaisia, koska näillä keinoilla ei pyritä vaikuttamaan siihen sosiaaliseen ja institutionaaliseen ympäristöön, jossa toiminta ilmenee. Dayn mielestä olisikin parempi puhua sosiaalisten liikkeiden sijaan vain erilaisista strategioista ja taktiikoista, joilla hegemoniaa on lähdetty haastamaan. (Day 2005, 7-8.) Tässä luvussa esitettyjen esimerkkien valossa uusimpien liikkeiden taktikat ovat todella mielenkiintoinen ja monipuolinen yhdistelmä perinteisiä yhteisöllisyyttä ja yhteistyötä korostavia arvoja, jotka on muokattu nykyiseen jälkiteolliseen yhteiskuntaan sopiviksi, ja joiden rinnalla kulkevat monet uusien teknologioiden mahdollistamat protestoinnin muodot.

3.5. Internet ja yhteiskunnalliset liikkeet verkossa

Lähivuosina poliittiset organisaatiot ja aktivistiliikkeet ovat siirtäneet toimintaansa yhä enenevässä määrin internetiin. Myös liikkeiden organisointiin liittyvät prosessit ovat muuttuneet, kun printtimedian ja kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen sijaan aktivisteja mobilisoidaan nyt verkossa (Hooghe ym. 2010, 406). Osa liikkeistä on vain täydentänyt vanhaa toimintarepertuaariaan internetin tarjoamilla uusilla mahdollisuuksilla, mutta

internetin myötä on kehittynyt myös yhä enemmän sellaisia liikkeitä, joilla ei ole juuri ollenkaan verkon ulkopuolista toimintaa (Mc Caughney & Ayers 2003, 1, 209–210). Internetin merkityksen kasvun seurauksena verkkoaktivismi on noussut yhdeksi tärkeimmistä käsitteistä nykyisestä kansalaisaktivismista puhuttaessa (ks. esim. Mc Caughney & Ayers 2003, 1). Internet on julkinen tila, joten se tarjoaa uusia alueita kansalaisyhteiskunnan toiminnan harjoittamiseen. Pertti Lappalainen puhuukin internetin yhteydessä kokonaan uudesta toiminnan alueesta (2005, 12, 24–29).

Internet vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan ja – toimijoihin monella tapaa. Internetin potentiaali piilee sen kyvyssä välittää informaatiota ilman, että informatiovirrat kulkevat yhteiskunnan jäykkien instituutiorakenteiden läpi. Lappalainen näkee tällaisen kehityksen johtavan yhteiskunnallisten hierarkioiden haurastumiseen, mikä parhaassa tapauksessa johtaa siihen, että kansalaiset yhä aktiivisemmin ottavat osaa yhteiskunnalliseen toimintaan. Lappalainen puhuu *itsensä valtaistamisesta* (empowerment, joka yleensä suomennetaan *voimaantumisen*), jolla hän tarkoittaa kansalaisten mahdollisuutta vallan haltuunottoon internetin sovellusten ansiosta eli tilanteeseen, jossa kansalaiset itsenäisesti vahvistavat kansalaisyhteiskuntaa ja demokraattisia toimintamalleja. (Lappalainen 2005, 51–55.) Myös Laura J. Gurakin ja John Logien (2003, 25–47) mukaan internetin ei-hierarkkinen rakenne voi auttaa murtamaan perinteisiä toimintamalleja ja kanssakäymismalleja. Internetin merkitys hierarkioiden purkamisessa ja informaation levityksessä nostetaan usein esiin puhuttaessa totalitaaristen tai muuten ahtaiden hallintorakenteiden levittämän virheellisen tiedon kiertämisestä. Tämän takia internetin roolia lähivuosina tapahtuneissa kansannousuissa (mm. Egyptissä ja Venäjällä) on pidetty merkittävänä.

Internetin voima piilee myös sen ainutlaatuisessa kyvyssä purkaa ajan ja paikan asettamia rajoituksia. Netin avulla samanhenkiset ihmiset ja ihmisryhmät voivat verkostoitua yli valtion rajojen ja hakea tukea tai vahvistusta ajamilleen asioille, jos tukea maan rajojen sisäpuolelta ei ole mahdollista saada. Della Portan ja Tarrow’n mukaan aktivistiryhmien ja yksittäisten aktivistien verkostoituminen taas edistää laajojen kansanliikkeiden syntyä. (Della Porta 2006, 93, 102; Tarrow 2005.) Keck ja Sikkink (1998) näkevät aktivistien verkostoitumisen erityisen tärkeinä tilanteissa, joissa apua tarvitseva, heikko tai sorrettu kansanryhmä ei pysty vaikuttamaan omaan asemaansa maan rajojen sisäpuolelta, vaan apua hallinnon tai muiden sortavien osapuolten painostamiseen tarvitaan maan rajojen ulkopuolelta. Toisin sanoen internetin verkostoja suosiva rakenne kasvattaa mahdollisuuksia poliittiseen väliintuloon ja

tarjoaa välineitä uusien protestointitapojen ja entistä laajempien protestien alullepanoon ja organisointiin (Della Porta 2006, 115).

Poliittisten toimijoiden lisäksi myös monet poliittiset protestit ovat siirtyneet kokonaan internetiin. Internet mahdollistaa sekä perinteisten protestimuotojen, kuten vetoomusten, entistä tehokkaamman hyödyntämisen verkkosovellusten kautta, mutta tarjoaa tiloja myös uusien protestointitapojen kehittymiselle. (Della Porta 2006, 116.) Toimimalla verkossa aktivistiliikkeet eivät ainoastaan hyödynnä verkon mahdollisuuksia, vaan kehittävät niitä myös jatkuvasti eteenpäin (Mc Caughney & Ayers 2003, 1). Sosiaalisen median sovellukset, kuten YouTube ja Facebook auttavat aktivisteja laajentamaan yleisöään ja tekemään protestoinnista entistä nopeatempoisempaa ja ajankohtaisempaa. Della Porta (2006, 107) huomauttaa, että online- ja offline-protestit ovat kuitenkin vahvasti yhteydessä toisiinsa ja ne myös vahvistavat toisiaan. Monet verkkoaktivismiin tutkijat painottavatkin sitä, ettei verkossa toteutettu aktivismi ole onnistunut ennen kuin se synnyttää verkon ulkopuolista toimintaa (ks. esim. Elin 2003).

Virallisen politiikan ulkopuolella toimivat liikkeet ovat olleet internetin käytössä perinteisempiä toimijoita edellä ja ovat jo 1990-luvun aikana alkaneet hyödyntää sitä toiminnassaan. Internetin onkin ajateltu olevan erinomainen toimintaväline nimenomaan nykymuotoisille hajanaisen verkstorakenteen omaaville aktivistiliikkeille sekä muille vastaaville yhteiskunnallisille toimijoille. Andrew Chadwick (2004) on kuitenkin kiinnittänyt huomiota siihen, miten myös viralliset poliittiset toimijat ovat viime aikoina alkaneet hyödyntää toiminnassaan yhä enemmän sellaisia toimintatapoja, joita uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat hajanaisemman rakenteensa ja vaihtoehtoisten toimintatapojensa takia joutuneet aina hyödyntämään. Chadwick (emt. 3) toteaa, että puolueet, jotka yleensä käsitetään hierarkkisen rakenteensa ja perinteisten toimintatapojensa takia vähemmän luoviksi kansalaisyhteiskunnan toimijoiksi, ovat nyt omaksuneet monia verkkopohjaisia toimintamuotoja. Tällainen kehityssuunta oli nähtävissä myös Suomessa vuonna 2012 käydyissä presidentinvaaleissa, joissa YouTube -videoilla ja Flash Mob -tempauksilla oli näkyvä rooli.

Tutkijat ovat käyneet paljon keskustelua siitä, onko liikkeen mobilisointi ja kollektiivisen identiteetin rakentaminen verkossa yhtä tehokasta kuin verkon ulkopuolella. Yleensä argumentit puhuvat vahvemmin kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen puolesta, mutta Hooghen (2010) tutkimus tarjoaa vahvoja viitteitä myös siitä, että internetin kautta tapahtuva

mobilisointi on vähintäänkin yhtä tehokasta kuin kasvokkain tapahtuva. Hooghen tutkimustulokset liittyivät suurilta osin internetin tehokkaaseen ja objektiiviseen informaation välittäjän rooliin. Tutkimuksessa todettiin, että ne aktivistit, joita lähestyttiin verkon kautta, kokivat olevansa paremmin informoituja liikkeen toiminnasta ja tämän takia myös luottivat liikkeeseen enemmän kuin ne aktivistit, joita lähestyttiin verkon ulkopuolella. (emt. 423.) Internetin onkin sanottu lisäävän yksilön luottamusta yksittäisen liikkeen toimintaan, mutta Della Porta tähdentää kuitenkin, ettei internetin käytön ole osoitettu lisäävän luottamusta yhteiskunnan muihin instituutioihin (Della Porta 2006, 111). Voidaan siis pohtia sitä, kuinka suuri merkitys verkkoaktivismilla lopulta on kansalaisyhteiskunnan toimijoiden aktivoinnissa muun muassa Venäjän yhteydessä, jossa kansalaisten luottamustaso kansalaisyhteiskunnan ja valtion muita toimijoita kohtaan on todettu todella alhaiseksi.

Internet sopii tehokkuutensa ja visuaalisuutensa puolesta nykyiseen jälkiteolliseen yhteiskuntaan, mutta sen hyödyntäminen vaatii toimijoilta teknisen osaamisen lisäksi luovuutta. Internet ei muuta poliittisia liikkeitä ilman, että sen avulla lähdetään niitä muuttamaan. Lappalainen (2005, 137–141) nostaa kuitenkin esiin ajatuksen, jonka mukaan rationaalinen, suunnitelmallinen politiikka, voi internetin myötä siirtyä kokonaan historiaan. Kehitys on seurausta siitä, miten nykyisessä politiikan teossa suunnitelmallisuutta ja pitkän tähtäimen tavoitteita tärkeämmäksi on noussut muiden poliittisten toimijoiden toiminnan ennakointi ja nopea reagointi päivän politiikan aiheisiin. Vielä mielenkiintoisemmaksi tämän ajatusleikin tekee sen yhdistäminen Venäjän kontekstiin, jossa politiikalla on joiltain osin aina tähdätty ylläpitämään jotain yhtä suurta aatetta tai ideologiaa, johon koko Venäjän kansa on haluttu valjastaa mukaan. Onko tällainen toiminta enää mahdollista, kun myös venäläiset poliittiset aktivistiryhmät alkavat yhä enemmän hyödyntää internetiä toiminnassaan?

3.6. Poliittisen tyylin tutkimus osana tämän päivän liiketutkimusta

Muutokset kansalaisyhteiskunnan poliittisella kentällä haastavat myös perinteistä politiikantutkimusta ja antavat aiheita uudelleen arvioida yhteiskunnallisia liikkeitä koskevia poliittisen toiminnan teorioita. Esimerkiksi poliittisen mahdollisuusrakenteen teoria kuvaa ja selittää hyvin niin sanottujen yhden asian liikkeiden kehittymistä ja toimintatapoja, mutta se väheksyy poliittisen arvioinnin prosessia osana liikkeen toimintaa (Lappalainen 2002, 68). Kun yhteiskunnallisia liikkeitä lähestytään yhteiskunnan mahdollisuusrakenteista käsin,

olivatpa ne sitten konkreettisia (resurssit) tai abstrakteja (olosuhteet), liikkeiden toiminnasta välittyä helposti hyvin staattinen kuva. Liikkeen toimintatavat eivät kuitenkaan ole pelkästään olemassa olevien poliittisten mahdollisuuksien hyväksymistä ja jo olemassa olevien toimintatapojen välillä valitsemista. Liikkeet myös aktiivisesti luovat uusia toiminnan muotoja ja toimintatyyplejä, ja vaikka tämä luomisprosessi toteutetaan poliittisten mahdollisuusrakenteiden sisällä, tämä poliittisen arvioinnin prosessi on usein luovempi, mitä perinteiset teoriat antavat ymmärtää. Muun muassa Mc Caughey ja Ayers (2003, 1-19) haluavat suunnata tutkijoiden huomion uusiin intressi- ja identiteettiperusteisiin ryhmiin, jotka perustelevat olemassaoloaan eri tavoilla kuin edeltäjänsä, ja joiden rakenteiden ja toimintatapojen hahmottaminen vaatii uusia näkökulmia aktivismin tutkimukseen.

Pertti Lappalaisen (2002) vastaus siihen, miten uusia poliittisesti sävyttyneitä liikkeitä tulisi tarkastella, tiivistyy *poliittisen toiminnan tyylin* tutkimukseen. Poliittisen toiminnan tyyllillä hän tarkoittaa liikkeen toiminnassa yhdistyvää *toiminnan sisältöä* (toiminnan ideologisia lähtökohtia) sekä *toiminnan muotoa* (keinoja, joilla aate tuodaan näkyväksi, ja joiden avulla tavoitteisiin pyritään). Poliittisen toiminnan tyylin eli liikkeen aatteen ja toimintatapojen yhdistelmän kehittäminen vaatii liikkeeltä ympäröivän yhteiskunnan ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden huomioon ottamista sekä liikkeen oman identiteetin ja ideologian pohdintaa. Toisin sanoen poliittisen toiminnan tyylin rakentaminen vaatii sellaista toiminnallista refleksiivisyyttä, josta muun muassa Beck ja Giddens (1995) puhuvat kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen kentän muutoksien yhteydessä. Lappalaisen mukaan poliittisen toiminnan refleksiivisyydessä on kyse poliittisesta arvioinnista, jonka merkitys on yhteiskunnallisten muutosten yhteydessä kasvanut (Lappalainen 2002, 62). Lappalainen lainaa poliittisen toiminnan käsitteensä Hannah Arendtilta, jolloin poliittinen toiminta käsitetään aina jonkin uuden toiminnallisen prosessin aloittamista (emt. 19). Lappalaisen näkökulmasta liikkeen toimintaa tulee siis tarkastella kekseliäänä ja uuteen pyrkivänä, mutta harkittuna toimintana.

Poliittisen toiminnan tyylin käsite sopii Lappalaisen mukaan parhaiten uusien tai uusiutumaan pyrkivien liikkeiden tutkimukseen, joiden toimintaa on vaikea hahmottaa yhteiskunnan institutionalisoituneista rakenteista käsin (Lappalainen 2002, 22–23). Tällaisia liikkeitä ovat esimerkiksi monet nykymuotoiset internetissä kehitetyt tai sen avulla ylläpidetyt aktivistiliikkeet. Tyyliä ei Lappalaisen mukaan pidä käsittää vain liikkeen ylläpitämänä pinnallisena kulissina tai poliittisena retoriikkana, vaan tyyliin liittyy olennaisesti myös liikkeen ajamat tavoitteet. Poliittisen toiminnan tyylin muodon ja sisällön tarkastelu on

kuitenkin mahdollista myös erikseen. Esimerkiksi Mikhail Sokolov (2008, 67), joka Lappalaisen tavoin on kiinnostunut aktivistiliikkeiden poliittisista tyyleistä, käsittää tyylin nimenomaan liikkeen toimintatapoihin liittyväksi piirteeksi, eikä osaksi liikkeen ideologiaa.

Sokolovin lähestymistapa on mielekäs ainakin silloin, kun halutaan selvittää, miksi ideologiaaltaan hyvin samantapaiset tai jopa toisiaan vastaavat liikkeet valitsevat tyystin erilaisia toimintatapoja. Sokolov on omissa tutkimuksissaan kiinnittänyt huomiota venäläisten radikaalien nationalististen liikkeiden toimintaan ja havainnut, etteivät erot liikkeiden välillä ole niinkään ideologisia vaan liittyvät liikkeiden toimintatapoihin. Sokolovin sanoin erot liittyvät siis liikkeiden tyylillisiin valintoihin. Sokolov huomauttaa, että monet aktivistit lähtevät liikkeen toimintaan mukaan nimenomaan sen ulospäin näkyvän tyylin, eikä pelkän liikkeen aatteellisen sisällön perusteella. (Sokolov 2008, 67.) Aktivistit, jotka ovat taipuvaisempia radikaalimpaan ja provosoivampaan toimintaan tai ihannoivat sitä, lähtevät myös helpommin mukaan tällaisia toimintamuotoja käyttävän ryhmän toimintaan. Sokolovin näkemyksen perusteella aktivistiliike voi olla aktivistille vain väylä toteuttaa itseään, eikä väylä, jonka kautta pääsee vaikuttamaan yhteiskunnan poliittisiin prosesseihin.

Politiikan tutkimuksessa tyylin käsitteellä tarkoitetaan yleensä sitä, miten jokin asia tehdään siinä yhteydessä, mitä ollaan tekemässä (Sokolov 2008, 66). Tyylin valinta tulee käsittää aina prosessina, jossa yhteiskunnallinen ongelma muutetaan kollektiivisen toiminnan kautta selkeiksi poliittisiksi tavoitteiksi, ja valitaan ne keinot, joilla tavoitteeseen pyritään. Se, miksi poliittiset liikkeet joutuvat niin tarkasti pohtimaan toiminnan tyyliä johtuu siitä, että poliittisten toimijoiden tulee pystyä arvioimaan, mitä he voivat saada aikaan siinä ympäristössä ja niiden poliittisten mahdollisuusrakenteiden sisällä, jossa liike toimii (Lappalainen 2002, 115). Lappalainen liittääkin edellä kuvatun poliittisen arvioinnin prosessin tiiviisti tämän päivän poliittiseen toimintaan, sillä nyky-yhteiskunnassa, jossa poliittinen kenttä muuttuu vauhdilla, joudutaan tyyliseikkoihin kiinnittämään entistä enemmän huomiota (emt. 62).

Lappalaisen mukaan monissa uusissa poliittisen toiminnan muodoissa, kuten verkossa toteutetuissa poliittisissa protesteissa, on kyse uuden toiminnan ja uuden poliittisen toiminnan tyylin luomisesta. Uudenlaiseen toimintaan pyrkivästä poliittisesta toiminnasta, Lappalainen käyttää nimitystä *tropopolitiikka*, jota voi luonnehtia myös käänteen tekeväksi politiikaksi. (Lappalainen 2002, 25–27; 2005, 13, 39.) Käänteen tekevä politiikka ja uuden poliittisen toiminnan tyylin luominen on uusien liikkeiden keino ja mahdollisuus erottautua muista

yhteiskunnallisista liikkeistä. Lappalainen korostaa, että tyyllinen erottautuminen on varsinkin uusien radikaalimpien poliittisten liikkeiden keino haastaa muita yhteiskunnallisia toimijoita (emt. 125).

Liikkeen poliittisen toiminnan tyyli ja liikkeen kollektiivinen identiteetti liittyvät läheisesti toisiinsa, sillä niiden molempien muodostuminen vaatii poliittisen arvioinnin prosessia (emt. 90). Della Portan (2006, 61–64) mukaan liikkeen kollektiivinen identiteetti on rakentunut tarkoitustyön kautta, kun liikkeen jäsenet pyrkivät vakuuttamaan toinen toisensa toiminnan järkevyydestä ja pyrkivät saamaan jäsenet sitoutumaan pitkäjänteisesti ja kokonaisvaltaisesti liikkeen toimintaan. Liikkeen jäsenten yhteisesti jakama arvomaailma vaikuttaa siihen, millaisia toiminnan muotoja liike valitsee, ja nämä valitut keinot taas auttavat liikkeen kollektiivisen identiteetin ylläpitämisessä sekä liikkeen yhteisen arvopohjan muokkaamisessa (Chadwick 2005, 3-4). Kollektiivinen identiteetti ei ole ryhmän pysyvä elementti, vaan samalla tavalla muutoksessa kuin jokaisen yksilön henkilökohtainen identiteetti (Lappalainen 2002, 84–85). Erilaiset kriisitilanteet yksilön tai ryhmän toimintaympäristössä lisäävät tarvetta identiteetin päivittämiseen ja uudelleen muokkaamiseen. Esimerkiksi liikkeen poliittisen ohjelman laatiminen tai päivittäminen liittyy läheisesti ryhmän kollektiivisen identiteetin muovautumiseen ja muokkaamiseen (emt. 27, 91).

Lappalaisen poliittisen tyylin käsitteessä toiminnan muoto ja sisältö ovat niin tiiviisti yhteydessä toisiinsa, että liikkeen poliittisen toiminnan tutkimuksessa voidaan käyttää nämä termit yhdistävää *muotoisisällön* käsitettä. Esimerkiksi liikkeen poliittisessa ohjelmassa näkyy aktivistiliikkeen toiminnan muotoisisältö tiivistetyssä muodossa. (Lappalainen 2002, 187.) Nykypäivänä liikkeen verkkosivuja voidaan pitää eräänlaisina poliittisen ohjelman konkretisoitumina, sillä verkkosivut vaativat ryhmän ideologian ja toimintatapojen pohdinnan lisäksi niiden kohdeyleisön sekä ympäröivän yhteiskunnan huomioon ottamista. Verkkosivujen kautta on siis mahdollista tavoittaa liikkeen poliittisen toiminnan tyylin muotoisisältö. Verkkosivujen laatiminen vaatii sekä kollektiivista harkintatyötä että luovuutta, minkä takia Lappalainen toteaa, että verkkosivujen avulla aktivistit voivat konstruoida jonkinlaisen identiteetin ryhmälleen (2005, 49).

Politiikan tutkimuksen yhteydessä on viime aikoina alkanut vilahtaa yhä enemmän sellaisia sanoja kuin estetiikka, performanssi, visuaalisuus sekä monia muita käsitteitä, joita on totuttu näkemään lähinnä taiteen tai kulttuurin tutkimuksen puolella. Marwin Carlsonia (2006, 118) tämä kehityssuunta ei yllätä, sillä hänen mukaansa taiteen maailmasta lainatut käsitteet istuvat

hyvin jälkiteollisen yhteiskunnan paradoksaaliseen maailmaan, toisin kuin sellaiseen ennustettavaan ja vakaaseen yhteiskuntaan, jollaiseksi teollista yhteiskuntaa on luonnehdittu. Myös Beck (1995, 51) kirjoittaa juhlavasti, että jälkitraditionaalisen yhteiskunnan toimijat ”kävelevät taiteen (art) ja keinotekoisuuden (artificiality) välisellä nuoralla”. Vaikka sosiologit ovat jo pitkään olleet kiinnostuneita soveltamaan teatterin maailmasta tuttua käsitteistöä yhteiskuntatieteisiin (vrt. esim. Goffman 1971), politiikan tutkimuksessa esittämiseen ja politiikan performatiivisuuteen on alettu kiinnittää huomiota vasta alapoliitiikan merkityksen korostuessa jälkiteollisessa yhteiskunnassa (Carlson 2006, 52). Oman lisänsä ovat tuoneet myös teknologiset innovaatiot, kuten internet, joka on omiaan ruokkimaan nimenomaan luovaa poliittista toimintaa (Mc Caughney & Ayers 2003, 1).

4. Venäjä nyt

4.1. Kohti ohjattua demokratiaa

Aiemmin kirjoitin siitä, miten Venäjän demokratisoitumista ja kansalaisyhteiskunnan kehitystä on seurattu lähinnä vertaamalla venäläisiä toimintamalleja länsimaisiin toimintamalleihin. Aleksanteri instituutin tutkija Tapani Kaakkuriniemi (2012) huomautti myös eräällä luennollaan, että vertailuasetelman lisäksi Venäjään on tutkijoiden keskuudessa suhtauduttu kuin suurempaan mysteeriin, jonka ymmärtäminen vaatisi tutkijoiden käsityskyvyn ylittävää välineistöä. Luvussa kaksi kirjoitin Yurchakia mukaillen Neuvostoliiton viimeisillä vuosikymmenillä tapahtuneesta performatiivisesta käänteestä, joka mahdollisti totalitaarisen hallinnon muuttumisen autoritaarisempaan suuntaan. Muun muassa tuon performatiivisen käänteen näkökulmasta Venäjän nykyinen hallintomalli näyttäytyy kuitenkin hyvin loogisena lopputuloksena niistä tapahtumista, joita Venäjä on varhais- ja lähihistoriassaan kokenut. Venäjän nykyistä hallintotapaa tulisikin mysteerin sijaan lähestyä eräänä jälkiteolliseen yhteiskuntaan sovitettuna autoritaarisen hallintotavan muotona.

Kun Venäjän yhteydessä puhutaan yhteiskunnallisesta muutoksesta, sillä ei yleensä tarkoiteta länsimaiden tavoin siirtymistä teollisesta yhteiskunnasta jälkiteolliseen yhteiskuntaan vaan siirtymistä sosialistisesta järjestelmästä kohti liberaalia markkinataloutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei maailmanlaajuinen yhteiskunnallinen muutos koskettaisi myös pinta-alaltaan maailman suurinta valtiota Venäjää. Venäjä on siis kohdannut kaksi hyvin erilaista, mutta laajaa muutosprosessia samanaikaisesti, mikä on vaikuttanut siihen, millaiseksi maan

nykyinen hallintotapa on muodostunut. Christer Pursiaisen ja Heikki Patomäen (2004, 32–34) mukaan Venäjällä on päädytty hallinnolliseen kompromissiin, joka yhdistää liberaalit ja autoritääriset suuntaukset. Venäjän nykyinen hallintomalli pyrkii vastaamaan liberaalin markkinatalouden haasteisiin turvaamalla Venäjän maailmanlaajuisen kilpailukyvyn, mutta suosii autoritaarista ylhäältä alas suuntautuvaa johtamista.

Siirtyminen sosialistisesta järjestelmästä kohti edustuksellista demokratiaa, ei tapahtunut Venäjällä länsimaiden toivomalla tavalla. Pian ensimmäisten Venäjällä järjestettyjen demokraattisten vaalien jälkeen eliitin keskinäiseksi tavoitteeksi nousi monipuoluejärjestelmän ja muiden demokraattisten rakenteiden rakentamisen sijaan vakauden ja harmonian säilyttäminen. Tämä tavoite on myös säilynyt Venäjän valtaeliitin ohjenuorana tähän päivään asti. (Flikke 2004, 1218.) Vuoden 1998 lopulla Vladimir Putinin siirtyi pääministerin tehtävästä Venäjän federaation ”valtaa pitäväksi presidentiksi”, entisen presidentti Boris Jeltsinin jättäytyttyä tehtävästään ennen vuoden vaihdetta. Putinin presidenttiys vahvistettiin vaaleilla maaliskuussa 2000, jonka jälkeen hän alkoi määrätietoisesti ajaa *ohjatun demokratian* nimellä kulkevaa hallintomuotoaan. Aivan kuten Pursiainen ja Patomäki (2004) analysoivat, ohjattu demokratia on periaatteessa liberaali demokratia, mutta siinä ilmenee myös monia autoritaarisia tai jopa totalitaarisia hallinnollisia piirteitä.

Ohjatulle demokratialle ominainen vahva johtamiskulttuuri auttoi Venäjää taloudellisten olojen sekä Neuvostoliiton jälkeisen yhteiskunnallisen kaaoksen tasoittamisessa. Ohjatun demokratian elvyttävän vaikutuksen ansiosta monet pitivät sitä tarpeellisenä välivaiheena kohti edustuksellista demokratiaa (ks. esim. Pursiainen & Patomäki 2004; Luukkanen 2013). Putin kuitenkin jatkoi hyväksi katsomallaan linjalla myös seuraavalla presidenttikaudellaan, eikä Putinin jälkeen vuonna 2008 presidentiksi kohonnut Dmitri Medvedev tuonut merkittäviä linjanmuutoksia Venäjän valtapuolueen Yhtenäisen Venäjän poliittiseen ohjelmaan. Pian kävi selväksi, ettei ohjattu demokratia ollut pelkkä välivaihe vaan tämä Putinin alullepanema hallintomuoto sekä ”tandemiksi” nimetty Putinin ja Medvedevin yhteisjohtajuus oli tullut jäädäkseen (ks. esim. Donskov 2012). Monet sanoivat aselman saavan jo farssin piirteitä, kun Putin ja Medvedev vaihtoivat jälleen tehtäviä keskenään vuoden 2012 presidentinvaaleissa.

Ohjatun demokratian päätteeseinä voidaan pitää vakautta, suvereeniutta ja perinteisten arvojen kunnioitusta. Vakaudella ei tarkoiteta pelkkää taloudellista vakautta vaan myös kansallista

yhteishenkeä, jota ohjattu demokratia pyrkii muun muassa median ja koulujen opetussuunnitelmien avulla rakentamaan venäläiseen yhteiskuntaan (ks. esim. Rabotnova 2011). Vakauden ja turvallisuuden tunnetta luodaan muun muassa nostamalla länsimaista tulevat ”uhkat” jatkuvasti esille päivän politiikassa ja korostamalla samalla Venäjän omaa vahvuutta taistella näitä uhkia vastaan. Ohjatussa demokratiassa vakaudeksi katsotaan myös valtapuolueen kannatuksen ylivoimaisuus, minkä takia oppositiopolitiikkaan suhtaudutaan hallinnon suunnalta jyrkästi. Opposition toiminnan katsotaan häiritsevän ”oikean” ja ”virallisen” politiikan tekoa, eli toisin sanoen sen pelätään horjuttavan kansallista vakautta ja yhtenäisyyttä (Lassila 2007).

Suvereeniudella tarkoitetaan ohjatun demokratian yhteydessä Venäjän riippumattomuuden korostamista suhteessa globaaleihin poliittisiin toimijoihin ja muihin valtioihin. Yhtenäinen Venäjä -puolue käyttikin ohjatusta demokratiasta aluksi Vladislav Surkovin lanseeraamaa käsitettä *suvereeni demokratia*, jolla haluttiin erikseen korostaa Venäjän itsemääräämisoikeutta muun muassa ylikansallisiin yrityksiin nähden. Myöhemmin käsite on kuitenkin jäänyt puolueen retoriikassa taka-alalle sen herättämien ristiriitaisten näkemysten takia. Taisto Tolvanen (2010, 43) puhuu ”isänmaallisesta kansallisliberalismista”, joka turvaa Venäjän kansainväliset markkinat, mutta estää maan liiallisen länsimaalaistumisen. Galina Mikhaleva (2010) puolestaan kirjoittaa, että Venäjä käy ”suurta isänmaallista sotaa” venäläisyyden puolesta ja liberaaleja länsimaisia arvoja vastaan. Mikhaleva mainitsee esimerkkinä muun muassa Putinin presidenttinä olleessa ilmestyneet totuuskomissiot, jotka perustettiin kirjoittamaan Venäjän virallinen historia uudestaan. Totuuskomissioiden tarkoituksena oli auttaa Venäjää pääsemään yli kiperästä neuvostomenneisyydestä ja syyllisyydentunnoista, jotta kansallinen suurvalta-imago pääsisi taas valtaamaan alaa kansalaisten keskuudessa.

Venäjän hallinnon halusta vaalia perinteisiä arvoja kertoo jotain jo se, että Pursiainen ja Patomäki (2004) kutsuvat Venäjän nykyistä hallintomuotoa ohjatun demokratian sijaan *konservatiiviseksi hallintomuodoksi* erotuksena länsimaiden suosimasta *romanttisesta liberalismista*. Myös Markku Kangaspuro (2013) luonnehtii Venäjän nykyistä hallintomuotoa vanhakantaiseksi puhuessaan siitä, miten Venäjän ortodoksinen kirkko ja sen ylläpitämät klassiseen konservatiiviseen ortodoksiaan pohjaavat arvot ovat politisoituneet osaksi valtapolitiikan ajamaa isänmaallista kansallista identiteettiä. Venäjällä perinteisiä arvoja pyritään kunnioittamaan niin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa kuin kansallisen yhteishengen luomisessa. Perinteiset arvot näkyvät muun muassa valtion jyrkässä

suhtautumisessa seksuaalivähemmistöihin, Venäjän koululaitoksen Venäjän historiaan painottuvassa opetussuunnitelmassa sekä politiikan suosimissa konservatiivisissa sukupuolirooleja koskevissa käsityksissä (ks. esim. Amnesty Internationalin [www](http://www.amnesty.org)-sivu 18.5.2011.; Tolvanen 2010 183; Rabotnova 2011, 96–103; Kangaspuro 2013).

4.2. Kansalaisyhteiskunta ahtaalla

Venäjä on hyvä esimerkki siitä, miten kauan toipuminen koko yhteiskuntaa koskeneista rakenneuudistuksista voi taloudellisesta vakaudesta huolimatta viedä. Venäjä on myös hyvä käytännön esimerkki siitä, miten valtion hallinnon ollessa tarpeeksi vahva, valtion on kannattavampaa ja tehokkaampaa vallata kansalaisyhteiskunnalle kuuluvaa tilaa kuin odottaa sen hidasta elpymistä hallintouudistusten myllerryksestä (Knox ym. 2006, 10). Koska ohjatun demokratian tavoitteet Venäjän suurvalta-aseman ja kansallisen ylpeyden turvaamisesta yhdessä maailmanlaajuisen kilpailukyvyn säilyttämisen kanssa ovat osittain keskenään ristiriitaisia, niiden toteuttaminen vaatii kansalaisyhteiskunnan valjastamista valtion avuksi. Ohjatussa demokratiassa valtion kansalaisyhteiskuntaan suuntaamaa ajattelutapaa voidaan luonnehtia tehokkuusajatteluksi, jossa korostuu kansallisen mission tärkeys suhteessa kansalaisten intresseihin. Jotta menestyneet länsimaiset teollisuusvaltiot saadaan modernisaatiokehityksessä kiinni, maassa tarvitaan tehokasta johtamista ja tehokasta kansalaisyhteiskuntaa, vaikka nämä saavutettaisiin osittain demokraattisten käytäntöjen kustannuksella.

Osittain ulkomailta tulleen painostuksen takia, mutta myös venäläisten omien vaatimusten seurauksena, Venäjän kansalaisyhteiskunnan tilaan on Putinin ja Medvedevin presidenttikausilla tehty parannuksia. Nämä parannukset on kuitenkin tehty täysin ohjatun demokratian puitteissa (Henderson 2011, 18). Esimerkiksi kansalaisjärjestöille on viime vuosina myönnetty enemmän tukia, mutta tämän parannuksen on sanottu olevan vain seurausta siitä, ettei vuonna 2006 voimaan astunut uusi järjestölaki katsonut hyvällä järjestöjen ulkomailta saamaa rahoitusta (emt. 20). Taustalla oli siis pelko ulkomaisten riippuvuussuhteiden lisääntymisestä ja sen myötä Venäjän kansallisen suvereniteetin vähenemisestä.

Uuden järjestölain alullepanijoiden mukaan lain tarkoituksena oli puuttua kansalaisyhteiskunnan sekavaan ja järjestäytymättömään tilaan sekä lisätä vuorovaikutusta

kansalaisten ja päättäjien välillä, mutta laki on monissa yhteyksissä tulkittu vain valtion taktiikaksi aktivoida kansalaistoimintaa patriotismin nimissä. (Henderson 2011, 18). Uusi järjestölaki muun muassa edellytti kaikkien järjestöjen uudelleen rekisteröimistä ja vuosittaista raportointia, jotta ne voisivat vastaanottaa valtion avustusta. Lain seurauksena saatiin kauan kaivattuja tilastoja järjestöjen todellisista määristä ja niiden jäsenistöstä, mutta monille järjestöille raportointimenettely osoittautui kuitenkin liian hankalaksi, minkä takia useita järjestöjä jouduttiin lakkauttamaan. (Richter 2009, 7-20.)

Opposition mukaan valtion tukia suunnattiin myös epäoikeudenmukaisesti niin, että tukia myönnettiin vain sellaisille liikkeille, joiden toiminta oli linjassa valtapolitiikan kanssa, mikä kavensi opposition toimintamahdollisuuksia huomattavasti (Henderson 2011, 12). Debra Javeline ja Sarah Lindemann-Komarova (2010) pitävät kuitenkin valikoivaa tukien jakoa suurempana ongelmana rahoituksen pienuutta suhteessa järjestöjen määrään. Tutkimuksessa, jossa haastateltiin 1054 valtiosta riippumattoman järjestön johtajaa vain 2,9 % vastanneista oli maininnut olevansa huolissaan valtion painostuksesta. Yleisimpänä huolenaiheena oli puolestaan rahan ja materiaalin vähäisyys. Täytyy kuitenkin huomioda, että tilanne hallinnon toimien painostavuuden suhteen on varmasti muuttunut näiden vuonna 2010 julkaistujen tutkimustulosten jälkeen, sillä Venäjän hallinnon aivan viimeaikaisimmat toimet ovat varmasti aiheuttaneet pelkoa ja närkästystä kansalaisjärjestöjen keskuudessa.

Samoihin aikoihin uuden järjestölain kanssa perustettiin myös ensimmäinen kansankamari, jonka jälkeen erilaisia alueellisia kansankamareita on perustettu ympäri Venäjän federaatiota. Kansankamarin tavoitteena on toimia kansalaisyhteiskunnan äänitorvena valtion ja kansalaisten intressien yhteensovittamisessa muun muassa kontrolloimalla federaatio- ja aluetason lainsäädäntöä ja tekemällä suosituksia hallitukselle. (Richter 2009, 7-20; Henderson 2011, 19.) James Richter suhtautui vuonna 2009 positiivisesti kansankamarin toimintaan toteamalla, että alueellisista kamareista voisi tulla solmukohtia laajemmassa kansalaisjärjestöjen verkostossa. Monet ovat kuitenkin pitäneet kansankamaria vain näennäisenä laitoksena, jonka tarkoituksena on enemmän lisätä valtion kontrollia kansalaisyhteiskuntaan kuin edistää sen vapaata toimintaa (Javeline & Lindemann-Komarova 2010, 10). Negatiivisia asenteita vahvistaa muun muassa Putinin ehdotus siitä, että alueellisten johtajien tulisi olla presidentin valitsemia mieluummin kuin vaalien kautta valittuja (Richter 2009, 7-20).

Demokraattisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan periaatteita vastaan sotii myös se tapa, jolla Venäjän valtapuolue pitää mediaa kontrollissaan. Venäjän lehdistön vapautta ovat kritisoineet monet ulkomaisetkin tahot, mutta huomattavia parannuksia sen suhteen ei ole tapahtunut. Diplomaattina, toimittajana ja tutkijana uraa luonut Jarmo Koponen (2013) huomauttaa Uuden Suomen kolumnissaan, että suurissa kaupungeissa lehdistönvapaus näyttää joiltain osin toteutuvan, mutta tilanne on hyvin erilainen siirryttäessä kohti maaseutua, jossa ilman internet-yhteyttä elävät venäläiset ovat täysin riippuvaisia television ja valtion lehtien välittämästä tiedosta, joka myötäilee täysin poliittisen johdon sanelemaa linjaa. Markku Lonkila (2012) luonnehtii Pietarin eurooppalaisen yliopiston professori Vladimir Gelmanin tavoin Venäjän nykyistä mediaa ”puolivapaaksi”, sillä internetin takia mediasensuurin täydellinen toteuttaminen ei ole mahdollista, mutta politiikan kannalta tärkeimmät tiedotusvälineet, kuten valtakunnalliset tv-kanavat pitäytyvät kuitenkin välittämästä sellaista informaatiota, joka saattaisi olla haitallista nykyisille vallanpitäjille.

Koposen (2013) mukaan monet venäläiset journalistit pitävät sananvapauden puolesta taistelemista jopa tyhmänä, oikukkaana ja turhana toimintana, joka vain häiritsee ammattiin kuuluvien velvollisuuksien hoitamista. Tällainen asenne kuulostaa pahasti vääristyneeltä, jos sitä katsoo länsimaisen lehdistön etiikan näkökulmasta. Koponen selittää venäläisten asenteita kuitenkin ajattelutavalla, jonka mukaan lehdistön tulee toimia kansalaisten edun mukaisen propagandan välineenä ja välittää muun muassa sellaisia yleishyödyllisiä arvoja kuin terveitä elämäntapoja ja isänmaallisuutta. Venäläiset sananvapaustaistelijat toimivatkin pääosin internetissä, minkä takia erilaiset poliittiset blogit ovat saavuttaneet suurta suosiota Venäjän internet-sukupolven keskuudessa (Lonkila 2012). Journalistien asenne sananvapauden puolesta taistelemiseen kielii kuitenkin laajemmasta ilmiöstä, jossa yhteiskunnallista vaikuttamista pidetään vain ajanhukkana, koska se ei tuota näkyviä tuloksia vaan aiheuttaa enemmän henkilökohtaista harmia. Internet-sukupolven ”tiedostavat” ja riippumattomia medioita lukevat venäläiset ovat siis koko maan mittakaavassa selvä vähemmistö. Taisto Tolvanen (2010, 161–164) huomauttaakin, että valtaosalle venäläisiä kansalaisyhteiskunnan tehtävät ja kansalaisyhteiskunnan piirissä toteutuvat kansalaisvapaudet ovat hämärän peitossa, eikä kansalaisyhteiskunnan käsite edes kuulu heidän sanavarastoonsa.

4.3. Opposition mahdollisuudet ja politiikan huono maine

Valtapuoluetta tukevilla poliittisilla toimijoilla on huomattavasti laajemmat toimintamahdollisuudet kuin oppositiokannalla olevilla kansalaisyhteiskunnan toimijoilla. Tämä näkyy selvästi näiden eri tahojen käytettävissä olevissa resursseissa kuin myös niissä mahdollisuuksissa, joita toimijoilla on medianäkyvyyden ja järjestäytyneen toiminnan suhteen. Tämän panin merkilte aiemmassa tutkimuksessani (Koskinen 2011), jossa tutkin kahden venäläisen nuorisojärjestön, Yhtenäistä Venäjää tukevan Našin sekä oppositioliike Oboronan, verkkosivuilta välittyviä poliittiseen toimintaan liittyviä erilaisia diskursseja. Našin ja Oboronan verkkosivujen kautta välittyy mielestäni hyvin jännitteinen kuva liikkeiden toiminnasta, kun liikkeet pyrkivät sovittamaan omia intressejään valtion asettamiin melko ahtaisiin raameihin. Naši pyrkii toiminnassaan pysymään lojaalina hallitukselle ja toimimaan apuna valtion tavoitteiden saavuttamisessa, kun taas Oborona tekee tiukan rajanvedon oman toimintansa ja politiikaksi kutsutun toiminnan välille, eikä edes pyri vuorovaikutukseen valtapuolueen kanssa. Tutkimukseni perusteella nuorisoliikkeet olivat sitä mieltä, että kansalaisyhteiskunnan piirissä toimivien liikkeiden tulee keskittyä joko pelkästään valtapuolueen intresseihin tai asettua jyrkkään vastarintaan suhteessa valtioon. Toisin sanoen nuorisojärjestöt näkevät kansalaisyhteiskunnan joko täysin valtiossa kiinni olevana tai siitä täysin irrallisena yhteiskunnan osa-alueena. Tämän kaltainen asennoituminen taas ei auta kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisessä ja demokratiaa tukevassa vuoropuhelussa.

Jussi Lassila (2007) pitää hälyttävänä sitä tapaa, jolla Venäjän hallinto suhtautuu nuorten poliittiseen aktiivisuuteen. Lassilan mukaan nuorison omasta aktivoitumisesta huolimatta poliittisen eliitin suhtautuminen nuorisopolitiikkaan ei ole muuttunut sitten 1990-luvun. Nuorisoa pidetään Venäjällä yhä ylhäältä ohjatun säätelyn kohteena eikä itsenäisesti ajattelevana yhteiskuntaa eteenpäin vievänä voimavarana. Valtion näkökulmasta poliittinen aktiivisuus on hyvästä, niin kauan kuin se noudattaa valtapolitiikan hyväksymää linjaa. Olen samaa mieltä Lassilan kanssa siitä, että tällainen suhtautuminen nuorisopolitiikkaan vain ruokkii poliittista pysähtyneisyyttä ja kansalaisten passiivisuutta, sillä Irina Miljukovan (1996) sanoja lainatakseni ”Nuoriso on osoittautunut sosiaalisesti ryhmäksi, joka on psykologisesti muita valmiimpi muutoksiin.” Toisin sanoen niille venäläisille nuorille tai nuorille aikuisille, jotka eivät ole eläneet totalitaarisen hallinnon alaisina, ei ole vielä ehtinyt kehittyä pinttyneitä ideologioita ja toimintamalleja, jolloin heidän aktivoiminen niin sanottuun aitoon kansalaisaktiivisuuteen olisi vielä mahdollista, jos poliittiselle toiminnalle annettaisiin riittävästi tilaa.

Opposition ja nuorisopolitiikan asemaan viitaten, ei ole ihme, että politiikalla on venäläisten keskuudessa huono maine. Koska politiikan teko on kietoutunut tiukasti valtapuolueen ympärille, myös *politiikka* sanana käsitetään Venäjällä synonyymiksi valtapuolueen ajamalle politiikalle (Lassila 2007). Tästä syystä muun muassa aiemmin tutkimani nuorisoliike Oborona painotti kiivaasti, ettei kyseessä ole poliittinen liike, vaikka yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta kyse oli nimenomaan poliittisesta oppositioryhmästä. Sama ilmiö koskee osittain myös *demokratia- ja kansalaisyhteiskunta -käsitteitä*, koska Yhtenäisen Venäjän poliittisessa retoriikassa nämä käsitteet vilahtavat usein samassa yhteydessä puolueen tekemien päätösten kanssa, jotka usein saattavat jopa heikentää kansalaisten toimintamahdollisuuksia. Tämä vaatii Venäjä-tutkijoilta erityistä tarkkuutta sen suhteen, mistä poliittiset liikkeet puhuvat, kun ne puhuvat politiikasta, demokratiasta tai kansalaisyhteiskunnasta. Jos käsitteet ymmärretään tiukasti niiden länsimaisessa teoreettisessa merkityksessä, käsitteet onnistuvat enemmän hämmentämään kuin selittämään tutkittavia ilmiöitä.

Sen lisäksi, että venäläisten politiikan käsitteellistämistavoissa on selviä eroja länsimaisen politiikkakäsityksen kanssa, myös venäläiset puolueet sekä kansalaisyhteiskunnan järjestöt ja liikkeet ponnistavat hyvin erilaiselta pohjalta kuin niiden länsimaiset vastineet. Vuonna 2004 kirjoitetussa artikkelissaan Geir Flikke pohtii sitä, mistä Venäjän hajanainen oppositiiorakenne on saanut alkunsa. Flikke käyttää esimerkkitapauksena Demokraattinen Venäjä – liikettä, joka vielä 1990-luvun alussa antoi toiminnallaan viitteitä siitä, että Venäjälle saattaisi hyvinkin kehittyä edustuksellinen demokratia sekä monipuoluejärjestelmä. Tarrowin tavoin Flikke nostaa esiin poliittiset mahdollisuusrakenteet, joiden avulla sosiaalisten liikkeiden menestystä, kehitystä ja muutosta on usein selitetty (emt. 1207). Flikke argumentoi, ettei poliittinen mahdollisuusrakenne yksin selitä liikkeen menestykseen tai hiipumiseen johtavia tekijöitä, sillä vaikka poliittinen mahdollisuusrakenne pysyisi muuttumattomana, aktivistien ja eri aktivistiliikkeiden keskinäiset suhteet ovat alttiita muutoksille (emt. 1208).

Demokraattinen Venäjä – liikkeen vaikutusvallan kaventumista Flikke selittää sisäisten ristiriitojen syntymisellä. Ristiriidat johtuivat siitä, ettei Venäjän eliitti halunnut luopua perestroikan myötä saavutetuista eduistaan, vaikka oli mukana kampanjoimassa demokraattisten vaalien puolesta. (emt. 1210) Flikken mukaan Demokraattinen Venäjä koostui enemmän omia etujaan ajavista pienemmistä ryhmittymistä kuin yhtenäisestä demokraattisesta rintamasta (Flikke 2004, 1207). Tämä on nähty keskeiseksi ongelmaksi myös nyky-Venäjän poliittisessa kentässä, joka koostuu useista jopa ideologisesti toisiaan

vastaavista ryhmistä, jotka eivät kuitenkaan kykene keskinäiseen vuorovaikutukseen saati rakentamaan yhtenäistä poliittista rintamaa tai puoluetta.

Flikke huomauttaa, ettei Demokraattinen Venäjä – liikkeen johtohahmoilla ollut tarpeeksi tahtotilaa organisoida Demokraattista Venäjää puolueen suuntaan, vaan toiminta jäi sosiaalisen liikkeen tasolle. Hän argumentoi, että perestroika jätti jälkeensä hajanaisen, epävarman ja kampanjapohjaiselle toiminnalle perustuvan kansalaisyhteiskunnan, jonka rakenne ei mahdollistanut poliittisten teemojen aktiivista esilletuontia. (emt. 1230.) Flikke toteaa myös, ettei oppositiorakenne päässyt kehittymään edustuksellisen demokratian vaatimaan suuntaan liikkeen johtajien valtataistelujen sekä kollektiivista toimintaa ja organisatorista rakennetta koskevien erimielisyyksien vuoksi (emt. 1207). Zoe Knox (2006, 9) puhuu kirjoittajakollegoidensa kanssa Venäjän ”kelluvasta puoluesysteemistä”, joka aliarvioi poliittisten rakenteiden pysyvyyden tärkeyttä demokraattisessa hallinnossa. Tällä he tarkoittavat sitä, että puolueita ja erilaisia kansanliikkeitä syntyy aina vaalien alla, mutta niistä harva jatkaa toimintaansa vaalien jälkeen. Kelluvasta puoluesysteemistä puhuttiin myös jo vuoden 1999 duuman vaalien yhteydessä, joten tilanne on pysynyt samankaltaisena jo huomattavan pitkän aikaa (Rose ym. 2001).

Puolueiden lisäksi venäläiset yhteiskunnalliset liikkeet ponnistavat hyvin erilaiselta pohjalta kuin niiden länsimaiset vastineet. Uusien liikkeiden syntyä selitetään usein uusien yhteiskunnallisten ongelmien syntymisellä, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan laajojen massojen kollektiivista toimintaa. Kuten aiemmin olen todennut, Venäjällä totalitaristinen hallinto ei Neuvostoliiton aikana mahdollistanut yhteiskunnallisten liikkeiden syntyä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö esimerkiksi ympäristönsuojelun kaltaiset aatteet olisi levinnyt neuvostokansalaisten keskuudessa. Yanitsky (2000, 101) tähdentääkin, että Venäjällä ympäristöliike oli olemassa jo Neuvostoliiton aikana, mutta sen toiminta pysyi hyvin marginaalisena vähäisten toiminta- ja tiedotusmahdollisuuksien takia. Se, ettei selkeää liikettä tai järjestöä jonkin tietyn aatteen ympärille muodostunut, ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteivätkö samanhenkiset ihmiset olisi löytäneet toisiaan, aivan kuten luvussa kolme puhuin Neuvostoliittolaisten hippien ja punkkarien yhteydessä.

Flikken tavoin myös Yanitsky (2000) kritisoi länsimaiselle sosiaalisten liikkeiden tutkimukselle tyypillistä tapaa ymmärtää poliittisen mahdollisuusrakenteen käsite tarrow’laisessa mielessä, jossa mahdollisuusrakenteella viitataan yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin ja niiden kimmokkeina syntyviin uuden sosiaalisen liikkeen kehittymiselle

suotuisiin olosuhteisiin. Tästä näkökulmasta poliittinen mahdollisuusrakenne on toimiva käsite kuvaamaan vain länsimaista taloudellisesti vakaata demokraattista valtiota, mutta ei ”kaiken kattavan vastustuksen” valtioita, jollaiseksi hän Venäjää luonnehtii (emt. 101). Yanitsky argumentoi, että liikkeiden kehitykseen vaikuttavat kolme erilaista yhteiskunnallista kontekstia. Näistä ensimmäinen on *historiallis-kulttuurinen konteksti*, jolla tarkoitetaan yhteiskunnallisia arvoja ja normeja, joita muun muassa valtion koululaitos välittää. Venäjällä tämä konteksti liittyy monelta osin Venäjän suurvalta-imagon rakentamiseen ja kansallisen patriotismin levittämiseen. Toinen konteksti on *makro-sosiaalinen konteksti*, jolla Yanitsky viittaa tapaan, miten kansalaisten ja valtion väliset suhteet on rakennettu. Kuten moneen otteeseen tämänkin tutkimuksen aikana on todettu, Venäjällä kansalaisyhteiskunta toimii valtiolle alisteisessa asemassa. Kolmas Yanitskyn määrittelemä konteksti on *tilanne- ja statuskohtainen* konteksti, joka näkyy Venäjällä muun muassa siinä tavassa, jolla oppositiopolitiikkaan suhtaudutaan. (emt. 29–36.) Kun nämä kaikki edellä mainitut kontekstit otetaan huomioon, voidaan arvioida liikkeen syntyyn tai syntymättömyyteen vaikuttavia tekijöitä. Yanitskyn mukaan yhteiskunnallista ilmapiiriä voidaan pitää liikkeelle sopimattomana tai jopa liikkeelle vihamielisenä (hostile), jos kaikki kolme kontekstia ovat liikkeen toimintaa vastaan (emt. 101). Venäläisten oppositioliikkeiden kohdalla tilanne on hyvin lähellä tällaista kaikenkattavan vastustuksen yhteiskunnallista ilmapiiriä.

4.4. Kansalaisten aktivoituminen

Toukokuussa 2012 Vladimir Putin valittiin kolmannelle kaudelle Venäjän presidentiksi. Tällä kertaa hän ei kuitenkaan nauttinut kansalaisten selvän enemmistön suosiota vaan vastassa oli joukko tyytymättömiä kansalaisia, jotka olivat valmiita lähtemään kaduille protestoimaan oikeuksiensa puolesta. Muutaman vuoden aikana venäläisten poliittisessa aktiivisuudessa tapahtui silmin nähtävä muutos, joka sai lehdistönkin puhumaan innostuneeseen sävyyn ”venäläisten poliittisesta heräämisestä” ikään kuin se olisi maassa täysin uusi ja ihmeellinen ilmiö. Toisaalta, kun 1980-luvun poliittisesta aktiivisuudesta ja sosialismin alasajosta on kulunut jo yli 20 vuotta, median sävy on täysin ymmärrettävä. Kansalaisyhteiskunnan poliittisen ilmapiirin muutos oli kuitenkin iso haaste Putinille, jonka ensimmäisellä presidenttikaudellaan alullepanema ohjattu demokratia oli nyt uhattuna (ks. esim. Moshes 2013).

Vladimir Putin voitti maaliskuussa 2012 pidetyt presidentinvaalit jälleen, mutta tuloksen oikeellisuutta on epäilty, kuten myös presidentinvaalikampanjan tasapuolisuutta (ks. esim. Rinne 2012). Kansalaisten epäluottamus vaalitulosta kohtaan ja sen myötä syntyneet vaalivilpin vastaiset mielenosoitukset ja kampanjat kertovat hyvin Venäjän hallinnon legitimitettiongelmista. Warren (2001) painottaa, että demokraattisessa hallinnossa myös häviäjät ovat yleensä tyytyväisiä vaalitulokseen, jos itse vaaliprosessi on legitimoitu. Venäjällä, jossa vaaleja pidettiin jo ennen niiden alkamista epärehellisinä, kansan tyytymättömyys oli ennustettavissa. Vaikka vaalien tulos olisi voinut olla sama tai vähintäänkin samansuuntainen ilman vaalivilppiä, kansa tunsu tulleen petetyksi vaalien lomassa ilmenneiden törkeiden vilppien ja vilppiyritysten johdosta. Kansan tyytymättömyyteen oli osattu varautua, mutta protestien laajuus pääsi osittain yllättämään Venäjän poliittisen johdon (Koponen 2013).

Vaikka venäläisten poliittisesta aktivoitumisesta on ainakin lehdistön kautta välittynyt kuva todella yhtäkkisestä muutoksesta, protestimieliala on kytenyt pinnan alla jo pitkään. Pitkin 2000-lukua pienemmät yhden asian liikkeet ovat protestoineet Venäjällä milloin eläkeläisten oikeuksien puolesta ja milloin vastalauseena Himkin alueen tammimetsän läpi suunnitellulle moottoritielle. Myös eliitin etuoikeudet ja korruptio ovat lisänneet tyytymättömyyttä varsinkin korkeasti koulutetun keskiluokan ja kaupunkilaisten keskuudessa. (Lonkila 2012.) Vuonna 2010 Kalingradissa nähtiin Venäjän suurin mielenosoitus vuosikymmeniin, kun 10 000 kansalaista osoitti tyytymättömyytensä Yhtenäisen Venäjän politiikkaa kohtaan. Ohjatun demokratian ylläpitämää vallan vertikaalia pidettiin hyväksyttävänä tapana johtaa maata vain taloudellisen kasvun aikana, mutta tämän jälkeen tyytymättömyys valtapolitiikan linjaa kohtaan kasvoi. Mielenosoituksiin eivät enää osallistuneet vain poliittiset liikkeet, vaan huomion arvoista oli nimenomaan se tavallisten kansalaisten määrä, joka mielenosoituksissa näkyi. Tavallisen kansan läsnäolo taas osoitti Venäjän poliittiselle johdolle, etteivät kansalaisoikeudet ole vain poliittisten liikkeiden ajamia asioita. (Kostjaev & Osnach 2010, 35–41.)

Jos ennusmerkkejä olisi osattu lukea, joulukuun 2011 duuman vaalien jälkeiset protestit eivät olisi tulleet yllätyksenä. Ensimmäistä kertaa sitten 1990-luvun Moskovan keskustaan kokoontui useita kymmeniä tuhansia ihmisiä osoittamaan mieltään duuman vaaleissa ilmenneitä vilpillisiä toimia kohtaan. Moskovan Maneesiaukion mielenosoituksissa nähtiin muun muassa sellaisia tunnuksia kuin ”oikeudenmukainen oikeus”, ”rikollisille kunnon rangaistukset” ja ”ei korruptiolle”, jotka kertovat hyvin niistä vaateista, joita kansalaisilla on

poliittiselle johdolle esittää (Pain 2009, 77). Emil Painin (2009, 77) mukaan monet, varsinkin nuoret, mielenosoittajat olivat mukana mielenilmauksissa myös puolustaakseen etnisiä - ja muita vähemmistöryhmiä sekä monikulttuurisuutta, joiden on katsottu olevan avainasemassa eriarvoisuuden kasvun pysäyttämässä sekä Venäjän modernisoinnissa. Professori Markku Kangaspuro (2013) huomauttaa kuitenkin, että Venäjällä vallitsevat yhä hyvin konservatiiviset arvot, eikä nuoremman sukupolven osalta ole huomattavissa merkittävää liberaalien arvojen valtavirtaistumista. Tässä mielessä voisi myös olettaa, että Voinan provokatiiviset performanssit herättäisivät venäläisten keskuudessa enemmän paheksuvaa kuin kannustavaa suhtautumista ryhmän toimintaa kohtaan.

Tarrow'n poliittisiin mahdollisuusrakenteisiin peilaten, Venäjällä on 2000-luvun aikana tapahtunut lukuisia sellaisia olosuhdemuutoksia, jotka ovat toimineet kimmokkeina poliittisten liikkeiden kehittymiselle. Tarrow'n mukaan muun muassa vaalien myötä tapahtuvat muutokset poliittisessa kentässä sekä hallituksen ja opposition voimasuhteiden muutokset edesauttavat protestiliikkeiden syntyä. Tilaa protesteille saattavat tarjota myös eliittiryhmien tavoitteiden yhtenäisyyden puute sekä hallinnon repressiivisyys. (Tarrow 1998, 2,20.) Kun tarkastelee Venäjän viimeaikaisia tapahtumia, nämä kaikki Tarrow'n määrittelemät poliittisen mahdollisuusrakenteen elementit ovat Venäjällä toteutuneet, lukuun ottamatta sitä, että Venäjän poliittisen eliitin tavoitteet ovat suhteellisen yhtenäiset. Toisaalta, vaikka Venäjän poliittisen eliitin tavoitteet ovat olleet yhtenäiset, eliitin heikkoutena on toiminut sen alaspäin katsova suhtautuminen oppositioliikehdintään, mikä puolestaan on toiminut opposition eduksi tarjoten lisää aikaa poliittisten protestien synnylle. Tarrow (emt. 76–90) huomauttaa myös, että usein pienemmät liikkeet raivaavat tietä laajemmille yhteiskunnallisille protestiaalloille synnyttäen lopulta koko yhteiskuntaa koskevan aktiivisuuden kauden. Näin voidaan olettaa tapahtuneen myös Venäjällä, jossa pienten yhden asian liikkeiden toiminta levittäytyi lopulta koko kansaa yhdistäväksi protestimielialaksi.

4.5 Opposition toiminta ja valtion vastatoimet

Monet tutkijat ja toimittajat ovat Venäjä-uutisoinnissaan panneet merkille sen, että viime vuosien laajat mielenilmaukset on organisoitu lähes kokonaan sosiaalisen median avulla (ks. esim. Huttunen 2012, 30–31). Lonkilan (2012) mukaan Facebook, Vkontakte (venäläinen versio Facebookista) ja živoi žurnal (venäläinen Live Journal), ovat jo pitkään toimineet

oppositioliikkeiden mobilisointivälineinä ja näiden sosiaalisen median sovellusten avulla myös hajanainen oppositiorintama on saatu aktivoitua. Myös Jarmo Rinne (2012) kirjoittaa, että Venäjän oppositio on ymmärtänyt, miten digitaalista mediaa hyödynnetään verkon ulkopuolisessa toiminnassa tiedotus-, mobilisointi-, ja organisointivälineenä. Rinne kutsuu digimedian synnyttämää aktivismia hybridiaktivismiksi, jonka kautta kehittyy hybridi organisaatioita. Digimedian avulla luodaan siis verkostoja, joiden nopea aktivointi on mahdollista ilman kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta.

Uuden viestintäteknologian avulla aktivistit voivat sekä lähettää viestejä eteenpäin, että muokata niitä haluamallaan tavalla, jolloin viestit leviävät Rinteen (2012) sanoin ”rihmastomaisena viestiketjuna” eteenpäin. Manuel Castells kirjoittaa artikkelissaan *“The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance”* (2008) siitä, miten edellä kuvattu tapa hyödyntää uutta viestintäteknologiaa muuttaa kansalaisyhteiskunnan muotoa ja kansalaisaktivismiin luonnetta. Digiaikakausi on Castellsin mukaan mahdollistanut ”henkilökohtaisen joukkoviestimisen” (mass self-communication), jolla hän tarkoittaa viestien monisäikeistä leviämistä laajojen joukkojen keskuudessa, viestien kuitenkin onnistuessa ohittamaan median huomion ja hallinnon kontrollin (emt. 90).

Samaan aikaan, kun digiaika on laajentanut julkista tilaa ja kansalaisyhteiskuntaa, se on tavallaan myös kutistanut sitä, suuntaamalla huomion yksittäisten ihmisten tapoihin soveltaa uutta teknologiaa. Henkilökohtaista tästä toiminnasta on tehnyt nimenomaan valikoivuus viestien lähettämisen suhteen, mikä mahdollistaa myös ihmisten valikoivan verkostoitumisen. Tällainen kehitys taas puoltaa ajatusta siitä, että uuden teknologian avulla ja nykymuotoisessa digitaalisessa kansalaisyhteiskunnassa, demokratiaa edistävien horisontaalisten verkostojen luominen on mahdollista ilman perinteistä järjestö- ja yhdistystoimintaakin.

Digimedian mahdollistama hallinnon kontrollin ohittaminen on osoittautunut tärkeäksi Venäjän opposition toiminnassa. Jarmo Koponen (2012) kirjoittaa Venäjällä toteutetusta dokumenttiprojekti Shrokista, jossa valtaa kritisoivia lyhyitä dokumenttipätkiä laitettiin puolen vuoden ajan päivittäin esille YouTubeen. Koposen mukaan toimintaa voitiin harjoittaa rauhassa, koska viranomaiset eivät uskoneet elokuvien (etenkään sosiaalisessa mediassa levitettyjen) potentiaaliin opposition kiihdyttäjinä. Dokumentaristien Pavel Kostomarovin ja Boris Hlebnikovin mukaan Shrok-projektin dokumentit onnistivat ohittamaan sensuurin ja levittämään sanomaa siitä, että nykyistä hallintotapaa vastustavia ihmisiä on paljon ja että

heillä yhdessä on mahdollisuus taistella vallanpitäjiä vastaan. YouTube-elokuvissa dokumentaristit muun muassa jalkautuivat mielenosoittajien sekaan ja haastattelivat sekä tavallisia kansalaisia että oppositioliikkeiden johtajia.

Shrok-projektissa toimineet Kostomarov ja Hlebnikov toteavat kuitenkin, että vaikka projekti sinänsä oli onnistunut, projektin edetessä heille paljastui karulla tavalla se, miten heikoilla kantimilla Venäjän oppositio todellisuudessa toimii. Tällä dokumentaristit viittaavat opposition tavoitteettomuuteen, kun samansuuntaisista näkemyksistä huolimatta eri oppositioryhmittymät eivät kykene muodostamaan yhteistä pysyvää oppositiorintamaa. Mielenosoitusten hiivuttua ja heikon organisoitumisen seurauksena jäljelle jäi vain epämääräinen demokratian kaipuu, mutta ei pysyvää oppositioliikettä. Myös Lonkila (2012) pohtii, onko Venäjän hajanaisella oppositiolla todellisia kykyjä ja halua luoda yhtenäinen poliittinen ohjelma virtuaalisten verkostojensa avulla, ja pystyykö se muuntamaan verkossa tapahtuvan aktivismin verkon ulkopuoliseksi toiminnaksi. Edellä esitettyjen esimerkkien valossa Venäjän oppositio on valmis nopeaan toimintaan, mutta jotta se pystyisi toimimaan uskottavana poliittisena vastuksena ja valtapolitiikan haastajana, sen täytyisi kyetä kasaamaan joukkonsa myös muualla kuin sosiaalisessa mediassa.

Opposition kykyä järjestäytyä on epäilty, mutta joitain merkkejä rintaman yhdistymisestä on jo havaittavissa. Lokakuussa 2012 Venäjällä järjestettiin opposition koordinaationeuvoston vaalit, joihin oli rekisteröitynyt yli 165 000 äänestäjää. Vaalit toteutettiin internetissä (osoitteessa <http://www.cvk2012.org/>), ja äänestämiseen vaadittiin henkilöllisyyden todistamista. Vaalien tarkoituksena oli sekä yhdistää hajanaista oppositiota että tehostaa sen johtoa. (Kurvinen (a) 2012.) Vaalien jälkipuinnissa on kuitenkin todettu, että vaalit onnistuivat vain riitauttamaan oppositiorintamaa entisestään ja vaaleissa toistuivat kaikki samat virheet, jotka valtionkin vaaleissa. Monet merkittävät oppositiotahot, kuten Yabloko – liike tyytyivätkin pelkkään sivustakatsojan rooliin, eivätkä osallistuneet vaaleihin ollenkaan. (Vaihtoehtouutisten www-sivu 3.1.2013.)

Kansan aktivoituminen ja etenkin internetin roolin korostuminen opposition toiminnassa vaatii Venäjän viranomaisilta uusia keinoja pitää aktivismi valtion valtapolitiikan hyväksymässä muotissa. Muun muassa Aamulehti uutisoi, että Putin on kesästä 2012 lähtien hyväksynyt lukuisia kansalaisyhteiskunnan toimintaa vaikeuttavia lakeja ja lisännyt valtion kontrollia kansalaisyhteiskuntaan (Aamulehti 26.3.2013). Kesäkuussa 2012 voimaan astuneet muutokset mielenosoituksia koskevasta lainsäädännöstä mahdollistaa tuntuvien sakkojen

antamisen mielenosoitusten järjestäjille ja niihin osallistuville (Roberts 2012). Aktivismista saattaa joutua ”kotiaarestiin”, jolloin kaikkien kommunikatiovälineiden (puhelin, posti, internet) käyttö on kiellettyä (Aamulehti 11.2.2013). Heinäkuussa 2012 duuma hyväksyi myös lain, jolla selkeytettiin ”yleishyödyllisten yhteisöjen rahoituspohjaa”, toisin sanoen helpotettiin rahojen suuntaamista valtapolitiikan kannalta hyväksi katsottuun kansalaistoimintaan (Roberts 2012).

Syyskuussa 2012 hallitus kiristi otettaan myös internetin osalta. Voimaan astui uusi laki, jonka tarkoituksena oli estää alaikäisille haitallisen materiaalin, kuten lapsipornon ja syömishäiriötä ihannoivien sivustojen leviämistä internetissä. Myös ikärajasuosituksia tiukennettiin kaikkien joukkoviestimien osalta, jolloin K18 – merkinnät alkoivat nopeasti yleistyä niin televisiossa kuin internetsivustoilla. Närkästystä opposition keskuudessa aiheutti etenkin lain kohta, jossa todettiin, että haitalliseksi voidaan määritellä myös kaikki muu Venäjän oikeuden päätöksellä haitalliseksi aineistoksi luokiteltava materiaali. (Dobrowolski 2012.) Venäjän nykyhallinnon mielivaltaiseen laintulkintaan viitaten oppositio aiheellisesti pelkäsi, että sen toimintaa kavennettaisiin lain myötä entisestään. Lain aiheuttamasta oppositioon suunnatusta sensuurista ei kuitenkaan lain voimaan astumisen jälkeen ole uutisoitu.

Opposition aisoissa pitämisen lisäksi Putin on kolmannella presidenttikaudellaan jatkanut Venäjän suurvaltaimagon rakentamista. Muun muassa vuoden 2013 alussa voimaan astui uusi adoptiolaki, joka kieltää venäläislästen adoptoinnin Yhdysvaltoihin. Laki oli vastaisku Yhdysvalloissa joulukuussa 2012 voimaan astuneeseen Magnitski-lakiin, jolla rajoitettiin eräiden venäläisten virkamiesten toimintaa Yhdysvalloissa, koska heitä epäiltiin osallisuudesta asianajaja Sergei Magnitskyn kuolemaan (ks. esim. Roberts 2013). Lain on katsottu sopivan paremmin kuin hyvin Venäjän poliittiseen linjaan, joka suhtautuu epäilevästi kaikkeen, mikä jollain tavalla voisi uhmata Venäjän kansallista itsemääräämisoikeutta. Adoptiolain kaltaisilla strategisilla siirroilla Venäjän poliittisen johdon on sanottu pyrkivän saamaan kaiken ei-venäläisen näyttämään epäilyttävältä tai vaaralliselta venäläisessä mediassa ja herättävän vastareaktion kansallista patriotismia venäläisten keskuudessa.

Myös joulukuussa 2011 pidettyjen parlamenttivaalien jälkeisten laajojen mielenosoitusten on poliittisen johdon taholta väitetty olevan vain ulkomaalaisten salajuoni, jolla halutaan puuttua Venäjän sisäisiin asioihin (Roberts 2013). Valtion taholta Venäjän oppositio taas on pyritty kytkemään osaksi tätä länsimaiden salajuontaa, kun sen on väitetty toimivan ulkomaisella

rahoituksella ja ulkomaisen johdon alaisena (Roberts 2013; Moshes 2013). Populistiset syytökset on tulkittu poliittisen johdon yritykseksi hiljentää Venäjän opposition ääni. Toisaalta on myös esitetty, että Venäjän poliittisen johdon toimet opposition mustamaalaamiseksi ovat vain kääntyneet sitä vastaan ja kiihdyttäneet maan oppositioliikehdintää (Roberts 2013).

Kaikesta huolimatta Putinilla on vielä vakaa kannattajakuntansa Venäjällä, sillä maassa on monia, jotka hyötyvät repressiivisestä hallintojärjestelmästä. Kuten aiemmin mainitsin, ohjattu demokratia on myös omalla tavallaan onnistunut luomaan vakauden tuntua Venäjälle, joten se kansan osa, joka jollain tapaa pystyy hyötymään ohjatusta demokratiasta, kokee varmasti elävänsä vakaassa ja turvallisessa valtiossa. Yhtenäisen Venäjän kannatusta lisää myös venäläisten epätietoisuus siitä, mitä demokratialla ja siihen kuuluvalla monipuoluejärjestelmällä todellisuudessa tarkoitetaan. Esimerkiksi julkisen mielipiteen säätiön (FOM) toteuttamasta tutkimuksesta selviää, että Venäjällä on ihmisiä, joiden mielestä poliittista oppositiota ei demokratiassa tarvittaisi lainkaan. Tutkimukseen osallistuneista näin ajatteli jopa 12 % venäläisistä. Yli puolet haastatelluista oli kuitenkin sitä mieltä, että oppositio tarvitaan (55 %), mutta käsitykset siitä, mitä oppositiolla tarkoitetaan, eivät aivan osuneet yksiin länsimaiseen edustukselliseen demokratiaan kuuluvasta oppositiosta. (FOM.ru www-sivu 10.7.2012.) Suurelle osalle venäläisistä oppositiolla tarkoitetaan nimenomaan parlamentaarista oppositiota, kuten Venäjän kommunistista puoluetta, eikä kansalaisyhteiskunnan liikkeitä tai järjestöjä (Kurvinen (b) 2012). Tämä käsite-ero tulee myös ottaa huomioon arvioitaessa venäläisestä oppositiosta käytävää keskustelua.

5. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen metodi

5.1. Tutkimuskysymykset

Tutkimuskohteeni on venäläinen poliittistaiteellinen aktivistiryhmä Voina, ja tutkimusaineistonani toimivat Voinan venäjänkieliset verkkosivut.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälainen on Voinan poliittisen toiminnan tyyli?

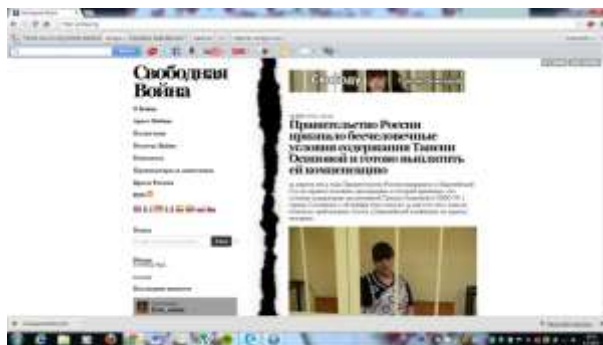
2. Miten Voinan poliittisen toiminnan tyyli istuu poliittisten liikkeiden toiminnassa tapahtuneista muutoksista ja Venäjän kansalaisyhteiskunnan tilasta käytyyn keskusteluun?

Aineistoanalyysini tarkoituksena on siis kuvata ja selittää sitä, millainen on Voinan poliittisen toiminnan muotosisältö ja toisaalta pohtia sitä, millä tavalla tuo poliittisen toiminnan muotosisältö (ideologian ja toimintatapojen yhdistelmä) istuu Venäjän demokratia- ja kansalaisyhteiskuntakehityksestä käytyyn keskusteluun.

Kuten jo tutkimukseni johdannossa mainitsin, tutkimuskysymykseni on kaksitasoinen. Yhtäältä pyrin luomaan yleiskuvan Voinan toiminnan tyylistä, mutta toisaalta pyrin myös kriittisellä otteella suhteuttamaan Voinan toimintaa siihen ympäristöön, jossa ryhmä toimii sekä siihen keskusteluun, jota tuon ympäristön toiminnasta on aiemmin käyty. Tästä syystä katson myös parhaimmaksi lähestyä tutkimuskysymyksiäni niin, että tutkimusaineiston erittely ja osittain myös analyysi tapahtuu sisällön analyysiin perustuvan teemoittelun avulla, mutta tulkinnallisena ja metodologisena viitekehyksenä toimii yhteiskunnallisesti suuntautunut kriittinen diskurssianalyysi.

Koska laadullisessa tutkimuksessa tutkimusanalyysi ja siitä tehdyt tulkinnot kulkevat usein rinnakkain ja limittäin, selkeää eroa sen välillä, milloin on kyse aineiston jäsentämisestä, milloin analyysistä ja milloin analyysin pohjalta tehdyistä tulkinnoista, on vaikea tehdä. Tutkimukseni otsikossa käytänkin termiä diskurssianalyttinen tutkimus kuvaamaan tätä teemoittelun ja kriittisen diskurssianalyysin yhdessä muodostamaa tutkimukseni metodologista kokonaisuutta.

5.2. Tutkimusaineiston kuvaus ja aineiston keruun prosessi

Kuva 1 Voinan www-sivujen etusivu. (Voinan www-sivu. 17.12.2012)

Keräsin tutkimusaineistoa Voinan venäjänkielisiltä verkkosivuilta osoitteesta free-voina.org. Voinan sivut löytyvät myös kahdeksalla muulla kielellä, mutta vieraskielisiä sivuja päivitetään selvästi venäjänkielisiä sivuja harvemmin. Olen rajannut tutkimukseni käsittämään ainoastaan Voinan venäjänkieliset verkkosivut, sillä verkkosivujen sisällössä on maakohtaista vaihtelua. Esimerkiksi ”Venäjän viholliset” - osio (Vragi Rossii), jossa esitellään ne henkilöt, joita voinalaiset pitävät Venäjän tai ryhmänsä vihollisina, löytyvät vain venäjänkielisiltä verkkosivuilta. Tein myös kaikki tutkimustani varten tarvittavat käännökset itse, joten kaikkien verkkosivujen syvälinen analyysi olisi vaatinut kahdeksan eri kielen sujuvaa hallintaa.

Näen Voinan verkkosivut harkittuna ja muokattavissa olevana ryhmän kollektiivisen toiminnan tuloksena syntyneenä kielellisenä tekona, jonka tarkasteleminen diskurssianalyttisestä näkökulmasta voi tarjota arvokkaita näkökulmia Voinan ja sitä ympäröivän yhteiskunnan analysoimiseen. Muun muassa Lappalainen toteaa, että verkkosivut ovat osa yhteiskunnan merkitysjärjestelmää ja soveltuvat tämän takia hyvin osaksi tämän päivän poliittista tutkimusta (Lappalainen 2005, 75–81). Yleensä verkkosivujen tärkeimmäksi tehtäväksi katsotaan liikkeen kampanjoista ja ajankohtaisista tapahtumista tiedottaminen, mutta Lappalainen tähdentää, että aktivistit voivat myös luoda verkkosivujensa avulla jonkinlaisen identiteetin ryhmälleen (emt. 49). Galusky puolestaan toteaa, että kaikki ryhmät, joilla on verkkosivut, joutuvat arvioimaan sitä, millaisiksi he verkkosivut tekevät, eli toisin sanoen he joutuvat pohtimaan tiedottamisen lisäksi myös ryhmänsä kollektiivista identiteettiä (Galusky 2003, 185–202.) Verkkosivuja voidaan siis pitää yhtenä konkreettisena esimerkkinä siitä, miten ryhmän kollektiiviseen identiteettiin liittyvä harkittu tarkoitustyö muovautuu valmiiksi teksteiksi.

Olen selannut läpi suuren määrän Voinan verkkomateriaalia, jota on laitettu Voinan verkkosivuille vuosien 2006–2012 aikana. Uusien näkökulmien ja ennakko-oletuksista poikkeavien havaintojen toivossa olen tarkoituksella pitänyt aineiston keruun seulonnan ja läpiluvun tasolla ennen varsinaisen analyysin aloittamista. Tämän niin sanotun esiluvun pohjalta olen kuitenkin tehnyt aineistoni teemoittelurungon nostaen aineistostani esiin sellaisia teemoja, jotka ovat Voinan verkkoteksteissä hallitsevia. Näiden teemojen alle olen kerännyt sellaisia verkkotekstejä joiden avulla oletan pystyväni tiiviisti mutta tarkasti kuvaamaan sekä ryhmän toiminnan sisältöä että toiminnan muotoa. Näihin analyysiosassa

hyödyntämiini verkkoteksteihin olen perehtynyt huolellisemmin ja analyttisemmin kuin tutkimuksen alkuvaiheessa selaamaani laajempaan tutkimusaineistoon. Verkkotekstit eivät tarkoita yksinomaan kirjoitettua tekstiä, sillä ne voivat sisältää myös kuvia tai videomateriaalia, mutta analyysini pääpaino on kuitenkin Voinan laatimissa ryhmän jäseniä ja ryhmän arvomaailmaa kuvaavissa kirjoitetuissa teksteissä.

Kaikki analyysiin valitsemani Voinan verkkotekstit ovat vuosien 2008–2012 väliseltä ajalta. Päädyin rajaamaan kaiken ennen vuotta 2008 verkkoon laitetun materiaalin pois tutkimuksestani, koska Voina tuli laajemman yleisön tietoisuuteen vasta vuoden 2008 aikana. Vuoden 2008 jälkeen Voinan taiteilijakollektiivi alkoi myös muotoutua nykyiseen muotoonsa ja ryhmän johtohahmoiksi vakiintui vähitellen nykyinen aktivistien ydinporukka. Vuonna 2009 Voinasta erosi joitain aiemmin hyvinkin aktiivisia toimijoita ryhmän sisäisten ristiriitojen seurauksena. Nämä Voinasta eronneet henkilöt perustivat myöhemmin runsaasti mediahuomiota nauttineen Pussy Riot punkbändin.

Voinan perustajakaksikko on aviopari Natalia ”Koza” (suom. kuttu) Sokol ja Oleg ”Vor” (suom. varas) Vorotnikov, jotka vuonna 2006 alkoivat harjoittaa Voinan toimintaa. Muut avainaktivistit ovat Leonid ”Ljonja Jobnutnyij” (suom. hullu Ljonja) Nikolayev sekä Alexei ”Plut” (suom. konna) Plutser-Sarno. Viides Voinan avainaktivisti on Sokolin ja Vorotnikovin vuonna 2009 syntynyt poika Kasper ”Nenagljadnyij” (suom. emme saa katsettamme irti) Sokol. Kaikista avainaktivisteista löytyy esittelytekstit Voinan verkkosivuilta, ja niistä käy ilmi muun muassa aktivistien koulutustausta sekä maininnan arvoiset teot Voinan toiminnan edistämiseksi. Ryhmän esittelyteksti ja aktivistien profiilit löytyvät kaikki verkkosivujen osiosta ”O Voine”.

Avainaktivistiksi mainitun Plutser-Sarnon ammattinimikkeenä on mediataiteilija, ja hänen käsialaansa ovat myös suurin osa Voinan verkkoteksteistä. Voinan verkkosivuilta löytyy luettelo Voinan performansseista, mutta kesän 2010 jälkeen tapahtumalistaa on alettu päivittää Voinan verkkosivujen sijaan Plutser-Sarnon blogiin LiveJournaliin (osoitteeseen <http://plucer.livejournal.com/>), jossa hän kirjoittaa nimimerkillä plucer. Oletan tämän päivittämispäivän muutoksen sekä Voinan virallisten sivujen päivittämistahdin hiljentymisen johtuvan samana vuonna (2010) tapahtuneista Voinan avainaktivistien Oleg Vorotnikovin ja Leonid Nikolayevin pidätyksistä ”Palatsin vallankumous” – nimisen performanssin yhteydessä. ”Palatsin vallankumousta” ja sitä seuranneita pidätyksiä voidaan pitää jonkinlaisena käännekohtana Voinan toiminnassa, sillä kyseisten tapahtumien jälkeen Voinan

muut avainaktivistit ovat joutuneet aiempaa enemmän pakoilemaan virkavaltaa. Plutser-Sarnon esittelytekstissä kerrotaan muun muassa, että hän on aktivistitovereidensa pidätysten jälkeen jättänyt asuntonsa, rikkonut kaikki sosiaaliset verkostonsa ja joutunut vaihtamaan asuinpaikkaansa kuukausittain.

Koska tietoa Voinan tapahtumista päivitetään tällä hetkellä eniten Plutser-Sarnon ylläpitämään blogiin, on se Voinan varsinaisten verkkosivujen lisäksi tärkeässä asemassa aineistoanalyysissäni. Plutser-Sarnon blogiin pääsee kuitenkin Voinan verkkosivuilta osiosta ”O Voine” klikkaamalla jotain Voinan tapahtumalistalta löytyvää vanhaa tapahtumaa. Blogi voidaan siis katsoa jollain tapaa osaksi Voinan virallisia verkkosivuja. Lisäksi videot, joita Voinan performansseista on kuvattu löytyvät kaikki YouTubesta, joten olen tutkimukseni aikana vierailut useaan otteeseen myös tässä sosiaalisen median sovelluksessa. Olen kuitenkin rajannut muun kuin suoraan verkkosivuilta löytyvän materiaalin tarkastelun niin, että kyseiseen materiaaliin tulee löytyä suora linkki myös Voinan omilta verkkosivuilta tai Plutser-Sarnon blogiin listattujen tapahtumien yhteydestä. Tämän rajauksen olen tehnyt puhtaasti siitä syystä, että haluan varmistua siitä, että tarkastelemani materiaali on sellaista, jonka Voina todella on halunnut saattaa yleisölle näkyväksi. Voinalla on myös useampi Facebook-sivu, Twitter-tili sekä sivuja Vkontaktessa (venäläinen versio Facebookista), mutta näiden sivujen kohdalla on Voinan verkkosivuja vaikeampi sanoa, kuka todella on sivuille laitettun materiaalin takana. Esimerkiksi Facebookissa erilaisten valesivujen perustaminen on hyvin vaivatonta, jolloin materiaalin taustalla ei välttämättä ole Voina, vaikka siinä esiintyisi Voinan aktivisteja.

Voinan virallisille verkkosivuille päivitetään tällä hetkellä lähinnä vetoomuksia Voinan aktivistien tai muiden poliittisten vankien vapauttamiseksi sekä tietoa oikeudenkäyntien etenemisestä. Eräs vuonna 2012 ja 2013 paljon esillä ollut tapaus on Palatsin vallankumousta seuranneiden pidätysten lisäksi aktivisti Tasiya Osipovan pidätys. Osipova pidätettiin huumeiden hallussapidosta, mutta Voinan aktivistit ovat vakuuttaneita siitä, että virkavalta on lavastanut Osipovan syylliseksi. Oikeudenkäyntiutisten seassa on myös satunnaista infoa Voinan järjestämistä taideluennoista ja taidenäyttelyistä, mutta esimerkiksi Voinan tavoitteet (Tseli i zadatši gruppy) on kirjoitettu vuosille 2008–2010, eikä sitä ole tämän jälkeen päivitetty.

5.3. Yhteiskunnallisesti suuntautuneen diskurssianalyysin lähtökohdat

Diskurssianalyysin taustalla vaikuttaa ajatus sosiaalisesta konstruktionismista sosiaalisten ilmiöiden ja merkitysten rakentumisen selittäjänä. Yksi tunnetuimmista sosiaalista konstruktionismia käsittelevistä teoksista on Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin ”*Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*” (2002), jossa kirjoittajat argumentoivat, että arkitodellisuus erilaisine instituutiorakenteineen on ihmisten sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta kehittynyt järjestelmä, jota ylläpidetään erilaisten merkkijärjestelmien ja sosiaalisten suhteiden avulla. Sosiaalinen konstruktionismi pyrkii omalta osaltaan selittämään tiedonsosiologista kysymystä arkitiedon perustasta eli sitä, millä perusteella väitämme tiettyjen käsitysten olevan tosia tai epätosia. Bergerin ja Luckmannin mukaan tuo arkitiedon perusta on tulosta sosiaalisesta toiminnasta, eikä maailmaa pidä käsittää vain annettujen asioiden ja asiantilojen kokonaisuudeksi (Berger & Luckmann 2002, 29–39).

Jokaisella yhteisöllä on omat merkitysmaailmansa, jotka yhteisön jäsenet sisäistävät vuorovaikutuksessa muiden yhteisön jäsenten kanssa. Kun yksilöt ovat vuorovaikutuksessa muiden yhteisön jäsenten kanssa, he omaksuvat omalle yhteisölleen ominaiset merkit ja symbolit, joilla asioihin ja asiantiloihin viitataan. Merkit ja symbolit toimivat kielellisenä välineistönä, jonka avulla maailmaa voidaan käsitteellistää, ja jonka avulla havainnot voidaan jakaa yhteisön muiden jäsenten kanssa. Se, millainen merkitysmaailmojen kokonaisuus yhteisöön kehittyy, on erottamaton osa yhteisön historiaa, kulttuuria ja kieltä. Merkitysmaailmoja voidaan pitää tärkeinä todellisuutta ylläpitävinä ja luovina järjestelminä, joiden avulla kulttuurin piirteitä on mahdollista välittää ja legitimoida yhteisön jäsenille. Merkitysmaailmoilla on siis valtava yhteiskunnallista järjestystä ja jatkuvuutta ylläpitävä tehtävä. (Berger & Luckmann 2002, 99–103)

Diskurssianalyysi tutkii nimensä mukaisesti diskursseja eli sellaisia merkityssysteemejä, joita jatkuvasti uusinnetaan ja rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Jokinen ym. 1999, 67). Ian Parker (1993, 22, 120–121) tähdentää, että diskurssit ovat kielen ja vallan avulla koossapidettyjä merkitysten järjestelmiä, joita tutkimalla voidaan saada tietoa instituutioista, vallasta ja ideologiasta. Diskurssi-käsite kuvaa yhteiskunnassamme vallitsevia puhumiseen ja kirjoittamiseen liittyviä käytäntöjä, jotka vaikuttavat siihen, millä tavalla me puhumme ja ajattelemme erilaisista yhteiskunnallisista asioista ja asiantiloista. Diskurssit siis määrittävät ja rajaavat sitä, miten asioista puhutaan mutta myös sitä, kenellä on valta tai auktoriteetti puhua. Sosiaalinen konstruktionismi painottaa diskurssien muodostumista yhteisössä omaksutun merkki- ja merkitysjärjestelmän pohjalta, mikä tekee diskursseista usein tiedostamattomia yhteisöllisiä tai yhteiskunnallisia ajatusrakenteita.

Diskurssien voidaan ajatella realisoituvan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, jotka vaativat joko kirjallista tai suullista kielenkäyttöä (Parker 1992, 17–20). Diskurssilla ymmärretään sekä puheen että kirjoitetun tekstin kaikkia muotoja. Diskurssin tutkimuksessa huomiota kiinnitetään nimenomaan siihen, millä tavalla merkityksiä tuotetaan. Diskurssin käsitteeseen sisältyy ajatus siitä, etteivät merkitykset koskaan ole ”juurettomia” vaan ne tuotetaan aina jonkin toisen diskurssin sisällä, jolloin ne ovat aina sidoksissa ympäröivään kulttuuriseen ja historialliseen kontekstiin. Vaikka kieltä tai merkkijärjestelmiä voidaan pitää jokseenkin rajattomien mahdollisuuksien järjestelminä, kielen avulla tuotetut diskurssit ovat aina tiukasti sidottuja niitä ympäröivään yhteiskuntaan.

Diskurssin tutkimuksen tutkimukselliset mahdollisuudet ja lähestymistavat ovat moninaiset, mutta kaikkia niitä yhdistää kiinnostus kieleen sosiaalisten ilmiöiden selittäjänä. Kiinnostus kieleen poikkeaa lingvistiksestä tutkimuksesta kuitenkin niin, että yhteiskunnallisessa diskurssianalyysissä merkkien ja merkitysten välistä suhdetta tärkeämmäksi nousee kielen ja kontekstin välinen suhde. Sosiaaliseen konstruktionismiin nojaten diskurssitutkimuksessa kieltä tarkastellaan tekemisenä, joka erilaisissa kielen käytön tilanteissa rakentaa sosiaalista todellisuutta (Berger & Luckmann 2002; Jokinen ym. 1999, 17, 38). Jussi Lassila (2010, 180) toteaa osuvasti, että diskurssianalyysi on onnistunut tapa perustella sosiaalisen ja lingvistisen välinen suhde.

Diskurssi ei ole pelkkä kansallisuuteen tai kulttuuriin liittyvä ominaisuus vaan yhteiskunnan eri kentillä vallitsee erilaisia diskursseja. Voidaan esimerkiksi puhua eri tieteenaloihin tai ammattiryhmiin liittyvistä diskursseista. Sosiologinen diskurssitutkimus on kiinnostunut siitä, miten sosiaaliset tekijät ja erilaiset tekstit tai puhetavat vaikuttavat toimintaamme. Sosiologinen diskurssitutkimus suuntautuukin usein politiikan ja erilaisten aatevirtojen tai ajattelutapojen tutkimukseen. Venäjää koskevaa diskurssitutkimusta ovat Suomessa tehneet muun muassa Suvi Salmenniemi (2007) ja Jussi Lassila (2011). Salmenniemi on omassa väitöskirjassaan tutkinut venäläisen kansalaistoiminnan sukupuolittuneita merkityksiä ja osallistumisen strategioita sekä valtion ja kansalaisjärjestöjen välistä vuorovaikutusta. Lassila puolestaan on tarkastellut omassa väitöksessään sitä, minkälaista ihannenuorison kuvaa kaksi Kremlin tukevaa nuorisojärjestöä tuottavat Internet-teksteillään.

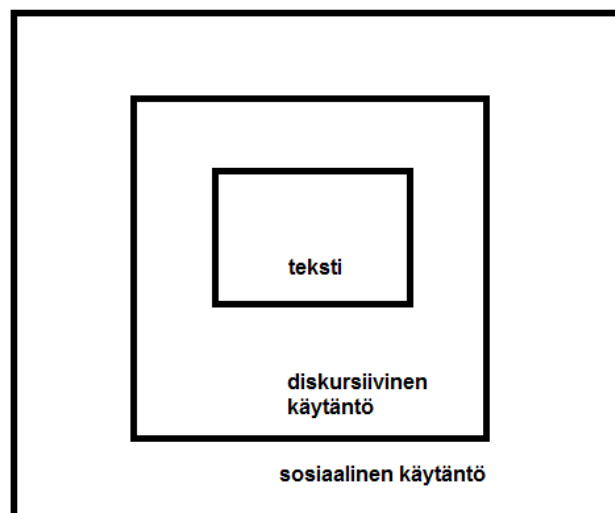
Diskursseja tutkimalla voidaan saada arvokasta tietoa yhteiskunnassa tapahtuneista sosiokulttuurisista muutoksista. Monet yhteiskunnan sosiaaliset ongelmat ovat laadultaan sellaisia, ettei pelkkä ongelman tiedostaminen riitä sen ratkaisemiseksi vaan lisäksi tarvitaan

ongelmavyöhykeden laajempaa tulkinnallista ymmärtämistä (ks. mm. Sulkunen 1998, 167). Edellä kuvattujen ongelmakokonaisuuksien hahmottamiseksi ”totuuksien” sijaan kaivataan erilaisia näkökulmia, ratkaisuehdotuksia ja sellaisia käsitteellistämistapoja, joiden avulla ilmiöitä voidaan tarkastella mahdollisimman objektiivisesti. Diskurssianalyysi vastaa tähän yhteiskunnalliseen haasteeseen pyrkiessään selittämään sitä, miten yhteiskunnan totuusdiskursseja tuotetaan, eikä sitä, mikä on totta ja mikä ei. Voinan poliittisen toiminnan tyylin tarkastelussa diskurssianalyttinen lähestymistapa auttaa perustelemaan sitä, miten on mahdollista analysoida netin ulkopuolista toimintaa verkkosivujen avulla ja tehdä analyysin pohjalta tekstin ulkopuolisia, venäläiseen yhteiskuntaan liittyviä, tulkintoja.

5.4. Kriittinen diskurssianalyysi metodologisena viitekehyksenä

Norman Faircloughn (1992, 29) mukaan diskurssianalyysi on yritys jäljittää tekstien, diskurssikäytäntöjen ja sosiokulttuuristen käytäntöjen välisiä systemaattisia yhteyksiä. Hän hahmottaa diskurssianalyysiä kolmitasoisena kenttänä, jonka sisimmän kentän muodostaa teksti, keskimmäisen kentän diskursiivinen käytäntö ja uloimman kentän sosiaalinen käytäntö (Fairclough 1992, 73; Lassila 2010, 183).

Kuva 2 Kriittisen diskurssianalyysin tasot. (luonnosteltu Faircloughn 1992, 73 mallin pohjalta)

Kenttien avulla Fairclough pyrkii selittämään sitä, millä tavalla yhteiskunta ja siinä vallitsevat merkityssysteemit vaikuttavat teksteihin ja millä tavalla tekstit taas muokkaavat tai

vahvistavat näitä merkityssysteemejä ja yhteiskunnassa vallitsevia rakenteita. Toisin sanoen diskurssianalyysillä tutkittava merkitysmateriaali, yleensä kirjoitettu kieli, nähdään sosiaalisesta ympäristöstään rakentuneena, mutta samalla myös ympäristöään rakentavana. Tällainen suhtautumistapa teksteihin ja niiden kontekstiin suuntaa kriittisen diskurssianalyysin huomion kenttien rajapinnoille eli siihen, millä tavalla nuo kentät ovat suhteessa toisiinsa.

Tämän tutkimuksen diskurssianalyttistä lähestymistapaa voidaan kuvata yhteiskunnallisesti suuntautuneeksi kriittiseksi diskurssin tutkimukseksi. Kriittiseen diskurssianalyysiin sisältyy ajatus erilaisten yhteiskunnallisten valta- tai alistussuhteiden olemassaolosta, joita ylläpidetään ja legitimoidaan erilaisissa kielen käytön tilanteissa. (Jokinen ym. 1999, 85–87.) Kriittisessä diskurssianalyysissä näitä valtasuhteita pyritään tekemään näkyväksi systemaattisella kielen tarkastelulla, jossa erityishuomiota annetaan tekstin kontekstille. Fairclough ohjeistaa, että ”relevantin diskurssianalyysin tulee yhdistää selkeä ja perusteltu sosiaalinen viitekehys (yhteiskuntateoria) sekä systemaattinen lingvistinen analyysi” (Fairclough 1992, 1-3). Tässä tutkimuksessa teoreettisena viitekehyksenä tai sosiaalisena käytäntönä toimii Venäjän demokratia- ja kansalaisyhteiskuntakehityksestä käyty tieteellinen keskustelu yhdessä jälkiteolliseen yhteiskuntaan liitetyn liiketutkimuksen kanssa. Systemaattinen lingvistinen analyysi toteutetaan kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti suhteuttaen Voinan toiminnasta kerättyä verkkoaineistoa sitä ympäröivään yhteiskunnalliseen kontekstiin. Lingvistisen analyysin tukena toimii myös perinteinen teemoitteluun perustuva sisällönanalyysi.

Kriittisen diskurssianalyysin heikkous, mutta myös vahvuus, piilee siinä, että sen voi muokata tutkimuskysymysten, -tavoitteiden ja tutkijan oman mielenkiinnon mukaiseksi. Diskurssianalyysi harvassa, jos missään tapauksessa ohjaa täysin sitä, millä tavalla analyysi tulee toteuttaa. Siihen, millä tavalla lopullinen aineistoanalyysi toteutetaan vaikuttaa muun muassa se, minkälaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun tutkimuksella halutaan vastata (Jokinen ym. 1999, 85–87). Kriittisessä diskurssianalyysissä korostuu siis tutkijan oma rooli aineiston tulkitsijana. Kriittinen diskurssianalyysi ei metodina ratkaise ongelmaa tutkimuskysymyksen rajauksesta tai vaadittavan tutkimusaineiston koosta vaan nämä seikat jäävät tutkijan oman harkinnan varaan. Lassila (2010, 179) kuvaa tilannetta hyvin sanomalla, että tutkimuksellinen näkökulma muotoutuu vasta ”tutkijan omien luovien ratkaisujen kautta”.

Tutkimukseni painotus on merkitysten tuottamisen kulttuurisissa aineksissa tai Faircloughn määritelmän mukaan sosiaalisessa käytännössä, minkä takia alun laaja yhteiskunnallista muutosta ja Venäjän nykytilaa käsittelevä teoriaosuus on aineistoni analyysin kannalta olennainen. Koska yksi kriittisen diskurssitutkimuksen perimmäisistä tarkoituksista on tehdä yhteiskunnan valtasuhteista näkyviä ja kyseenalaistaa tällä tavoin yhteiskunnallisiin ilmiöihin liittyviä itsestäänselvyyksiä, kriittinen diskurssianalyysi sopii hyvin tämän tutkimuksen tiedonintresseihin. Parhaassa tapauksessa kriittinen diskurssianalyysi voi tarjota vaihtoehtoisia käsitteellistämistapoja yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja tätä kautta helpottaa yhteiskunnassa ilmenevien ristiriitojen ratkaisua (Jokinen ym. 1999).

Identiteetti on yksi yleisimmistä diskurssianalyttisen tutkimuksen kohteista. Tässä tutkimuksessa identiteetin käsite on myös vahvasti läsnä, sillä Voinan poliittisen toiminnan tyylin kuvaamisessa olennaista on myös ryhmän kollektiivisen identiteetin pohdinta sekä ryhmän jäsenten omien identiteettien kietoutuminen osaksi ryhmän kollektiivista toimintaa. Diskurssin tutkimuksessa identiteetillä tarkoitetaan yleensä sitä, millä tavalla ihmiset ja ryhmät erilaisissa kielenkäyttötilanteissa määrittävät itseään ja muita toimijoita. (Jokinen ym. 1999, 68) Myös tässä tutkimuksessa huomiota kiinnitetään siihen, millä tavalla Voina määrittää toimintaansa suhteessa muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin, olivat ne sitten yksittäisiä henkilöitä tai yhteiskunnallisia instituutioita. Jos identiteetti käsitetään Jokisen ja Juhilan (teoksessa Jokinen ym. 1999, 75) tavoin kielenkäyttöön ja toimintaan sidotuksi, Voinan verkkosivujen tarkoituksena on välittää ulospäin aktivistein yhteisesti jakamaa kollektiivista identiteettiä.

Kriittisessä diskurssianalyysissä ei ajatella, että toimijat omilla kieliteoillaan (tässä tutkimuksessa Voina omilla verkkosivuillaan) suoraan paljastaisivat tutkijoilleen tai kanssatoimijoilleen asenteitaan, elämäntilanteitaan tai kulttuuriaan (Jokinen ym. 1999, 18–19). Todellisuus näyttäytyy meille aina jostain näkökulmasta, ei selväpiirteisenä totuutena. Diskurssin tutkijan tehtäväksi jääkin selvittää huolellisen tukinnallisen prosessin kautta, mistä nämä erilaiset näkökulmat kumpuavat. Kriittistä diskurssianalyysiä tehtäessä on tärkeää, että tutkija itse ymmärtää olevansa sidottu tiettyihin totuusdiskursseihin ja tekevänsä johtopäätöksensä niiden varassa. Isoin haaste tutkijalle onkin omien ennakkokäsitysten ja totuusdiskurssien suodattaminen aineistoanalyysiä tehtäessä unohtamatta kuitenkaan sitä, minkälaiselle yleisölle tai tiedeyhteisölle hän on tutkimustaan esittämässä.

5.5. Teemoittelu kriittisen diskurssianalyysin tukena

Teemoittelulla pyritään aineiston erittelyyn ja analyysiin. Tässä tutkimuksessa painotus on aineiston erittelyssä, sillä varsinaisena analyysimenetelmänäni ja tutkimukseni metodologisena viitekehyksenä toimii yhteiskunnallisesti suuntautunut kriittinen diskurssianalyysi. Teemoittelu toimii siis tutkimusanalyysini esivaiheena tai yhtenä metodologisena tasona, joka tukee kriittisen diskurssianalyysin toteuttamista. Teemoittelun asianmukainen toteuttaminen vaatii huolellista perehtymistä aineistoon, niin sanottua aineiston lähilukua, mikä auttaa monella tapaa myös niiden tulkintojen tekemisessä, joita olen kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti tekemässä (Eskola & Suoranta, 1998, 175–176, 179). Katson, että teemoittelu sopii hyvin keräämäni verkkoaineiston läpikäymiseen, koska sen avulla laajaa aineistoa pystytään seulomaan systemaattisesti. Lisäksi poliittisen toiminnan tyylin määrittely vaatii tutkittavalle liikkeelle ominaisten ja sen muista ryhmistä mahdollisesti erottavien piirteiden esille nostamista, joiden kartoittamisessa teemojen tarkastelu on luonteva lähestymistapa.

Sisällön erittelyn tavoitteena on jäsentää tutkimusaineistoa niin, että siitä syntyy sekä tutkijalle että lukijalle selkeä kokonaisuus. Yleensä kvalitatiivista tutkimusaineistoa eritellään niin, että siitä pyritään etsimään aineistoa erottavia ja yhdistäviä tekijöitä (ks. mm. Eskola & Suoranta 1998, 175–176, 182). Aineistolle voidaan myös esittää luokitteluperusteisiin liittyviä kysymyksiä, joiden pohjalta teemoittelu toteutetaan. Pertti Lappalaisen (2002) poliittisen tyylin analyysissä liikkeen aatemaailmaa lähestytään ongelmien määrittelyn näkökulmasta. Lappalaisen mallia mukaillen teemoittelun aineistoani sen mukaan, *mitkä ovat niitä asioita tai asiantiloja, jotka Voinan aktivistit kokevat venäläisessä yhteiskunnassa ongelmallisiksi, ja millä keinoilla aktivistit pyrkivät muuttamaan ongelmallisiksi koettuja olosuhteita ryhmän tavoitteiden mukaiseen suuntaan*. Toisin sanoen tutkimukseni teemoittelu on toteutettu vahvasti aineistolähtöisesti, luokittelemalla aineistoa teemoihin, jotka näkyvimmin ovat olleet esillä keräämässäni aineistossa. Aineistosta nostamieni teemojen ja niitä tukevien esimerkkien avulla pyrin kuvaamaan ja selittämään Voinan toiminnan sisältöä (ideologia) ja toiminnan muotoa (toimintatavat) niin, että saan analyysini avulla muodostettua kokonaiskuvan Voinan poliittisen toiminnan tyylistä.

Teemojen muodostamisen apuna voidaan käyttää erilaisia aineiston koodaamisen tapoja. Aineistoa ja siinä esiintyvien teemojen välisiä suhteita voidaan havainnollistaa muun muassa numeeristen taulukoiden avulla. Tässä tutkimuksessa taulukoinnin tarkoituksena on kuitenkin

vain selkeyttää tutkimuksen lukemista, eikä tarjota numeerista lisäinformaatiota tutkittavasta ilmiöstä. Kun aineistoa järjestetään erilaisiin teemoihin, kunkin teeman alle kootaan sellaisia asioita, joissa kyseisestä teemasta puhutaan. Tässä tutkimuksessa teemoittelu tapahtuu niin sanotusti ongelmalähtöisesti, Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden kehittyminen eli jokaisen Voinan kokeman yhteiskunnallisen ongelman alle on kerätty aineistosta sellaista materiaalia, joka sopii osaksi kyseistä ongelmavyyhteä. Teemoittelussa on myös pyritty samastumaan lukijan rooliin ja johdattamaan teemoja niin, että niistä muodostuu looginen kokonaisuus. Vaikka oikeastaan kaikki aineistosta nostamani teemat liittyvät samaan Voinan ongelmalliseksi katsomaan ongelmavyyhteen, tekstin selkeyttämisen takia niitä on käsitelty toisistaan erillisinä.

Kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti tutkimusanalyysini fokus on vuorovaikutustilannetta ja merkin tai merkityksen rakentumisprosessia laajemmissa kokonaisuuksissa. Aineistoanalyysissäni pyrin Jokisen (1999, 47) ohjeistuksen mukaan kytkemään kielellisen tuottamisen muodot kulttuuristen merkitysten tuottamisen ja tulkinnan vuorovaikutuksellisten prosessien tarkasteluun. Teemoittelun avulla saan rakennettua jonkinlaisen kuvan siitä, miten Voina käsitteellistää toimintaansa, jonka jälkeen on mahdollista analysoida tätä käsitteellistämistapaa suhteessa aiempiin tutkimuksiin ja suhteessa Voinan venäläiseen kontekstiin. Aineistoanalyysini tarkoituksena ei ole tehdä pikkutarkkaa kielen vivahteisiin tai sanavalintoihin liittyvää sosiolingvististä analyysiä, minkä takia teemoittelu on hyvä tapa lähestyä Voinan verkkotekstejä. En kiinnitä huomiota siihen, miten jokin asia verkkosivuilla ilmaistaan vaan pikemminkin pyrin tulkitsemaan sitä, minkä takia kyseinen asia on ylipäättään nostettu esiin. Pysyttelen siis kriittisen diskurssianalyysin mukaisesti sosiaalisen käytännön, diskursiivisen käytännön ja tekstin tasojen rajapinnoilla analysoiden näiden tasojen välisiä suhteita.

5.6. Tutkimusmetodin luotettavuuden arviointia

Tieteellisen tiedon kriteerien täyttymisen kannalta on tärkeää, että valitut tutkimusmenetelmät sopivat tutkittavan kohteen ja käsillä olevan aineiston analysointiin. Tutkimusmetodin tulisi mitata juuri sitä ominaisuutta, jota tutkimuksessa on tarkoituksena mitata (validius) ja tutkimustulosten tulisi olla huolella analysoituja niin, että ne eivät toistettaessa tuota sattumanvaraisia tuloksia (reliaabelius). Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden arviointi on kuitenkin monimutkainen asia, sillä tutkimustuloksiin vaikuttaa aina jollain tavalla myös tutkijan ennakkotiedot tutkittavasta ilmiöstä sekä tutkijan oma

läsnäolo tutkimustilanteessa, jolloin helposti voidaan väittää, että aineistoanalyysi ja siitä tehdyt tulkinnat ovat vain tutkijan subjektiivisia näkemyksiä. Tiedeyhteisöllä tulisi kuitenkin olla jotkin yhteiset pelisäännöt siihen, miten laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2000) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa tutkimusprosessin totuudenmukaisella ja yksityiskohtaisella selostamisella. Tästä syystä olen pyrkinyt antamaan tutkimukseni mittakaavan huomioon ottaen mahdollisimman tarkan kuvan tutkimuskohteestani ja pohtinut jo ennen aineistoanalyysin aloittamista tutkimukseni tekoon vaikuttavia haasteita. Myös lähteiden oikeanlainen käyttö ja niiden asianmukainen esille laittaminen ovat osa tieteellistä kirjoittamista ja osa sitä kokonaisuutta, jonka pohjalta tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida. Tutkimusaineistoni ollessa puhtaasti verkkoaineisto lukija voi halutessaan helposti lähdeviitteiden avulla käydä itse tutustumassa alkuperäisiin teksteihin.

Luotettavuutta voidaan arvioida myös arvioimalla tutkijan tekemien tulkintojen luotettavuutta. Tulkinnan luotettavuuden arviointi perustuu ajatukselle siitä, että kaikki samaa aineistoa koskevat tulkinnat eivät voi olla yhtä hyviä, vaikka ne tehtäisiin samoihin tutkimuksellisiin metodeihin nojaten. Tulkintojen luotettavuutta arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota muun muassa siihen, millä tavalla tulkinnat sopivat tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin, kuinka hyvin tutkimuksen laadullinen aineisto selittää tehtyjä tulkintoja tai kuinka kiinnostavia tulkinnat ovat tutkimuksen kohdeyleisön näkökulmasta. Tällöin luotettavuuden mittarina ei enää toimi pelkät tutkimustulokset vaan myös tutkijan rooli ja se, miten koko tutkimusprosessi on toteutettu (Eskola ja Suoranta 1998, 211–212).

Kriittisen diskurssianalyysin kykyä selittää yhteiskunnallisia ilmiöitä on sekä epäilty että kiitelty (Jokinen ym. 1999, 233; Lassila 2010, 181). On totta, että kriittinen diskurssianalyysi saattaa aluksi vaikuttaa tieteelliset kriteerit huomioon ottaen liian tulkinnalliselta tutkimukselliselta lähestymistavalta, mutta nähdäkseni syytä tähän kritiikkiin on vain niissä tapauksissa, joissa tutkimuksen tiedonintressit ja tutkimukselliset tavoitteet eivät mene yksiin metodin tarjoamien mahdollisuuksien ja tavoitteiden kanssa. Kriittinen diskurssianalyysi ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä, vaan se on pikemminkin väljä metodologinen viitekehys, joka perustuu ajatukselle siitä, että yhteiskunnan merkkisysteemit ovat organisoituneet tutkittavissa oleviksi diskursseiksi. Vaikka kriittistä diskurssin tutkimusta ei voida pitää totuuksien paljastamisena, sen avulla voidaan onnistua paljastamaan

tutkimusaineiston ideologisuus tai kontekstisuus (Jokinen ym. 1999, 38, 234; Lassila 2010, 189).

Suvi Salmenniemi huomauttaa, että diskursiivisen lähestymistavan avulla pääsee käsiksi kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kulttuurisiin jäsennyksiin, sillä diskursiivinen lähestymistapa nostaa keskiöön tutkimusjoukon tai tutkittavan ilmiön oman käsitemaailman (Salmenniemi 2008 (a), 112.). Salmenniemen huomio on tärkeä myös oman tutkimukseni kannalta, sillä se kuvaa hyvin kriittisen diskurssianalyysin tutkimuksellista tehtävää ja kyseisen metodin haastavuutta. Tutkittaessa itselle vieraassa ympäristössä ja vieraalla kielellä toimivaa aktivistiryhmää käsitteiden määrittelyn tarpeellisuus korostuu. Esimerkiksi sellaisia käsitteitä kuin politiikka, kansalaisyhteiskunta tai demokratia ei voida poimia tutkimusaineistosta sellaisenaan ja niputtaa niitä yhteen näiden käsitteiden yhteiskuntatieteellisten määritelmien kanssa. Käsitteiden eroavuus on jo sinänsä mielenkiintoinen tutkimuksellinen lähtökohta, mutta myös haaste tutkittavan ilmiön selittämiselle. Olen pyrkinyt purkamaan tätä ongelmaa jo alun teoriaosuudessa, jossa käsittelen samoja venäjän demokratiakehitykseen liittyviä aihepiirejä niin länsimaiden kuin Venäjänkin näkökulmasta.

5.7. Verkkoaineiston haasteet

Verkkoaineistoni suurimmat haasteet koskevat aineiston rajaamista sekä materiaalin luotettavuutta. Internet on ehtymätön tutkimusaineiston lähde, mutta tutkimuskysymysten kannalta olennaisen ja tutkimuksen raameihin mahtuvan aineiston kokoaminen voi osoittautua oletettua työläämmäksi. Painavin syy siihen, miksi tässä tutkimuksessa on päädytty keräämään tutkimusaineistoa verkosta, on yksinkertaisesti se, että koen verkkoaineiston sopivan parhaiten tämän tutkimuksen tiedonintresseihin. Muunlainen kuin verkkoaineisto olisi muuttanut tutkimukseni fokusta merkittäväällä tavalla. Tutkimuksellinen mielenkiintoni liittyy niihin asioihin, joita Voinan aktivistit haluavat itsestään ja ryhmästään kertoa. Tarkoitukseni on siis tutkia Voinan aktivistien *harkittua toimintaa*, vaikka tiedostan, että tuo harkintaprosessi tapahtuu suurelta osin tiedostamattomien totuusdiskurssien sisällä.

Verkkoaineisto on niin sanottu luonnollinen aineisto, sillä se on syntynyt tutkijasta riippumatta (Jokinen ym. 1999, 236). Verkkoaineistosta puuttuu sellaiset spontaanit ainekset, joita syntyy esimerkiksi haastattelu- tai mielenosoitustilanteissa. Verkkoaineistosta

mielenkiintoisen tekee juuri se, että verkkoon laitettuja selontekoja (tekstejä, kuvia ym.) voi muokata lähes loputtomiin. Tutkijana pääsen ja joudun katsomaan Voinan sivuja juuri sellaisina kuin aktivistit ovat halunneet muiden ne näkevän. Tutkijana tehtäväni on kuitenkin myös lukea sivuja tavallista verkkovierailijaa analyyttisemmin ja pyrkiä ymmärtämään verkkoon laitetun materiaalin taustalla vaikuttavia tekijöitä.

Kieli ja kielelliset merkitsijät eivät ole riippumattomia ei-lingvistikisestä todellisuudesta (Jokinen 1999, 40). Verkkosivujen tekstejä ei siis voida tarkastella niitä ympäröivää yhteiskunnallista ja kulttuurista kontekstia huomioimatta. Ympäröivän sosiokulttuurisen ympäristön ja ajankuvan tuntemisen lisäksi verkkoteksteissä tulee huomioida myös verkon oma konteksti. Pertti Lappalainen kuvaa verkkoa toiminnanalueeksi, jossa on monilta osin verkon ulkopuolisesta todellisuudesta poikkeavat pelisääntönsä, mahdollisuutensa ja kielelliset esittämistapansa (2005, 12–13). Tässä tutkimuksessa tulee venäläisen yhteiskunnan lisäksi huomioida myös venäläinen verkkoympäristö.

Verkkoaineistosta käy yhä vaikeammaksi sen selvittäminen, kuka milloinkin on annetun selonteon takana, sillä verkkoon päätyneen tekstin taustalla on jo useampi ”vuorovaikutuskierrös”. Suoninen tähdentää, että mitä useampi vuorovaikutuskierrös on kyseessä sitä mahdottomammaksi käy sanoa, onko tekstin sisällön taustalla yksittäinen toimija, hänen kanssatoimijansa tai yleisönsä vai laajemmat kulttuuriset diskurssit. (teoksessa Jokinen ym.1999, 28.) Tämän takia yksittäisen aktivistin identiteetin tai motiivien selvittäminen verkkoaineiston perusteella on lähes mahdotonta. Kollektiivista identiteettiä ja aktivistiliikkeen yhteistä ideologiaa tutkittaessa verkkoaineisto saattaa kuitenkin näyttää vahvuutensa siinä, että se on jo valmiiksi ikään kuin kompromissi aktivistien yksilöllisistä näkemyksistä. Voinan toimintaa pyörittää pieni joukko ihmisiä, eikä ryhmällä ole selkeää järjestörakennetta, hallitusta, säännöllisiä kokouksia tai edes jäsenrekisteriä. Liikkeen kannattajien pääasiallisena tietolähteenä toimivat ryhmän verkkosivut ja erilaiset sosiaalisen median sovellukset. Voinan kohdalla voidaan siis olettaa, että ryhmän kannattajat yhtyvät niihin selontekoihin, joita Voina verkossa tekee, ja verkkosivuja voidaan tämän takia pitää aktivistiliikkeen yhteisenä äänenä.

Verkkoaineiston luotettavuus liittyy myös tutkimuksen yleistettävyyden ongelma. Miten tehdä laajempia johtopäätöksiä verkkoon päätyneestä materiaalista, jonka tekijästä ei edes ole täyttä varmuutta? Tämä on mahdollista vain, jos aineistoanalyysi sidotaan osaksi laajempaa kulttuurista kontekstia. Suhteuttamalla aineistosta tehtyjä päätelmiä muuhun

tutkimuskirjallisuuteen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on mahdollista sanoa jotain sellaista, joka ylittää tarkastelun kohteena olevan aineiston rajat (Jokinen ym. 1999, 186–195). Verkkoaineistoon tukeutuvan tutkijan haastavana tehtävänä onkin osata sitoa tutkimusaineisto sitä ympäröivään kontekstiin kadottamatta kuitenkaan aineiston roolia tutkimustulosten selittäjänä (Jokinen ym. 1999, 212).

Venäläisen kontekstin ymmärtäminen on tärkeää myös tutkimukseni venäjänkielisen aineiston läpikäynnin ja aineistoanalyysin huolellisen toteuttamisen kannalta. Tutkittaessa aktivistiryhmää, joka toimii itselleni vieraassa toimintaympäristössä ja toimintakulttuurissa, on tärkeää ymmärtää, että kieli ja sen sisään kytketyt erilaiset kielisopimukset ja merkityksellistämisen tavat eroavat niistä, joihin itse olen sosialisiaation kautta tottunut. Arja Jokinen (1999, 48) kirjoittaa, että ”kielisysteemi on ’kollektiivinen sopimus’, joka yksilön on otettava annettuna”. Yksinkertaistettuna tämä tarkoittaa sitä, että vaikka tutkijana en voi omaksua venäläistä kielisysteemiä, voin esimerkiksi vertailuasetelman avulla pyrkiä ymmärtämään suomalaisessa ja venäläisessä käsitteistössä ilmeneviä eroja. Tämän takia en myöskään pyri tiukasti eroon Venäjää ja länttä koskevasta vertailuasetelmasta, vaikka asetelma on saanut osakseen myös tiukkaa kritiikkiä siitä, että se asettaa venäläiset toimintamallit alisteiseksi länsimaisille toimintamalleille. Venäjää koskevan kansalaisyhteiskuntakeskustelun, joka monessa suhteessa on ollut hyvin negatiivissävytteistä, ymmärtämiseksi, vertailuasetelma on mielestäni hedelmällisin tapa ymmärtää venäläistä kansalaisyhteiskuntakäsitteistöä.

6. Aineistoanalyysi

Aineistoanalyysini etenee niin, että analyysin ensimmäisessä alaluvussa käsittelen Voinan toiminnan sisältöön (ideologiaan) liittyviä teemoja ja toisessa alaluvussa Voinan toiminnan muotoon (toimintatapoihin) liittyviä teemoja. Jaottelu ei perustu siihen, että Voinan ideologia ja toimintatavat olisivat jollain tapaa täysin erillisiä toisistaan vaan päinvastoin, yhdessä ne muodostavat Voinalle ominaisen toiminnan muotosisällön eli Voinan poliittisen toiminnan tyylin. Alalukujen välinen jako on tehty sekä selkeyttämään aineiston läpikäyntiä että helpottamaan analyysini lukemista. Tarkemmin käyttämästäni tutkimusmetodista

(yhteiskunnallisesti suuntautuneesta kriittisestä diskurssianalyysistä) sekä aineiston teemoittelusta sen tukena kirjoitin luvussa viisi.

6.1. Toiminnan sisältö – mitä vastustetaan?

Kysyin aineistoltani, **mitkä asiat Voina kokee ongelmallisiksi ja protestoinnin arvoisiksi venäläisessä yhteiskunnassa**. Aineistostani nousi esiin kuusi selkeästi tähän kysymykseen vastaavaa teemaa, joita tässä analyysiluvussa käsittelen. Teemat on esitetty alla olevassa taulukossa siinä järjestyksessä, kun niitä käsitellään. Teemat eivät ole itsenäisiä vaan pikemminkin temaattisia kokonaisuuksia, jotka ovat myös monella tapaa yhteydessä toisiinsa tai saattavat olla jopa limittäisiä tai päällekkäisiä. Analyysini selkeyttämiseksi käsittelen teemoja kuitenkin aluksi toisistaan erillisinä.

Taulukko 1 Voinan toiminnan sisältöön liittyvät teemat.

	TEEMA
1	autoritaarinen hallintotapa ja valtion auktoriteetit
2	yhteiskunnassa vallitsevat hierarkiat ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus
3	sananvapaus ja muut kansalaisvapaudet
4	rahatalous
5	venäläinen taidekulttuuri
6	taiteen kaupallisuus ja taiteilijoiden asema Venäjällä

6.1.1. Autoritaarinen hallintotapa ja valtion auktoriteetit

Kuten neljännessä luvussa kirjoitin, Vladimir Putinin alullepanemassa hallintomallissa, ohjatussa demokratiassa, valta on keskitetty presidentille ja hänen virkamieskunnalleen. Voinan verkkosivuilta välittyy selvä halveksunta tällaista hallintomallia ja johtamistyyliä kohtaan. Vihollisikseen Voina luettelee verkkosivuillaan poroporvarit (obyvateli), kytät (menty) ja hallinnon (vlast) (O Voine. 25.9.2012). Suuri osa Voinan poliittisista performansseista tai ryhmän omin sanoin ”harjoituksista” (trenirovki) voidaan tulkita nykyhallintoa vastustaviksi mielenilmauksiksi. Performanssi, jolla Voina tuli laajemman yleisön tietoisuuteen toteutettiin 29.2.2008 eli päivää ennen Dmitri Medvedevin valintaa

Venäjän presidentiksi. Performanssissa viisi pariskuntaa harrasti seksiä julkisella paikalla Timiryazevin biologisessa museossa Moskovassa ja performanssi oli nimetty ”Pano Karhunpojan perillisen kunniaksi!” (”Ebis za haslednika Medvežonka!”). (O Voine. 25.9.2012.) Performanssi oli siis osoitettu suoraan presidentti Medvedeville, jonka sukunimi tarkoittaa karhua.

Voinan verkkosivuilta löytyy erillinen Voinan vihollisille omistettu osio. Osiossa on yksittäisten henkilöiden vihollisprofiileja eli valokuvia ja kuvauksia siitä, miksi kyseiset henkilöt ovat uhka Voinalle ja Voinan aktivisteille. Listalla on muun muassa poliiseja, agentteja sekä rikostutkijoita, jotka ovat Voinan mukaan julkaisseet väärää tietoa ryhmän jäsenistä, osallistuneet laittomiin pidätyksiin tai pahoinpidelleet Voinan aktivisteja. (Vragi Rossii. 2.10.2012.) Osio on nimetty kanta-aottavasti ”Venäjän vihollisiksi” eikä ”Voinan vihollisiksi”, mikä kertoo listalle päätyneiden henkilöiden yhteydestä laajempaan poliittishallinnolliseen vyyhteen, jota Voinan aktivistit paheksuvat. Vihollisia ei koeta uhkaksi vain Voinan aktivisteille vaan koko Venäjän kansalle. Toisaalta ilmausta ”Venäjän viholliset” käyttää verkkoteksteissään myös esimerkiksi Venäjän kommunistinen puolue, joten voidaan myös olettaa, että kyse on venäläisille poliittisille ryhmille tyypillisestä retorisesta keinosta, jolla halutaan painottaa muiden kuin oman ideologian haitallisuutta Venäjälle (Venäjän kommunistisen puolueen www-sivu. 3.12.2010).

Vihollisprofiilit muistuttavat etsintäkuulutettujen esittelyjä, mikä sopii hyvin yhteen Voinan aktivistien omien kokemusten kanssa. Voinan aktivistit ovat ikään kuin ottaneet oikeudekseen etsintäkuuluttaa ja nöyryyttää niitä henkilöitä, jotka ovat tehneet saman heille. Venäjän oppositioaktivistien kohtelun huomioon ottaen tuntuu ristiriitaiselta, että Voinan aktivistit haluavat tarkoitushakuisesti ärsyttää virkavaltaa vihollisprofiilien ja muun suoraan valtion auktoriteetteihin kohdistuvan pilkan kautta. Usein aktivistiliikkeiden kollektiivisen identiteetin rakennusprosessia lähestytään kuitenkin juuri erottelun ja toiseuden näkökulmasta (ks. esim. Lappalainen 2002, 20, 123). Vihollisprofiilien voidaan ajatella toimivan aktivistien välistä kollektiivista identiteettiä eli ryhmän jäsenten välistä yhteenkuuluvuuden tunnetta vahvistavina elementteinä. ”Eron politiikan” voidaan myös ajatella toimivan kahteen suuntaan. Sen lisäksi, että liike määrittelee itselleen viholliset, se määrittelee samalla myös ne asiantilat, jotka ovat ideaaleja. Erontekojen kautta voidaan siis rakentaa liikkeen toiminnan muotosisältöä ja poliittista strategiaa määrittelemällä sitä, millä tavalla aktivistien tulee reagoida niihin henkilöihin ja asiantiloihin, jotka eivät sovi liikkeen aatemaailmaan.

Koska Voinan aktivistit saavat informaatiossa ryhmän toiminnasta lähinnä vain verkkosovellusten kautta, myös ryhmähengen ja yhteisen aatteen ylläpito ja legitimointi tulee tehdä verkossa. Jos Voinalla olisi selvä järjestö rakenne ja säännöllisiä kokoontumisia muidenkin kuin avainaktivistien kesken, vihollisprofiilien kaltaisia verkko-osioita ei välttämättä tarvittaisi. Verkossa eron politiikan toteutuminen ei kuitenkaan tapahdu samalla tavalla kuin verkon ulkopuolella. Ayers on omissa tutkimuksissaan huomannut, että verkon ulkopuolisessa toiminnassa oppositiota pidetään uhkaavampana kuin verkon sisäisessä toiminnassa (Ayers 2003, 156–159). Verkossa kynnyksellä käyttäen provosoivampaa tai uhkaavampaa kieltä vastapuolen henkilöitä tai ryhmittymiä kohtaan on selkeästi matalampi. Voinan uskalias, syyttelevä ja provosoiva suhtautuminen vihollisiin saattaa siis selittyä tämän Ayersin esille nostaman ajatuksen kautta.

Monet Voinan performansseista, kuten aiemmin mainittu ”Pano Karhunpojan perillisen kunniaksi!”, on osoitettu suoraan valtion johdolle. Venäjän autoritaarisessa hallintomallissa valtion johto tarkoittaa lähes automaattisesti istuvaa presidenttiä. Kuten luvussa neljä kuvasin, Vladimir Putinin uudelleenvalinta presidentiksi ja vaalien yhteydessä kohua herättänyt vaalivilppi näkäröi Venäjän oppositiota ja sai Venäjän aiemmin poliittisesti passiiviseksi haukutun kansan lähtemään kaduille osoittamaan mieltään. Myös Voinalle presidentti Putinin uudelleenvalinta oli ymmärrettävästi suuri pettymys. Voinan tässä tutkimuksessa mukana olevista performansseista tuorein on sekin osoitettu suoraan presidentti Vladimir Putinille. Performanssissa 30.11.2012 Voinan aktivistit järjestivät julkisella paikalla hartaustilaisuuden arkussa makaavalle Putinin näköiselle vahanukelle. Kyseinen performanssi kulki nimellä ”Putinin kuolema” (”Smert Putina”). (Plutser-Sarnon blogi (a).31.11.2012.) Idean performanssiin aktivistit olivat ilmeisesti saaneet uutisoinnista, jossa pohdittiin presidentti Putinin terveydentilaa, kun hän sairastelunsa takia joutui perumaan tapaamisen Japanin pääministerin kanssa (Helsingin Sanomat 30.11.2012).

Kuva 3 ”Putinin kuolema.” (Plutser-Sarnon blogi (a). 31.11.2012)

6.1.2. Yhteiskunnassa vallitsevat hierarkiat ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus

Ohjattua demokratiaa voidaan demokratia sanasta huolimatta luonnehtia autoritaariseksi hallintotavaksi, sillä se perustuu vertikaalisiin johtaja-alamainen – suhteisiin, joiden seurauksena Venäjällä vallitsee poliittinen kulttuuri, jossa presidentin lähipiirillä on etuoikeutettu asema suhteessa muihin poliittisiin toimijoihin ja kansalaisiin. Kuten luvussa kaksi totesin, Vertikaalisten verkostojen varaan rakentuva autoritaarinen hallintotapa on omiaan ruokkimaan yhteiskunnallisten hierarkioiden ja niin sanottujen hyvä veli – verkostojen kehittymistä. Tämä näkyy muun muassa siinä, miten yhteiskunnallisesti merkittävät virat jakautuvat valtapuolueen suosimille henkilöille (ks. esim. Petukhov 2008; Richter 2009). On ymmärrettävää, ettei tällainen hallintotapa anna Voinan kaltaisille aktivisteille aihetta luottaa valtion instituutioihin, jolloin kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen vuoropuhelun sijaan oppositioryhmät pyrkivät aktiivisesti erottautumaan valtion toiminnasta ja valtapolitiikasta. Hyvänä esimerkkinä Voinan pyrkimyksistä erottautua valtapolitiikan linjasta toimivat jo edellisessä alaluvussa mainitut vihollisprofiilit.

Voina pyrkii kuitenkin ylläpitämään verkostoja muihin kansalaisyhteiskunnan toimijoihin, joilla ei ole kytköksiä Venäjän hallintokoneistoon. Verkkosivuilla sanotaan, että aktivistit pitävät yhteyttä erilaisiin anarkistisiin ryhmittymiin ympäri maailmaa, joilla on Voinan tapaan

”radikaaleja näkemyksiä taiteesta ja maailmanjärjestyksestä” (O Voine. 25.9.2012).

Verkostoja siis on, mutta ne toimivat valtiollisten instituutioiden ja yhteiskunnan vakiintuneiden toimintakanavien ulkopuolella. Esimerkiksi kytköksiä muihin Eurooppalaisiin vasemmistoryhmittymiin löytyy paljon. Näitä ryhmittymiä ja yksittäisiä henkilöitä, kuten taiteilijoita ja muusikoita, on mainittu muun muassa Voinan ”kiitos-sivuilla” (Pomots Voine. 25.9.2012).

Aktivistien omista esittelyistä käy myös ilmi, että yksi Voinan avainaktivisteista, Leonid Nikolaev, on aiemmin ollut jäsenenä demokratiaa ajavan Solidarnost-liikkeen valtuustossa, mikä kertoo jotain niistä aatteellisista lähtökohdista, joista Voinan jäsenet tulevat (O Voine. 25.9.2012). Nikolaevin siirtyminen Voinan riveihin voidaan kuitenkin tulkita osoitukseksi siitä, että hän kokee Voinan toimintatyylin tehokkaammaksi tavaksi vaikuttaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin kuin huomattavasti Voinaa järjestäytyneemmän ja kesymmän Solidarnost-liikkeen toimintatyylin. Tämä vahvistaa Sokolovin (2008, 67) näkemystä siitä, etteivät aktivistit valitse liikettä ainoastaan liikkeen ideologian vaan myös liikkeen toimintatapojen perusteella.

Monissa Voinan performansseissa otetaan kantaa yhteiskunnan hierarkioihin ja niiden aiheuttamaan eriarvoisuuteen. Eräs eliittiä piikittävä performanssi toteutettiin 28.12.2008 nimellä ”Klubien sulkeminen” (”Zapreštšenie klubov”). Siinä Voinan aktivistit hitsasivat Oprichnik-nimisen klubin ovet kiinni ja jättivät jälkeensä lapun, jossa luki ”Kansalaistemme turvallisuuden nimissä eliitti-klubi Oprichnikin ovet on raudoitettu”. (O Voine. 25.9.2012) Performanssissa leikiteltiin ajatuksella siitä, miten eliitin sulkeminen rautaovien taakse tekee Venäjästä muille kansalaisille astetta vapaamman maan. Toinen eliittiä arvosteleva performanssi toteutettiin 22.5.2010. Siinä Leonid Nikolaev uhmasi henkeään juoksemalla ämpäri päässään ”VIP-autoilijoille” tarkoitettulla autokaistalla (O Voine. 25.9.2012). VIP-autoilijat ovat merkittäviä hallinnon virkamiehiä, joilla on oikeus käyttää niin kutsuttuja pikakaistoja (rezervniye polosy) välttääkseen kaupungin ruuhkat. Voina halusi performanssillaan osoittaa tämän yhteiskunnallista eriarvoisuutta korostavan käytännön järjettömyyden.

Voina on toiminnallaan kritisoinut myös Venäjän kirkkoa. 3.7.2008 Oleg Vorotnikon pukeutui ortodoksi-papin kaapuun, laittoi poliisin hatun päähänsä ja poistui ruokamarketista maksamatta ostoksiaan (O Voine. 25.9.2012). Performanssin tarkoituksena oli osoittaa pappien ja valtion virkamiesten etuoikeutettu asema yhteiskunnassa. Kritiikkiä ei siis

kohdistettu kirkkoa kohtaan uskonnollisessa vaan institutionaalisessa mielessä. Voinan tavoitteissa ei puhuta mitään uskonnon tai kirkon asemasta yhteiskunnassa, mutta edellä mainitun performanssin kaltainen toiminta antaa olettaa, että Voina paheksuu ainakin niitä hierarkioita, joita kirkko instituutioon ylläpitää. Uskonnonvastaisesta toiminnasta Voinan verkkosivuilla sen sijaan ei ole viitteitä, vaikka Voina on Pussy Riot –punk-yhtyeen tavoin herättänyt närkästystä myös ortodoksisen kirkon suunnalla ja ryhmän on sanottu levittävän uskonnollista vihaa (BBC News. 17.8.2012).

6.1.3. Sananvapaus ja muut kansalaisvapaudet

”Sota, jossa sosiopoliittinen asiantilojen kieltäminen ja tiedon pimittäminen sekä äärioikeistolainen modernisaatio saadaan päätökseen.” julistetaan Voinan vuosille 2008–2010 asettamissa tavoitteissa (Tseli i zadatši gruppi Voina v period 2008–2010). (O Voine. 25.9.2012.)

Voina tarkoittaa Venäjäksi sotaa, joten erilaiset sotaan viittaavat kielikuvat ja sanankäänteet ovat yleisiä Voinan verkkosivuilla. Etusivun Vapaa sota – otsikkoon (Svobodnaja Voina) kiteytyy sota-teeman lisäksi hyvin myös verkkosivuilta välittyvä vapauden kaipuu, joka on hallitseva teema Voinan retoriikassa ja verkkosivujen visuaalisessa ilmeessä. Vapauden kaipausta korostaa muun muassa ristiriita verkkosivujen kuvien ja tekstien välillä. Tekstit julistavat vapaussotaa, puhuvat vapaammasta ja oikeudenmukaisemmasta yhteiskunnasta ja taiteesta, mutta kuvissa näkyy yleensä vakavia tai muuten ilmeettömiä kasvoja sekä vankilan ulkoasusta kieliviä kaltereita sekä aseistettuja virkamiehiä.

Kuva 4 Oleg Vorotnikov. (Voinan www-sivu. O Voine. 25.9.2012)

Voina määrittelee ryhmänsä poliittiseksi ideologiaksi anarkismin (O Voine. 25.9.2012). Anarkismilla on lukuisia erilaisia suuntauksia ja määritelmiä, mutta yleisessä keskustelussa, sillä tarkoitetaan yleensä laittomuuden ja sekasorron tilaa sekä poliittisessa mielessä säännöistä ja auktoriteeteista vapaata yhteiskuntaa. Voinan kohdalla anarkismin tarkempi määrittely ei ole tarpeen, sillä Voinan retoriikassa anarkismi näyttäytyy enemmän iskusanana, jolla kuvataan kaikkea virallisten poliittisten instituutioiden ulkopuolella tapahtuvaa opposition liikehdintää niin politiikan, taiteen kuin musiikinkin saralla, kuin tavoittelemisen arvoisena yhteiskunnallisena asiantilana. Voinan sivuilla todetaan muun muassa, että Voinan anarkistisen kollektiivin tarkoituksena on toimia auktoriteetteja ja etenkin poliiseja vastaan niin, että kyseiset henkilöt tehdään naurunalaisiksi yleisön silmissä. (O Voine. 25.9.2012) Voinalle anarkismi näyttäisi viittaavan lähinnä yhteiskunnalliseen vapauteen ja Voinan taiteelliset keinot huomioon ottaen etenkin yhteiskunnassa vallitsevaan ilmaisun vapauteen. Tämä on myös se syy, minkä takia otin anarkismin puheeksi kansalaisvapauksien yhteydessä.

Sananvapaus ja sen myötä median vapaus ovat aiheita, jotka usein nostetaan esiin puhuttaessa Venäjän ihmisoikeustilanteesta. Myös Voinan aktivistit kokevat, ettei kansalaisilla ole opposition huonon kohtelun takia todellista mahdollisuutta vaikuttaa maan politiikkaan, eikä kansalaisilla ole laajan mediasensuurin takia mahdollisuutta muodostaa todenmukaista kuvaa Venäjän poliittisen hallinnon nykytilasta. Useat tahot ovat nostaneet esiin sen, että Venäjällä riippumatonta tietoa saa lähinnä vain internetistä, mutta koska suurella osalla venäläisistä ei ole säännöllistä pääsyä verkkoon, he ovat valtion hallinnon kontrolloimien tiedotuskanavien tietojen varassa (Lonkila 2012; Koponen 2013). Voina, kuten monet muutkin Venäjän oppositioliikkeet ja kansalaisjärjestöt taas ovat vakuuttuneita siitä, että nämä valtion ylläpitämät tiedotuskanavat suoltavat tietoa, joka on väritetty valtapuolueen mielen mukaisesti.

Neljännessä luvussa puhuin siitä, miten Venäjän valtapuolue käyttää kansalaisyhteiskuntaa omien tavoitteidensa saavuttamisen apuna, minkä takia tukea ja medianäkyvyyttä annetaan vain sellaisille ryhmittymille, joiden tavoitteet ovat linjassa valtion tavoitteiden kanssa. Koska Voinan ja valtapuolueen intressit eivät kohtaa juuri miltään osin, eräs Voinan tavoittelialta löytyvä tavoite on ”Sortavien, ahdasmielisten ja patriarkaalisten sosiopoliittisten symbolien ja ideologioiden tukahduttaminen” (O Voine. 25.9.2012). Toisin sanoen Voina ei tyydy pelkkään valtion johdon vaihtoon vaan vaatii perusteellista yhteiskunnallisten ajatusmallien muutosta, joka on mahdollista vain ilman autoritaarisen hallintomallin asettamia rajoituksia.

Voinan verkkosivuilta välittyvään vapauden kaipuuseen liittyy olennaisella tavalla myös taiteen vapaudet ja vapaus tehdä sellaista taidetta, jolla on poliittinen sanoma, ilman, että taiteilijat joutuvat pelkäämään pidätetyksi tulemistä. Voinan aktivistit haluavat rehellistä ja vapaata taidetta, jonka tarkoituksena on ravistella kansalaiset näkemään nyky-Venäjän ja nykyhallinnon ongelmat. Voina syyttää ahtaasta taidekäsityksestä valtiota, mutta Voinan aktivistit haluavat muuttaa myös kansalaisten suhtautumista taiteeseen ja taiteen tekoon tuomalla sen lähemmäksi kansalaisia, pois taiteelle tarkoitetuista keinotekoisista tiloista. (O Voine. 25.9.2012.)

Sananvapautta ja taiteenvapautta korostettiin muun muassa performanssissa, jossa Voinan aktivistit toukokuussa 2009 keskeyttivät oikeudenkäynnin Moskovassa esittämällä oikeussalissa punk-kappaleen ”Kaikki kytät ovat kusipäitä” (”Vse menty – ubljudki”) (O Voine. 25.9.2012). Performanssilla Voina osoitti tukensa Andrei Erofeeville, Tretjakovan gallerian ”uusien suuntien” - osaston johtajalle, joka erotettiin virastaan hänen valitsemiensa taidegallerian taiteelliseen linjaan sopimattomien taideteosten takia. Joissain yhteyksissä virasta erottamista on pidetty osoituksena siitä, miten valtio pyrkii puuttumaan taiteen vapauksiin ja sensuroimaan sen kantaaottavaa sisältöä (ks. esim. Tikhonova 2013). Myös Voinan aktivistien mukaan Erofeevin pidätys soti vapaan taiteen ajatusta vastaan.

Voina nostaa performansseissaan usein esiin myös yhteiskunnallisiin vähemmistöihin kohdistuvan epätasa-arvon, kuten seksuaalivähemmistöjen syrjinnän. 7.9.2008 Voina halusi ilmaista mielipiteensä Moskovan kaupunginjohtajan Juri Luzhkovin homoseksuaaleihin kohdistuneista rasistisista lausunnoista (ks. esim. Helsingin Sanomat 30.3.2009) ja esitti tavaratalossa performanssin, jossa Voinan aktivistit lavastivat hirttävänsä kaksi homoseksuaalia miestä tavaratalon kattoon (O Voine. 25.9.2012).

Kuva 5 ”Desemberistien muistolle.” (Voinan [www-sivu](#). O Voine. 25.9.2012).

6.1.4. Rahatalous

”Ryhmä saarnaa rahasta luopumisen puolesta [...]” (O Voine. 25.9.2012).

Kuten edellä on käynyt ilmi, Voina vastustaa kaikkia venäläisessä yhteiskunnassa vallitsevia hierarkioita, joiden kautta ylläpidetään ja vahvistetaan eliitin asemaa. Eliitiksi voidaan lukea poliittisen johdon ja kirkon johdon lisäksi Venäjän lukuisat miljonäärit ja uusrikkaat, joiden elämäntyyliä voinalaiset paheksuvat. Voinan paheksunta ei kuitenkaan kohdistu ainoastaan ”poroporvarien” elämäntyyliin tai kerskakulutukseen vaan Voina kokee koko rahatalouden ongelmalliseksi ja hierarkioita ylläpitäväksi järjestelmäksi. Rahataloutta ja palkkatyötä vastustettiin muun muassa 20.7.2010 toteutetussa performanssissa, jossa eräs Voinan naispuolisista aktivisteista varasti ruokakaupasta pakastekanan tunkemalla sen omaan vaginaansa (Plutser-Sarnon blogi (b). 10.10.2012). Niin järjettömältä kuin tämä teko tuntuu, se voidaan nähdä myös äärimmäisen vahvana kannanottona rahan tuottamasta yhteiskunnallisesta epätasa-arvosta.

Rahatalouteen liittyvää vastustusta selitetään usein ympäristökysymysten kautta, sillä ekologisesta näkökulmasta katsottuna markkinatalous kiihdyttää maapallon luonnonvarojen tuhlausta ja lukuisten kulutushyödykkeiden tuottaminen vaikuttaa ilman saastumiseen. Voinan aatemaailmassa ekologiset teemat eivät kuitenkaan ole näkyvästi esillä, joten yksi tapa lähestyä Voinan rahatalouteen liittyvää vastustusta, on käsitellä sitä vastareaktiona nykymuotoiselle kulutuskulttuurille ja markkinataloudelle, joka ei pelkästään tuhoa luontoa,

mutta myös kasvattaa rikkaiden ja köyhien välistä epätasa-arvoa. Voinan kohdalla rahatalouden vastustus voidaan siis tulkita osaksi yhteiskunnallisten hierarkioiden ja epätasa-arvon vastustusta.

Sosialistisessa valtiossa palkkaerot olivat pienet, koska raha ei ollut se väline, jolla välttämättömiä palveluita ja hyödykkeitä hankittiin. Sosiaalipalveluiden tuottamisesta vastasi valtio yhdessä kansalaisten omien epävirallisten suhdeverkostojen kanssa (Salmenniemi 2008a; b; 2012). Nyky-Venäjällä kuilu pieni ja suurituloisten välillä on kuitenkin huomattava ja joidenkin arvioiden mukaan joka viidennen venäläisen tulot eivät ole parantuneet sitten Neuvostoliiton hajoamisen, vaikka talousjärjestelmä on muuten kokenut valtavan mullistuksen kohti länsimaista liberaalia markkinataloutta. (Rusgaten www-sivu 20.5.2011; ks. myös Salmenniemi 2012). Tuloerot eivät vaikuta pelkästään kansalaisten epätasaisesti jakautuvaan ostovoimaan vaan niihin kietoutuu myös muita yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavia tekijöitä. Rikkaampi kansan osa hyötyy esimerkiksi yksityisesti tuotetuista sosiaalipalveluista, mutta köyhempi kansan osa joutuu usein turvautumaan kansalaisyhteiskunnan puoleen välttämättömien terveyspalveluiden saamiseksi. Kuten luvussa neljä kirjoitin, Venäjän nykyhallinnon näkökulmasta on ainoastaan suotavaa, että kansalaisyhteiskunta paikkaa ontuvan sosiaaliturvan aukkoja, ja että kansalaiset yhä edelleen turvautuvat jossain määrin henkilökohtaisten suhdeverkostojen varaan. Tämä näkyy muun muassa siinä, että huomattava osa rekisteröidyistä kansalaisjärjestöistä työskentelee sosiaali- ja terveyspalveluiden saralla (Salmenniemi 2012, 8).

Salmenniemi (2012, 9) nostaa esiin myös sen, miten tärkeää varakkuuden esille tuominen Venäjällä on. Yhteiskunnallista asemaa halutaan korostaa muun muassa luksustuotteiden kautta, mikä Voinan kaltaisille aktivisteille saattaa näyttäytyä silmittömänä kerskakulutuksena. Kulutuskäyttäytymisessä tapahtuikin Neuvostoliiton jälkeen radikaali muutos, kun asukasta kohden laskettu kulutus kasvoi eräiden arvioiden mukaan 1990-luvun alusta vuoteen 2009 keskimäärin jopa 45–50 % (Rusgaten www-sivu 20.5.2011). Raha ja sen myötä kuluttaminen, koettiin ikään kuin Neuvostoliiton kahleista vapauttavana toimintana. Kulutuskäyttäytymiseen liittyvää paheksuntaa taas lisää se, että monet Venäjän miljonääreistä ovat niin sanottuja uusrikkaita, jotka ovat keränneet varallisuutensa sosialistisen järjestelmän alasajon ja valtion talouden yksityistämisen yhteydessä. Uusrikkaiden asema on kyseenalaistettu, koska he eivät ole kerryttäneet omaisuuttaan ”omilla ansioillaan” vaan ovat ikään kuin sattumalta päässeet nauttimaan eliitin etuoikeuksista. Kun Neuvostoliitossa yhteiskunnallista asemaa tai statusta mitattiin lähinnä sen mukaan, kenellä oli läheiset suhteet

kommunistisen puolueen päättäviin elimiin, postsosialistisessa järjestelmässä statusmittarina toimii lompakon paksuus, mikä antaa Voinalle aihetta lähestyä yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta rahatalouden kautta.

Voinan verkkosivuilta löytyvä rahatalouteen liittyvä iskulause siitä, että taidetta ja työtä pitää saada tehdä ”huoraamatta” (”bezbljadnyi hod”), tiivistää hyvin Voinan aktivistien näkemykset työelämän ja hallinnon toimintamekanismeista (O Voine. 25.9.2012). Voinan aktivistit kokevat, että raha ja mielistely ovat Venäjällä ainoat tavat edetä urallaan tai saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa. Voinalaisten negatiiviset asenteet rahataloutta ja palkkatyötä kohtaan liittyvät siis enemmän venäläiseen toimintakulttuuriin kuin ympäristökysymyksiin tai itse työnteon vastustukseen. Hyvä esimerkki Voinan vastustamasta toimintakulttuurista on valtion ja kansalaisyhteiskunnan välistä kommunikaatiota parantamaan perustetun Kansankamarin jäsenistön valintamenettely. Kansankamarin jäsenistöstä yksi kolmasosa on suoraan presidentin valitsemia, yksi kolmasosa näiden presidentin nimeämien henkilöiden valitsemia ja vasta viimeinen kolmasosa valitaan avoimien hakukirjeiden perusteella (Tsleni palati. 1.5.2011). Tällainen valintamenettely ei jätä epäselväksi sitä, keiden kanssa kannattaa olla tekemisissä, jos haluaa edetä urallaan valtion kärkipaikoille. Samasta syystä myös valtapuoluetta tukevan nuorisojärjestö Našin verkkosivuilla tuleville jäsenille luvataan konkreettisia hyötyjä, kuten koulutusta ja verkostoja, koska ne ovat hyödyllisiä nuoren tulevaa työuraa ajatellen. (Vstupit. Našin www-sivu. 22.3.2011). Voinan vastustus tällaisia menettelytapoja kohtaan ilmenee niinkin radikaalina kuin koko rahatalouden ja palkkatyön vastustuksena.

Rahatalouden vastustaminen nostaa aiheelliseksi verrata Voinaa myös muihin nykyistä talousjärjestelmää kritisoiviin globaaleihin ryhmittymiin, kuten resurssipohjaista taloutta ajavaan Zeitgeist-liikkeeseen. Zeitgeist liikkeen kantavana talouteen liittyvänä ajatuksena on, että velkaan perustuva rahajärjestelmä on yhteiskunnallisesti kestämaton, eikä se vie yhteiskunnallista kehitystä eteenpäin vaan päinvastoin hidastaa sitä. Zeitgeist liikkeen mukaan nykyinen sosiaalinen järjestelmä myös korostaa kilpailua ja oman edun tavoittelua, mikä taas johtaa korruptioon (Zeitgeist-liikkeen www-sivu 12.2.2013). Voinan verkkosivuilta ei löydy selkeitä kytköksiä Zeitgeist-liikkeeseen, mutta aatemaailmat kohtaavat monilta osin. Voinan rahatalouteen liittyviä argumentteja voidaan siis katsoa myös siitä näkökulmasta, että ne ovat osa laajempaa globaalia kansanliikettä, jossa etsitään vaihtoehtoisia tapoja yhteiskunnallisten suhteiden järjestämiseen. Tutkimuksessa käyttämäni aineisto tarjoaa kuitenkin enemmän tukea sille näkemykselle, että Voinan rahatalouteen liittyvässä ideologiassa on kyse

nimenomaan venäläiseen yhteiskuntaan ja venäläiseen toimintakulttuuriin liittyvästä vastustuksesta.

6.1.5. Taidekulttuuri

”Venäläisen nykytaiteen luominen, joka ei ole vanhanaikaista ja ahdasmielistä, ja joka herättää ihastusta intellektuelleissa ympäri maailmaa.” (O Voine 25.9.2012.)

Venäläistä nykyistä taidekulttuuria ja taidekäsityksiä koskevat ongelmat ovat Voinan tavoitelistassa esillä jopa poliittisia tavoitteita vahvemmin. Verkkosivuilla välittyy kuva, jonka mukaan venäläinen taidemaailma on täysremontin tarpeessa. Voinan työn alla onkin ryhmän omin sanoin ”Taide-sota koko globaalia maailmaa kohtaan ja oikeuden voitto taidemaailmassa.” Tavoitteena on ”sellaisen taidetyylin uudelleen synnyttäminen, joka on vilpittöntä ja rehellistä, ja joka tarjoaa katsojille vahvan emotionaalisen kokemuksen” (Voinan www-sivu. O Voine. 25.9.2012)

Voinan varhaisimmat taiteelliset esikuvat löytyvät Voinan omien sanojen mukaan Venäjällä keskiajalla vaikuttaneiden *Skomorokhien* (ven. Skomoroh) taiteesta (O Voine. 25.9.2012). Skomorokhit olivat suullisen kirjallisuuden ja katutaiteen tekijöitä, jotka hyödynsivät taiteessaan niin nukketeatteria, tanssia kuin laulua (Zguta 1978, 99). Skomorokhien taidetta kuvataan alaluokkaiseksi ilmiöksi, sillä sen tarkoituksena oli toimia työläisluokan äänitorvena ja pakana-kulttuurin sanansaattajina (emt. 83; xi, xiii). Skomorokheista ei juuri löydy länsimaista kirjallisuutta, mutta heidän vaikutuksensa venäläiseen näyttämötaiteeseen on kulttuurin tutkijoiden mukaan ollut todella merkittävä. Voidaan siis olettaa, että Voinan toimintatyylin yhteys Skomorokheihin avautuu venäläiselle taideyleisölle paremmin kuin ryhmän ulkomaalaisille kannattajille (ks. mm. emt., xi-xv). Voinan toiminnassa Skomorokhien vaikutus näkyy muun muassa protestien ironisessa ja ilottelevassa sävyssä ja siinä, miten taiteen halutaan samalla olevan vahvasti kantaaottavaa ja yleisöä hätkähdyttävää. Skomorokhien on sanottu olleen oman aikansa eliitin, kirkon ja valtion vihan kohteita, joten Voinan aktivistien on oman poliittistaiteellisen asemansa takia varmasti helppo samastua näihin keskiajan kapinallisiin.

1980-luvun tienoilla Neuvostoliitossa vaikutti myös sellainen Voinaan verrattavissa oleva poliittistaiteellinen ryhmä kuin *Mit'kat*, joka harjoitti performanssityylistä sadunkerrontaa venäläisistä kirjallisuuden klassikoista tuttua ”moukan tuuriin” perustuvaa huumoria hyödyntäen (Yurchak 238–243). Moukan tuurilla tarkoitan huumoria, jossa tarinan

päähenkilöä voidaan luonnehtia hieman yksinkertaiseksi reppanaksi, mutta joka kuitenkin tarinan lopussa saavuttaa enemmän kuin kukaan olisi osannut odottaa. Tällainen juoni on muun muassa Tyhmä Ivan (ven. Ivan-durak) nimisessä tunnetussa venäläisessä kansansadussa. Mit'kat kieltäytyivät lukemasta lehtiä, katsomasta televisiota ja elivät muutenkin yhteiskunnan ulkopuolista elämää omistautuen täysin artististen tavoitteidensa saavuttamiselle. Samaan aikaan Mit'kojen kanssa vaikuttivat myös niin kutsutut *nekrorealistit* (ven. nekrorealisty), joiden toiminta perustui outojen tapahtumien esittämiseen ja kuvaamisen yllättävissä paikoissa. Ryhmät eivät tienneet toisistaan, joten niiden toimintaa voidaan pitää laajempina absurdin huumorin ilmiön noususta Neuvostoliiton viimeisillä vuosikymmenillä. (emt. 243–245) Voinan sivuilla ei ole mainintaa kummastakaan ryhmästä, mutta Voinan toiminnassa sekä Voinan huumorin laadussa on huomattavaa yhtäläisyyttä näiden Neuvostoliittolaisten alakulttuurin ryhmien kanssa.

Mit'kat ja Nekrorealistit loivat *Stiobiksi* (ven.stjob) kutsutun huumorityylin, jolle oli ominaista sellainen huumorin ja vakavuuden yhdistelmä, että sen perusteella oli mahdotonta sanoa, oliko vitsien tarkoituksena tukea vai pilkata kohdettaan. Ominaista Stiob-huumorille oli nimenomaan se, että se suunnattiin aina johonkin tunnistettavaan henkilöön, mutta vaikka huumorin kohde olisi ollut politiikan henkilö, Stiob pysytteli visusti politiikan ulkopuolella, sillä sen tarkoituksena ei ollut levittää mitään poliittista ideologiaa tai aatetta. Stiobin on sanottu paljastaneen Neuvostoliiton sosialistisen järjestelmän absurdius, mutta tavalla, joka jossain mielessä jopa osoitti neuvostoideologialle sympatiaa. (emt. 249–281) Tässä mielessä Voinan voidaan ajatella jatkavan Stiob huumorin perinnettä paljastamalla nyky-Venäjän ongelmakohtia ivallisella ja provosoivalla tavalla, mutta kuitenkin julistamatta selvää poliittista sanomaa.

Keskiaikaisen katutaiteen lisäksi Voina kertoo ihailevansa 1920-luvun futurismia, jota Venäjällä hyödynnettiin vallankumoussaatteen esille tuomisessa ennen kuin sosialistisesta realismista tuli Neuvostoliiton myötä maan virallinen taidesuuntaus. Voinan taiteen voidaankin sanoa jatkavan siitä, mihin nuo 1900-luvun alun uudistusmieliset taiteilijat jäivät. Voinan toiminnassa futuristien vaikutus näkyy ennen kaikkea protestien kantaaottavassa sisällössä. Marvin Carlson (1996) huomauttaa, että perinteinen venäläinen futurismi on oikeastaan tunnetumpaa manifesteistaan kuin taiteellisista saavutuksistaan. Futurismille tyypilliseen tapaan Voina pyrkii tuomaan taiteensa kansan pariin, pois taiteelle erikseen varatuista tiloista ja herättämään ristiriitaisia tai jopa kauhunsekaisia tunteita katsojissaan. (emt. 137, 140.)

Poliittiset tavoitteet ja tarkoitusperät ovat tärkeässä osassa Voinan taiteessa, vaikka taiteen poliittisia merkityksiä ei kaikissa yhteyksissä haluta myöntää. Esimerkiksi performansseista tehdyissä Voinan verkkosivuilta linkin kautta löytyvissä reportaaseista, ei välttämättä puhuta mitään performanssien poliittisista ulottuvuuksista, vaikka ne lähes kaikissa tapauksissa on toiminnan itse tarkoitus. Poliitiikka-sanan ja poliittisten yhteyksien vältteleminen saattaa kuitenkin liittyä siihen, ettei Voina halua joutua virkavallan sensuurin tai syytöksen kohteeksi ainakaan verkkomateriaalinsa osalta. Pelko on aiheellinen, jos aktivistien väitteet Venäjän oikeuslaitoksen mielivaltaisista tuomioista ja tekaistuista oikeudellisista perusteista pitävät paikkansa. Ryhmän tavoitelistasta löytyy kuitenkin selvä maininta ”kunnollisen vasemmistotaiteen luomisesta” sekä ”poliittisten protestien synnyttämisestä”, joten toiminnan naamioiminen taiteellisten ambitioiden taakse näyttäisi olevan tapauskohtaista (O Voine 25.9.2012).

6.1.6. Taiteen kaupallisuus ja taiteilijoiden asema

Voina haluaa ryhmän taiteen olevan ”Vastalause nykypäivän sieluttomalle ja kaupalliselle taiteelle.” (O Voine 25.9.2012.) Rahatalouden ja rahan yhteiskunnallisen vallan vastustaminen ulottuu siis konkreettisella tapaa myös Voinan taiteeseen ja taiteellisiin tavoitteisiin. Voinan tavoitelistassa sanotaan muun muassa, että ryhmä pyrkii sellaisen ”nykyvenäläisen taidekulttuurin tuhoamiseen, joka vääristää taidetta alistamalla sen kaupallisuudelle ja rahan vallalle.” (O Voine. 25.9.2012.) Voina uskoo, että oikean taiteen syntyminen on mahdollista vain, jos se on täysin irrallista kaikista valtion instituutioista, eikä sitä tehdä rahallisen tuoton takia. Näkemystensä takia Voina ei tee yhteistyötä yhdenkään valtiollisen tai edes yksityisen gallerian tai instituution kanssa. (Plutser-Sarnon blogi 31.11.2013) Vain irrottautumalla kaikista riippuvuuksista on Voinan mukaan mahdollista luoda sellainen innovatiivinen ja puhutteleva taidekieli, jota käytetään taiteen, eikä rahan takia. ” [Voinan taidekieli] tarkoittaa kieltä, joka sopii tämän päivän kulttuuriseen ja sosiopoliittiseen kontekstiin, on uuden aikakauden tuotos, eikä sillä ole vastaavuuksia menneessä.”

Voinan aktivistit peräänkuuluttavat siis rehellistä ja vapaata taidetta, jonka tarkoituksena on ravistella kansalaiset näkemään nyky-Venäjän ja nykyhallinnon ongelmat. Voina haluaisi myös laajentaa valtion ja kansalaisten käsitystä taiteesta ja samalla muuttaa taiteilijoiden yhteiskunnallista asemaa. Omasta ryhmästään, taiteestaan ja taiteen merkityksestä Voinalla on selvä näkemys. Voinan tavoitelistassa kerrotaan, miten nämä kansalaisten ja taiteen

vapauden puolesta taistelevat soturit haluavat rakentaa sellaisen yhteiskunnan, jossa ”taiteilija nähdään romanttisena sankarina, joka on ylivoimainen paholaisen edessä”. (O Voine. 25.9.2012.)

6.2. Toiminnan muoto – millä keinoilla tavoitteisiin pyritään?

Aineistoni perusteella Voinan toiminnasta on erotettavissa kolme keskeistä keinoa, joiden avulla ryhmä pyrkii tuomaan toimintansa sisältöä näkyväksi ja vaikuttamaan ongelmallisiksi katsomiinsa asioihin. Nämä kolme keinoa toimivat tämän Voinan toiminnan muotoa käsittelevän alaluvun teemoittelun runkona. Aivan kuten toiminnan sisältöön liittyvät teemat, myös toiminnan muotoon liittyvät teemat esiintyvät aineistossa usein samassa yhteydessä ja toisiaan täydentäen, mutta käsittelen niitä selkeyden vuoksi yksi teema kerrallaan. Teemat on esitetty alla olevassa taulukossa ja käsittelen niitä myös taulukon osoittamassa järjestyksessä.

Taulukko 2 Voinan toiminnan muotoon liittyvät teemat.

	TEEMA
1	kansalaistottelemattomuus
2	poliittinen performanssi
2	elämäntapavalinnat

6.2.1. Kansalaistottelemattomuus

Kansalaistottelemattomuus (civil disobedience) on ei-parlamentaarisen poliittisen protestin muoto, jossa kieltäydytään noudattamasta epäoikeudenmukaisena pidettyä lakia tai aktiivisesti rikotaan sitä (ks. esim. Bedau 1991, 1-4). Voinan kohdalla kyse on epäsuorasta kansalaistottelemattomuudesta, sillä Voinan toiminnan tarkoituksena ei ole protestoida sitä nimenomaista lakia vastaan, jota Voina toiminnallaan rikkoo vaan laittomuus on enemmän osa Voinan toimintatapaa kuin toiminnan sisältöä. Esimerkiksi ”Palatsin vallankaappaus” - nimisessä performanssissa leikki-ikäinen Kasper-poika potkaisi pallon poliisiauton alle, jonka jälkeen Voinan aktivistit kävivät kääntämässä poliisiauton katolleen ja palauttivat pallon takaisin Kasperille (Plutser-Sarnon blogi (c). 22.9.2010). Performanssin sloganina toimi

”Auta lasta – auta maata” (”Pomots rebjonok - pomots strana”), joten poliisiautojen kääntämisen symbolisena viestinä voidaan pitää sitä, että hyvien tekojen tekeminen vaatii lakien ja totuttujen toimintamallien rikkomista. Voinan omin sanoin ryhmän performanssien tarkoituksena on ”saattaa virkavalta Voinan toiminnan kautta huonoon valoon” eli saada kansalaiset kyseenalaistamaan auktoriteettien valtaa (O Voine. 25.9.2012). Voinalle taiteen rikas sisältö on yhtä merkityksellistä kuin se tapa, jolla taide tuodaan esille, jolloin lain rikkominen on tärkeä osa performanssia, mutta ei toiminnan itse tarkoitus.

Kuva 6 “Palatsin vallankaappaus.” (Plutser-Sarnon blogi (c). 22.9.2010).

Kansalaistottelemattomuus on harkittu poliittisen protestin muoto, eikä sellaista toimintaa, jossa aktivistit tietämättään tai vahingossa rikkovat lakia, voida kutsua kansalaistottelemattomuudeksi. Kansalaistottelemattomuuteen kuuluu se, että tekijät esiintyvät omilla kasvoillaan ja ovat valmiita kärsimään lain rikkomisesta koituvat seuraukset. Voinan aktivistit ovatkin hyvin avoimia omasta henkilöllisyydestään ja esiintyvät näkyvästi performansseissa otetuissa valokuviissa ja videotallenteissa. Kansalaistottelemattomuus on lain tietoista rikkomista, joten sen harjoittajat ovat myös tietoisia tekojensa seurauksista. Voinan aktivisteilla on tälläkin hetkellä useita oikeusjuttuja vireillä, mutta se ei näytä vaikuttavan ryhmän toimintaan muulla tavalla kuin hidastamalla verkkosivujen päivitystä. Lain rikkominen näyttäisi siis olevan olennainen osa Voinan toimintatyyliä, eivätkä ryhmäläiset unohda omissa aktivistiprofiileissaan mainita, kuinka monta kertaa he ovat olleet pidätettyinä tai kuinka monta kertaa heitä on poliisien toimesta pahoinpidelty. Nämä seikat

tuntuvat olevan enemmän aktivistien onnistuneesta toiminnasta saavutettuja meriittejä kuin asioita, joita aktivistien tulisi hävetä tai katua.

Liberaaleissa demokraattisissa yhteiskunnissa kansalaistottelemattomuus on tietyissä rajoissa sallittua muun muassa lakkojen tai boikottien muodossa (Jordan 2002, 61). Muissa tapauksissa kansalaistottelemattomuus nähdään usein viimeisenä keinona vaikuttaa epäoikeudenmukaiseksi koettuihin yhteiskunnallisiin käytäntöihin (Bedau 1991, 5). Tästä näkökulmasta kansalaistottelemattomuus voidaan ymmärtää Voinan tapana tehdä politiikkaa olosuhteissa, jotka muuten eivät ole poliittiselle oppositiolle suotuisat. Voina hakee median ja kansalaisten huomiota laittomuuden lisäksi myös tuomalla taiteen yllättäviin paikkoihin sekä käyttämällä provosoivaa taiteen kieltä. Voinan lisäksi myös muut Venäjän poliittiseen oppositioon lukeutuvat ryhmät ja liikkeet turvautuvat samansuuntaisiin toimintamalleihin. Esimerkkeinä voidaan mainita muun muassa oppositioliike Oborona, joka omista tempauksissaan on muun muassa pilkannut istuvaa presidenttiä ja kiipeillyt opetusministeriön katolla sekä Voinasta aiemmin irrottautunut Pussy Riot -ryhmä, joka herätti laajaa kansainvälistä kohua Kristus vapahtajan katedraalissa esittämällä Venäjän hallintoa kritisoivalla punk-kappaleellaan (ks. esim. BBC News. 17.8.2012).

Koska Voina on taiteilijakollektiivi, moni ulospäin kansalaistottelemattomuutena näyttäytyvä toiminta tuodaan julki taiteen nimissä. 14.6.2010 Voinan aktivistit piirsivät 64 metriä korkean peniksen kuvan Pietarissa sijaitsevaan Liteyny-nostosiltaan, jolloin sillan noustessa peniksen kuva osoitti suoraan Venäjän federaation turvallisuusneuvoston päämajalle (O Voine. 25.9.2012). Teos on kulkenut nimellä ”KGP:n nostattama penis” ja se herätti taidepiirien huomion myös Venäjän rajojen ulkopuolella. Voina voitti kyseisellä teoksella myös Venäjän kulttuuriministeriön sponsoroiman nykytaidepalkinnon. Palkinnon saaminen ei kuitenkaan ollut läpihuutojuttu, sillä osa tuomaristosta ei halunnut palkita huliganismista syytettyjä ja vankeusrangaistusta odottavia aktivisteja (Tressco. 26.4.2011).

Kuva 7 "KGP:n nostattama penis." (Voinan www-sivu. O voine. 25.9.2012).

Poliittisten tarkoitusperien kieltäminen on tyypillistä myös muille Venäjän oppositioliikkeille. Aiemmin mainittu oppositioliike Oborona painottaa verkkosivuillaan, että "Oborona ei ole poliittinen puolue, eikä hallitus. – Mutta se on meidän velvollisuutemme kiinnittää huomiota siihen, että viranomaiset ja virkamiehet hoitavat tehtävänsä" (O dviženi. Oboronan www-sivu. 1.4.2011). Pussy Riot taas sanoo blogissaan olevansa feministinen punk-rock yhtye, eikä poliittinen ryhmä (Pussy Riotin blogi. 19.2.2013). Venäjän kontekstissa politiikan naamioiminen muiden tarkoitusperien taakse on ymmärrettävä tapa vältellä poliittisia syytöksiä, joiden takia saattaa suhteellisen helposti päätyä oikeuden eteen. Eräs oikeudellinen peruste, jonka nojalla Voinan aktivistit ovat joutuneet pidätetyiksi, on ollut "poliittiseen, ideologiseen, rodulliseen ja kansalliseen vihaan perustuva huliganismi" (Narins 2011). Syytettä ei siis nostettu ainoastaan kansalaistottelemattomuudesta, omaisuusvahingosta tai huliganismista vaan syytteessä oli huomioitu myös ideologiset tarkoitusperät.

Voinan toiminta on yleensä rauhanomaista, vaikka omaisuusvahingot saattavat joissain performansseissa nousta mittaviksi. Muun muassa 31.12.2011 Voinan aktivistit sytyttivät tuleen vankikuljetusauton ja jopa myönsivät, ettei kyseessä ollut ainoastaan taiteellinen performanssi vaan kosto Voinan aktivistien pidätyksistä. Vorotnikov lausui tapahtumapaikalla runon, jonka loppuosa vapaasti käännettynä kuului seuraavasti: "[...]Miksi täällä oli tulipalo?/ Oliko siihen syy?/ Ehkä siihen oli?/ Ehkä tämä olikin vain rikos" (Plutser-Sarnon blogi. (d) 1.2.2012).

Voina ei kuitenkaan pyri toiminnallaan tai taiteellaan lietsomaan yleistä mellakkaa tai pyri saamaan yleisöään mukaan performansseihinsa. Performanssit toteutetaan yleensä Voinan ydinporukan tarkkaan harkittuina täsmäiskuina, joista osa päättyy yleisön katsottavaksi vasta verkon välityksellä. Esimerkiksi edellisessä kappaleessa mainittu vankiauton polttaminen tapahtui yöllä, joten yleisöllä on mahdollisuus kurkistaa tapahtumien kulkuun ainoastaan YouTube – videon ja LiveJournalista löytyvien kuvien ja reportaasin kautta. Performanssien rikollisen luonteen takia, niistä ei myöskään tiedoteta etukäteen missään aktivistiryhmän käyttämissä verkkosovelluksissa, jolloin toiminta pidetään tarkoituksella pois viranomaisten tietoisuudesta. Yleensä aktivistiryhmien verkkosivut toimivat nimenomaan tiedotussivuina, mutta tällainen funktio puuttuu Voinan verkkosivuilta kokonaan. Sivustolla ilmoitetaan vain menneistä tapahtumista, minkä takia muilla kuin ryhmän sisäpiiriläisillä ei ole mahdollisuutta osallistua Voinan toimintaan. Tukensa ryhmälle voi osoittaa seuraamalla heitä Twitterissä tai painamalla Facebookin ”tykkää” -nappia. Tämän takia Voinan kannattajien tarkkaa lukua on myös mahdotonta arvioida.

6.2.2. Poliittinen performanssi

Voina puhuu taiteestaan ”poliittisen protestin taiteena” (O Voine. 25.9.2012). Määritelmä on kattava, sillä se tuo esiin kaikki kolme Voinan toiminnassa yhdistyvää elementtiä: kantaaottavuuden, vastustuksen ja taiteellisen toteutustavan. Länsimaaisessa yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa poliittisella protestilla viitataan kuitenkin yleensä yhteiskunnalliseen vastustukseen, joka on kanavoitu yhteiskunnan institutionalisoituneiden poliittisten toimijoiden, kuten puolueiden tai kansalaisjärjestöjen kautta. Voinan toimintaa on tämän takia järkevää lähestyä myös muista käsitteellisistä näkökulmista.

Voinan poliittistaiteellinen toimintatyyli täyttää hyvin poliittisen performanssin määritelmän. Poliittiseksi performanssiksi voidaan lukea sellainen esitys, joka haastaa ympäröivän yhteiskunnan sukupuoliset, etniset ja muut kulttuurilliset odotukset (Carlson 2006, 221). Yhteiskuntatieteelliseen performanssin käsitteeseen sisältyy konstruktivistinen ajatus siitä, että kansalaiset tuovat esille omaa kansalaisuuttaan toistamalla tiettyjä yhteiskunnallisesti hyväksyttyjä ja sosialisaaion kautta opittuja rutiineja ja toimintatapoja, jolloin poliittisen performanssin tehtäväksi muodostuu näiden rutiinien rikkominen. (Carlson 2006, 52, 221,

273–275). Poliittinen performanssi pyrkii siis hämmentämään, aivan kuten Voinan toimintakin.

Voinan toiminnasta on löydettävissä monia poliittiselle performanssille ominaisia tyyllillisiä elementtejä, kuten performanssin vastustuksen alla olevan kohteen provosointi ja parodiointi. Hyvä esimerkki on aiemmin analyysissä mainittu ”Pano Karhunpennun perillisen puolesta!”, jossa jo pelkästään performanssin nimen kautta leikiteltiin presidentti Medvedevin sukunimellä. Poliittinen performanssi esitetään yleensä kuvien, katuteatterin tai karnevalistisen ilottelun kautta, eikä siihen kuulu sellaiset poliittiselle protestille tyypilliset muodolliset keinot, kuten mielenosoitukset, boikotit tai nimien kerääminen adressiin. Voinan toiminnassa kyse on usein tosielämän teatterista, jossa paikalla ollut yleisö ei välttämättä heti pysty sanomaan, onko kyseessä esitys vai oikea tapahtuma. Toiminnan tarkoitus selviää usein vasta siinä vaiheessa, kun ymmärtää performanssin taustalla olevan laajemman yhteiskunnallisen tai historialliskulttuurillisen kontekstin.

Voinan poliittiset performanssit toteutetaan usein kadulla tai muissa luonnollisissa tiloissa, kuten marketeissa tai ravintoloissa. Performanssit valokuvataan ja usein myös videoidaan ja tämän jälkeen ne tuodaan julki myös verkossa. Sekä luonnollisen yleisön edessä esittämisessä että verkkoon esille laitetussa materiaalissa, on kyse julkisessa tilassa ja kansalaisyhteiskunnan tilassa toimimisesta. Ainakin Voinan toiminnan kohdalla Lappalaisen huomio siitä, miten verkko luo poliittisille toimijoille kokonaan uuden toiminnan alueen, pitää hyvin paikkansa. Uusien poliittisten tyylien sanotaan olevan vanhoja tyyliä visuaalisempia ja esteettisempiä, mikä näkyy etenkin uusissa verkkoaktivismiin tyyliissä, joissa hyödynnetään uusia, etenkin sosiaalisen median sovelluksia (ks. esim. Lappalainen 2005, 39–42). NykYTEknologia mahdollistaa myös valokuvien ottamisen ja videoiden kuvaamisen sekä niiden editoinnin lähes kaikkialla ja ilman alaan kuuluvaa koulutusta.

Poliittiset performanssit voivat olla piikitteleviä virkavaltaa tai jotain kansan ryhmää kohtaan, mutta niiden tarkoituksena ei yleensä ole rikkoa lakia. Oikeastaan poliittinen performanssi voidaan nähdä todella harmittomana poliittisen protestin muotona. Tammikuussa 2011 Venäjällä astui voimaan uusi poliisilaki, jolloin muun muassa Venäjän poliisien virkanimet vaihtuivat ”miliiseistä” ”poliiseiksi”. Voinan naispuoliset aktivistit päättivät juhlia tätä kyseistä lakimuutosta suutelemalla poliiseja Moskovon julkisen liikenteen asemilla. Venäjän tiukan virkamieskulttuurin johdosta tämä kepeältä ja harmittomaltakin kuulostava

performanssi aiheutti suurta närää ja paheksuntaa suuteluhyökkäyksen kohteeksi joutuneissa poliiseissa (Plutser-Sarnon blogi (e). 28.2.2011).

6.2.3. Elämäntapa

Silmiinpistävää Voinan avainaktivistien toiminnassa on heidän omistautumisensa liikkeen aatteelle, sillä Voinan ideologia ulottuu kaikkialle heidän yksityiselämäänsä. Ryhmän perustajajäsenet Oleg Vorotnikov ja Natalia Sokol luopuivat molemmat rahan käytöstä 1990-luvun lopulla ilmentääkseen rahatalouden vastustusta konkreettisella tavalla. Perustajajäsenet ovat siis olleet aatteelleen uskollisia jo paljon ennen Voinan perustamista. Vuonna 2010 poliisi takavarikoi myös kaksikon henkilöpaperit, joten Vorotnikov ja Sokol sekä heidän poikansa elävät kaikki nyt myös ilman varsinaista henkilöllisyystodistusta. Lisäksi kaikki Voinan aktivistit ovat edelleen etsintäkuulutettuina, mikä vaikeuttaa Voinan toiminnan lisäksi huomattavalla tavalla myös aktivistien yksityiselämää.

Ryhmän aatteen puolesta ollaan valmiita menemään vankilaan ja kärsimään poliisien väkivaltaisesta kohtelusta. Vorotnikov ja Sokol ovat myös ottaneet poikansa tiiviisti mukaan ryhmän toimintaan. Pariskunnan vuonna 2009 syntyneellä Kasper-pojalla on muiden avainaktivistien tapaan oma aktivistiprofiilinsa Voinan verkkosivuilla, jonka mukaan Kasper on ollut mukana kaikissa Voinan performansseissa syntymästään asti. Kasper on myös aktivistiprofiilinsa mukaan ollut pidätettynä 3 kertaa ja hänet on pahoinpidelty 2 kertaa. Pidätysten ja pahoinpitelyjen kulkua ei ole profiilissa tarkemmin avattu, joten niiden vakavuuden aste voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Lasketaanko Kasperin pidätykseksi esimerkiksi se, että hän on ollut äitinsä sylissä äidin pidätyksen aikaan tai riittäkö pahoinpitelyksi henkinen pahoinpitely, kuten se, että lapsi alkaa itkeä, kun äidille laitetaan käsiraudat. Nämä kysymykset jäävät verkkosivujen perusteella valitettavasti ilman vastauksia. Kasper kuitenkin elää vanhempiensa tapaan kodittomana, ilman henkilöpapereita ja ilman rahaa. Vorotnikovin ja Sokolin vanhemman oikeuksista on käyty kiistaa myös oikeudessa, mutta ainakin toistaiseksi heillä on oikeus poikansa huoltajuuteen.

Kuva 8 Oleg Vorotnikov, Natalia Sokol ja Kasper Sokol. (Voinan www-sivu. O Voine. 25.9.2012)

Sokolin ja Vorotnikovin tavoin kaikki muutkin avainaktivistit ovat työttömiä ja keskittyvät täysipäiväisesti Voinan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Uskoakseni aktivisteilla menee myös paljon aikaa virkavallalta piilotteluun, oikeudenkäynteihin ja vankilassa istumiseen. Kuten kaikesta Voinan toiminnasta voi päätellä, kyse ei missään nimessä ole yhteiskunnasta tahtomattaan syrjäytyneistä henkilöistä, vaan nuorista täysin työkykyisistä aikuisista, jotka ovat valinneet elämäntavakseen Voinan harjoittaman aktivismin. Kaikki Voinan avainaktivistit ovat opiskelleet tai valmistuneet yliopistosta, eikä heitä taustojensa takia voida lukea syrjäytymis vaarassa oleviksi henkilöiksi.

Voinan laittomuuden rajoilla häilyvää toimintaa voidaan lähestyä myös siltä kannalta, että aktivistien valinta olla käyttämättä rahaa itsensä elättämiseen tai Voinan toiminnan harjoittamiseen, pakottaa aktivistit käyttämään laittomia keinoja toimintansa onnistumiseksi. Kaikki performansseissa tarvittavat materiaalit on varastettava tai hankittava taiteilija- tai tuttavaverkostojen kautta. Voina myös kieltäytyi suuresta rahasummasta, jonka ryhmä voitti ”KGP:n nostattama penis” – teoksellaan vuonna 2011 (Barry 2011). Rahapalkinnosta ja palkkatyöstä kieltäytyminen ei kuitenkaan ole estänyt Voinan aktivisteja hyödyntämästä ystäväverkostojaan ja kansainvälisiä taiteilijaverkostoja elämäntapansa kustantamisessa. Esimerkiksi vuosina 2010–2011, jolloin Oleg ja Nikolayev tuomittiin vankilaan 3,5 kuukaudeksi, he pääsivät pian vapaiksi, kun kansainvälisesti hyvin tunnettu ja arvostettu brittiläinen graffiti-taiteilija Banksy maksoi aktivistien takuut. (Pomots Voine. 25.9.2012.)

Niin ristiriitaiselta kuin Voinan toiminta etenkin rahan käytön tai käyttämättömyyden suhteen saattaa vaikuttaa, Voina on juuri rahatalouden vastustuksen takia noteerattu monissa

taidepiireissä. Muun muassa Subwhite Cub:n taidelehdessä Voinan taiteesta puhutaan yleistävään sävyyn. Kaikkia lehteen valittuja taiteilijoita ja heidän taidettaan kuvataan sanoilla: ”reality and illusion, art warriors, imagination in the age of consumerism” (Lamont 2013).

6.3. Yhteenveto

6.3.1. Voinan poliittisen toiminnan tyyli

Aktivistiliikkeen poliittisen toiminnan tyylin ymmärtäminen vaatii sen sosiopoliittisen ympäristön tuntemusta, johon liike pyrkii toiminnallaan vaikuttamaan. Koska Voinan venäjänkieliset verkkosivut on suunnattu nimenomaan venäläiselle yleisölle ja niiden kautta pyritään vaikuttamaan ensisijaisesti venäläiseen yhteiskuntaan, olen tarkastellut Voinan ideologiaa ja toimintatapoja suhteuttamalla niitä venäläiseen toimintaympäristöön. Kartoitin Voinan poliittista tyyliä aineistolähtöisesti nostamalla aineistoanalyysini keskiöön sellaisia teemoja, jotka ovat hallitsevia Voinan verkkoteksteissä. Tarkoitukseni on ollut luoda yleiskuva Voinan toiminnasta sellaisena kuin se Voinan verkkotoiminnan kautta välittyy sekä pohtia Voinan toiminnan muodon ja sisällön kehittymiseen vaikuttaneita tekijöitä ja toiminnan suhdetta sen venäläiseen kontekstiin. Toisin sanoen olen pyrkinyt kriittisen diskurssianalyysin metodologisessa viitekehyksessä hahmottamaan Voinan verkkoteksteihin vaikuttavia venäläisessä ympäristössä vallitsevia diskursiivisia ja sosiaalisia käytäntöjä.

Ensisilmäys Voinan toimintaan tarjosi kuvan oikuttelevista nuorista aikuisista, jotka purkavat Venäjän nykyhallintoon suuntaamaansa turhautumista rikkomalla hyväksytyjen poliittisten toimintatapojen sekä taidekulttuurin rajoja. Voinan lukuisat valtapoliittikkaa kritisoivat ja kansalaisvapauksien sekä tasa-arvon puolesta puhuvat poliittis-taiteelliset performanssit antoivat myös olettaa, että kyse on vain astetta ärhäkämmästä demokraattisen oikeusvaltion periaatteita ajavasta ryhmittymästä. Aineistoanalyysini edetessä ymmärsin kuitenkin, että kyse on ideologisesti huomattavasti monisäikeisemmästä ryhmästä, jonka perimmäisenä tavoitteena onkin poliittisessa oppositiossa toimimisen sijaan saada aikaan hyvin perustavanlaatuisia muutoksia venäläisessä yhteiskunnassa ja toimintakulttuurissa. Muutoksiin myös pyritään keinoilla, jotka vaativat aktivistien kokonaisvaltaista heittäytymistä ryhmän toimintaan, ja sellaisten toimintatapojen käyttämistä, jotka eivät välttämättä istu perinteiseen käsitykseen politiikan teosta.

Voinan toiminnalle ehkä leimallisinta on autoritaarisen hallintotavan sekä valtion auktoriteettien vastustus. Vastustusta ovat ruokkineet sekä voinalaisten omat kokemukset aktivistien epäoikeudenmukaisesta kohtelusta että ohjatun demokratian sisään rakennetut porsaanreiät, jotka viimevuosina ovat nousseet esille muun muassa vaalivilppiepäilyjen yhteydessä. Voinan aktivistit ovat selvästi menettäneet uskonsa Venäjän hallinnon ja venäläisen vaalijärjestelmän kykyyn ottaa kansalaisten toiveet, tarpeet ja mielipiteet huomioon koko kansaa koskevia päätöksiä tehtäessä. Esimerkiksi edellisessä luvussa esille nostamani ”Putinin kuolema” performanssin vakavana, vaikkakin myös ironisena sanomana voidaan pitää sitä, ettei Voina pidä Venäjän nykyisen poliittisen johdon vaihtumista todennäköisenä ennen kuin koko ohjattu demokratia on saatettu haudan lepoon. Toisin sanoen Voina ei usko poliittisen järjestelmän muuttumiseen järjestelmän sisältä päin, vaan muutoksen täytyy olla kokonaisvaltainen hallintotavan kumoaminen ja koko venäläiselle yhteiskunnalle ominaisen vertikaalisen johtamistavan muuttaminen. Tämä tavoite taas on Voinan mukaan mahdollista saavuttaa vain radikaaleja, totuttuja ajatusmalleja ravistelevia, keinoja käyttäen.

Toinen laajalti Voinan verkkoteksteissä esillä ollut ongelmakokonaisuus liittyy yhteiskunnallisiin hierarkioihin ja yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen. Ottamatta laajemmin kantaa siihen, millä tavalla Venäjän oikeuslaitos maan lakia tulkitsee, ainakin Voinan aktivistit ovat selvästi sillä kannalla, että lakia on heidän kohdallaan sovellettu väärin. Myös median välittämä mielikuva ryhmän toiminnasta huliganistisena ja uskonnollista vihaa levittävänä ryhmänä lisää Voinan halua kapinoida valtion instituutioita ja poliittisen valtaeliitin väärin käyttämää valtaa vastaan. Ryhmän toiminnasta levitetyt virheelliset tiedot tarjoavat Voinan aktivisteille todisteita siitä, että poliittisella eliitillä on mahdollisuus kontrolloida ja vääristellä median välittämää tietoa omien tarkoitusperiensä mukaisesti. Valtion vastatoimet siis monilta osin kannustavat Voinaa jatkamaan toimintaansa osoittaessaan sen, etteivät Voinan ajamat asiat ole tuulesta temmattuja.

Kansalaistottelemattomuus on yksi Voinan toiminnan muodoista, minkä takia Voinaan kohdistetut huliganismi-syytteet ovat ymmärrettäviä. Valtion johdon, median ja varmasti myös monien Venäjän kansalaisten mielestä, Voinan toiminta sijoittuu jonnekin ärsyttävyyden ja laittomuuden välimaastoon, joten se voidaan tulkita väljästi huliganismiksi. Huliganismi sanalla on Venäjällä kuitenkin myös vahvat politiikkaan ja poliittiseen oppositioon liitetyt merkitykset, sillä Neuvostoliitossa huliganismilla tarkoitettiin nimenomaan poliittista rikosta. Tästä syystä Aleksanteri instituutin tutkijan Ira Jänis-Isokankaan (2012) mukaan Pussy Riot -ryhmää (joka toimintatavoiltaan muistuttaa monella

tapaa Voinaa) vastaan nostetut huliganismi-syytteet kielivät Venäjän johdon epävarmuudesta radikaalia kansalaisaktivismia kohtaan. Pussy Riotin toiminta koetaan uhkaksi Venäjä-kuvalle ja maan vakaudelle, eikä maan virallisella medially ole muita keinoja käsitellä tätä omaa auktoriteettiaan uhkaavaa arkaa aihetta kuin leimata ilmiö huliganismiksi.

Mikhaleva (2010) puhui suuresta isänmaallisesta sodasta, jota Venäjän hallinto käy maan vakauden ja perinteisten arvojen puolesta. ”Vapaussota”, jota Voina puolestaan käy omilla verkkosivuillaan voidaan tulkita eräänlaiseksi vastasodaksi tälle valtion hallinnon asettamalle koko Venäjän kansaa koskevalle taistelulle. Voinan ihmisoikeus- ja sananvapaus-teesejä, jotka eivät paljoakaan eroa vastaavista länsimaisista käsityksistä, voidaan kuitenkin pitää venäläisessä kontekstissa todella liberaaleina. Muun muassa homojen oikeuksien tukeminen näyttävällä marketti-performanssilla on kaukana siitä arvomaailmasta, jolle Venäjän hallinto tai suurin osa Venäjän kansasta antaa tukensa (vrt. esim. Kangaspuro 2013). Voinan liberaalit arvot antavatkin aihetta pohtia sitä, keihin Voinan välittämät arvot venäläisessä yhteiskunnassa oikein purevat. Voinan venäläisenä potentiaalisena kannattajajoukkona voidaan ryhmän liberaaliuden ja pääasiassa internetiin sijoittuvat toiminnan takia pitää ainoastaan niin sanottuja tiedostavia ja korkeasti koulutettuja kaupungissa asuvia nuoria aikuisia. Toisaalta Voinan laajat ulkomaiset taiteilija- ja aktivistiverkostot antavat olettaa, että vahvistusta ryhmän arvomaailmalle saadaan runsaasti myös Venäjän rajojen ulkopuolelta.

Sidney Tarrow (2005, 43–48) huomauttaa, että aktivistiliikkeiden ytimen muodostavat yleensä muusta aktivistimassasta erottuvat ”sisäpiiriläiset”, joilla on taito mobilisoida ja koordinoita liikettä. Tarrow puhuu näiden sisäpiiriläisten yhteydessä myös siitä, miten nämä liikkeen avainhenkilöt ovat usein korkeasti koulutettuja ja toimivat sujuvammin kansainvälisessä ympäristössä kuin liikkeen rivijäsenet. Vaikka Tarrow’n huomio liittyy ennen kaikkea suurien globaalien aktivistiliikkeiden ja järjestöjen menestykseen, pistää se väkisinkin pohtimaan myös Voinan avainaktivisteja, sillä kaikilla Voinan täysi-ikäisillä avainaktivisteilla on korkeakoulutusta ja suhteellisen pitkä ura taiteen parissa. Ilman näiden avainaktivistien tietotaitoa ja täydellistä omistautumista ryhmän toiminnalle, ryhmän vaikutuspiiri olisi nykyistä marginaalisempi. Avainaktivistien kokonaisvaltainen omistautuminen ryhmän toiminnalle antaa aihetta käsitellä elämäntapaa yhtenä Voinan pääasiallisista toimintamuodoista.

Voinan käsitykset rahataloudesta ja taiteesta paljastavat ryhmän tavoitteiden todellisen laajuuden. Voina vastustaa rahataloutta, minkä takia ryhmän perustajajäsenet ovat luopuneet

rahankäytöstä jo paljon ennen Voinan perustamista. Myös Voinan aktivistien jakamat käsitykset taiteesta ja taidekulttuurista ovat suhteellisen radikaaleja ja ovat olennainen osa sitä kokonaisvaltaista muutosta, jonka Voina haluaa toiminnallaan saavuttaa. Voina haluaa herättää yleisössään vahvoja emotionaalisia tunteita ja saada yleisönsä kyseenalaistamaan sitä, mikä on yhteiskunnallisesti hyväksyttyä ja mikä ei. Silmiinpistävintä voinalaisten elämäntavassa on kuitenkin heidän heittäytymisensä kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle. Vaikka tällainen elämäntapavalinta vaikuttaa äärimmäiseltä keinolta ilmaista omaa turhautumistaan yhteiskunnallisiin käytäntöihin, Day (2005, 20) huomauttaa, että niin sanottu ”drop-out” kulttuuri on nostanut suosiotaan maailmanlaajuisesti.

Yhteiskunnan ulkopuolella eläminen on Dayn (2005,20) mukaan osa sosiaaliansarkistista kulttuuria tai aatetta, jonka mukaan työn teko ja yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen ei ole millään tavalla nautinnollista tai hyödyllistä, vaikka se tapahtuisi kapitalistisen järjestelmän ulkopuolella. Sosiaaliansarkistit ajattelevat, että kärsimyksen lopettamiseksi työ on lakkautettava kokonaan ja sen sijaan tulee tukeutua perinteisiin yhteisöllisyyteen perustuviin toimintatapoihin. Dayn pohdinnat sopivat monella tapaa myös niihin periaatteisiin, jotka voinalaiset yhteisesti jakavat, mutta Voinan työn ja rahatalouden vastustuksen taustalla näyttäisi kuitenkin olevan ennen kaikkea vastustus yhteiskunnallisia ”väärillä perusteilla”, kuten poliittisen aseman takia, muovautuneita hierarkioita vastaan. Toisin sanoen muuttamalla yhteiskunnallisia toimintamalleja, myös Voinan aktivistit olisivat halukkaita osallistumaan venäläisen yhteiskunnan ylläpitoon.

Voinan avainaktivistit ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa, ikään kuin yhtä perhettä. Ryhmän toiminta ei perustu säännöllisille kokouksille tai hallitustoiminnalle vaan avainaktivistien kaveruuteen ja internetin avulla ylläpidettyihin virtuaalisiin verkostoihin. Tässä mielessä Voinan toiminnassa ei ole nähtävissä perinteisen järjestötoiminnan piirteitä, mutta Voinan poliittisen toiminnan tyyli sopii hyvin yhteen uusista poliittisista tyyleistä käydyn keskustelun kanssa. Kolmannessa luvussa puhuin juuri siitä, miten monet nykyiset kansalliset rajat ylittävät ja internetiin toimintakanavana tukeutuvat aktivistiryhmät ja niiden jäsenet ovat enemmän yhteiseen aatteeseen nojaavia hengenheimolaisia kuin järjestön jäsenkirjan omistavia järjestöaktiiveja, mikä kuvaa hyvin Voinan toimintaa. Myös Jordan (2002, 69) kirjoittaa siitä, miten yhteiskunnan kokonaisvaltaiseen muutokseen tähtäävät aktivistiryhmät pyrkivät yleensä välttelemään kaikkia hierarkisia ja byrokraattisia organisaatiomuotoja, aivan kuten Voinakin toiminnassaan tekee.

Voinan toiminta on monelta osin hyvin avointa, ja avainaktivistit todella laittavat itsensä likoon ryhmän performansseissa, verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Toiminnan avoimuudesta huolimatta toiminnasta saa kuitenkin myös kuvan hyvin tiiviistä kaveriporukasta tai aktivistiperheestä, joka hyödyntää verkostojaan ja muita aktivisteja vain siinä määrin kuin heidän on välttämätöntä näkyvyytensä varmistamiseksi. Syy tällaisen mielikuvan syntymiseen saattaa olla se, ettei verkkosivuilla tiedoteta tulevista tapahtumista etukäteen, mikä taas yleensä nähdään aktivismin kohdalla verkkosivujen pääasiallisena tehtävänä. Voinan kohdalla tiedottamisen puute saattaa kuitenkin johtua siitä, että aktivistit pyrkivät välttämään virkavallan sensuuria ja sitä, että heidän toimintansa tukahdutettaisiin jo ennen sen alkamista.

Analyysissäni olen kiinnittänyt huomiota Voinan taiteeseen nimenomaan poliittisen toiminnan näkökulmasta, eli en ole puuttunut Voinan teosten taiteelliseen sisältöön saati niiden taiteelliseen arvoon muilta kuin niiltä osin, joilta niillä on vaikutusta Voinan toimintatapojen ja ideologian ymmärtämiseksi. Poliittisessa mielessä juuri Voinan käymä ”taidesota” yleisiä taidekäsityksiä vastaan sekä kaikkiin yhteiskunnan hierarkioihin liittyvä rahatalouden vastustus ovat niitä tekijöitä, jotka selkeimmin erottavat Voinan niistä oppositioliikkeistä, jotka ajavat demokratian mukaisia laajoja kansalaisyhteiskunnan oikeuksia ja vapauksia. Taide on Voinan aktivisteille luonteva tapa lähestyä politiikkaa. Taide on jo itsessään rajoja rikkovaa ja sen sisään voidaan ujuttaa poliittisia viestejä, mutta taide on myös merkittävä osa jokaisen maan kansallista kulttuuria ja kulttuuriperintöä.

Yhteiskunnassa taide on monelta osin institutionaalistunutta, minkä takia se on olennainen osa niin valtion kuin kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Voinalle taide ei siis ole pelkkä väline tuoda poliittiset viestinsä läpi vaan taiteen alue yhteiskunnassa on aktivisteille se yhteiskunnan alue, jossa Voinan aktivistit ovat omimmillaan, ja jonka kentän he parhaiten tuntevat. Taiteen merkitystä Voinan ideologiassa ja toiminnassa voidaankin luonnehtia niin, että taiteen ja taiteilijoiden asemassa on nähtävissä konkreettisella tavalla monet niistä yhteiskunnallisista epäkohdista, joihin Voina haluaa toiminnallaan vaikuttaa. Voinalle taide on ryhmän aktivistien omien taiteellisten taustojen takia läheisin ja ominaisin tapa ilmaista laajempia yhteiskunnassa havaittuja ongelmakokonaisuuksia, eikä taiteeseen liittyvien tavoitteiden ja toimintatapojen kautta pyritä vaikuttamaan pelkästään maassa vallitsevaan taidekulttuuriin. Voinalle taide ei ole yksi toiminnan muodoista tai yksi valittu keino muiden joukossa, vaan osa aktivistien identiteettiä, joka heijastuu merkittäväällä tavalla osaksi ryhmän toimintaa.

Voina mainitsee taiteellisiksi esikuvikseen keskiajalla vaikuttaneet Skomorokhit sekä 1920-luvun futuristit. Vertasin vahvojen samankaltaisuuksien takia Voinan toimintaa myös Neuvostoliitossa vaikuttaneeseen Stiob-kulttuuriin. Katsaus Voinan taiteeseen ja ryhmän taiteellisiin esikuviiin tekee ryhmästä erityisen venäläisen. Voina haluaa kunnioittaa taiteellisia esikuviaan, vaikka onkin tuonut heidän taidekielensä osaksi nykyvenäläistä ympäristöä. Voinan harjoittamassa taiteessa vanhoilta venäläisiltä esikuvilta opittua ivallista runonlausuntaa ja muita kantaaottavia performansseja tallennetaan nyt vain nykyteknologian avulla kuviksi ja niitä pääsee sosiaalisen median avulla seuraamaan muutkin kuin performanssissa paikallaolijat. Tämä harlekiinitaiteen päivitetty versio ei välttämättä aukea muille kuin aihetta läheisesti tunteville, mutta Voinan saavuttamat taiteelliset meriitit huomioon ottaen Voinan taide selvästikin nauttii arvostusta venäläisissä ja kansainvälisissä nykytaidepiireissä.

Voinan toiminta muistuttaa tavoitteiltaan läheisesti sellaisia liikkeitä, joista Della Porta (2006) käyttää nimitystä globaalin oikeudenmukaisuuden liike, sillä Voina pyrkii kansainvälisten kytkönsä sekä aktiivisen ruohonjuuritason toimintansa kautta levittämään sanomaa hallinnon epäoikeudenmukaisuudesta. Voinan kohdalla tavoitteita ei kansainvälisistä verkostoista huolimatta voida kuitenkaan pitää globaaleina, sillä Voina pyrkii saamaan aikaan muutosta lähinnä ryhmän venäläisessä toimintaympäristössä. Esimerkiksi Voinan rahatalouteen liittyvässä vastustuksessa on pitkälti kyse niistä vahingollisista valtakytköksistä, joita rahatalous Voinan aktivistien mukaan venäläisessä yhteiskunnassa aiheuttaa. Toisin sanoen Voinan toiminnan sisältö sopii joiltain osin keskusteluun uusista yhteiskunnallisista globaalin oikeudenmukaisuuden liikkeistä, mutta Voinan toimintatavat eivät muistuta näiden liikkeiden toimintatapoja. Voina ei pyri painostamaan globaaleja päättäviä elimiä tai pyri laajentamaan toimintaansa esimerkiksi Amnesty Internationalin kaltaiseksi globaaliksi toimijaksi vaan pitäytyy selvästi perinteisten hallintorakenteiden ja vaikutuskanavien ulkopuolella.

Voinan tavoitteet ovat niin laajoja ja kokonaisvaltaisia, että ne antavat aihetta verrata liikettä niihin uusimpiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, jotka Dayn mukaan ajavat niin kutsuttua ”hegemonian hegemoniaa” eli pyrkivät murtamaan totuttuja tapoja käsittää yhteiskunnalliset valtasuhteet. Voinan ideologista lähestymistapaa voidaan siis pitää osana globaalia ruohonjuuritason liikehdintää, jolla ei ainoastaan pyritä muuttamaan jo olemassa olevia lakeja tai yhteiskuntarakenteita vaan saada aikaan perustavanlaatuisia muutoksia yhteiskunnallisissa ajatus- ja toimintamalleissa. Oikeisto-vasemmisto – akselilla Voinan poliittinen ideologia

sijoittuu vasempaan äärilaitaan, mutta ryhmän toiminnan tarkastelu pelkästään poliittisten instituutiorakenteiden läpi ei anna ryhmän tavoitteista tarpeeksi laajaa kuvaa.

Voinan tavoitteena ei ole päästä osaksi minkään olemassa olevan yhteiskunnan vakiintuneita instituutiorakenteita tai toimia minkään olemassa olevan yhteiskunnan totuttuja poliittisia toimintakanavia pitkin vaan pitäytyä visusti kaikkien rakenteiden ulkopuolella niin Venäjällä kuin muualla maailmassa. Aivan kuten Jordan (2002, 32–36) puhui nykyisten ”suoraan toimintaan” tukeutuvien aktivistiliikkeiden yhteydessä, myös Voina on toiminnan sisällön suhteen ryhmä, joka ei pyri pelkästään olemassa olevien rakenteiden muutokseen (transition) vaan niiden rikkomiseen (transgression). Tällaisten aktivistiryhmien toiminta on hyökkäys yhteiskunnan sosiaalisia normeja, uskomuksia, epäoikeudenmukaisuuksia ja sortoa ylläpitäviä toimintamalleja kohtaan, eikä yritys kumota olemassa olevia lakeja tai hallintoa.

Yleensä aktivistiryhmät pyrkivät valitsemaan toimintatapansa niin, että niillä on mahdollista saavuttaa ryhmän asettamat tavoitteet siinä ympäristössä, jossa ryhmä toimii. Tältä pohjalta voidaan olettaa, että Voinan toiminta on sovitettu venäläiseen yhteiskuntaan tavalla, jonka Voina näkee ryhmän arvomaailman ja tavoitteiden kannalta tehokkaimmaksi. Voinan poliittisen toiminnan tyyliä voidaan myös pitää yhtenä esimerkkinä siitä, miten tehdä poliittisia tekoja ympäristössä, jossa niiden tekeminen on poliittisen ilmapiirin takia muuten hankalaa tai rajoitettua. Sen, että Voina tukeutuu toiminnassaan laittomiin ja äärimmäisen provokatiivisiin keinoihin voidaan nähdä vahvistavan niitä oletuksia, joita Venäjän opposition toimintamahdollisuuksista on aiemmissa tutkimuksissa esitetty. Voinan toimintatavat auttavat ryhmää saamaan huomiota, jota ne eivät välttämättä kesyillä ja laillisilla keinoilla saavuttaisi. Bedau (1991, 5) kysyy osuvasti, voidaanko edes puhua kansalaistottelemattomuudesta, jos ei ole muita keinoja vaikuttaa? Koska Voinalla ei poliittisen asemansa takia ole pääsyä Venäjän valtamediaan, ryhmän toiminnan näkyvyys mediassa on hyvin rajallista. Sandor Vegh (2003, 71–98) taas painottaa verkkoaktivismiin liittyvissä tutkimuksissaan sitä, miten tärkeää medianäkyvyys on aktivistiliikkeiden menestyksen kannalta.

Voinan aseena median levittämää ja Voinan mukaan virheellistä kuvaa vastaan toimii internet, joka on ryhmän näkyvyyden kannalta ensiarvoisen tärkeä. Della Porta (2006, 117) tähdentää, että vaikka aktivistiliikkeiden verkkosivut harvoin saavat suoraa medianäkyvyyttä, verkkotoiminnalla on iso rooli massamedian levittämän tiedon kiertämisessä. Aineistoni perusteella voidaan todeta, ettei Voinan toiminta nykyisessä mittakaavassa olisi mahdollista ilman internetin tarjoamia toimintavälineitä. Huomionarvoista on myös aktivistien kyky

käyttää näitä uusia tekniikoita poliittisen toiminnan tyylinsä tukena. Joanne Lebert (2003, 209-210) toteaa osuvasti, etteivät uudet teknologiat ole yhtä kuin uudet ideat vaan internetin hyödyntäminen vaatii luovuutta, kekseliäisyyttä ja taitoa. Verkkosovellukset eivät siis automaattisesti tuo Voinalle näkyvyyttä tai helpota ryhmän tavoitteiden saavuttamista, vaan verkkonäkyvyydestä tulee kiittää Voinan avainaktivisteja.

Aktivistien toimintatapojen valinta on teoriassa helppoa: valitaan sellaiset toimintatavat, joilla viesti menee perille. Esimerkiksi häkkikanaloita vastustava ryhmä voi kampanjassaan hyödyntää kaltoin kohdeltujen kanojen kuvia tai poliittisen performanssin muodossa havainnollistaa kanojen elinoloja laittamalla ihmisen istumaan kanahäkin mittasuhteita suhteellisesti vastaavaan häkkiin. Tilanne menee kuitenkin huomattavasti hankalammaksi, jos ryhmän pääasiallisena tavoitteena on muuttaa perustavanlaatuisesti venäläistä toimintakulttuuria. Tällainen tavoite vaatii Voinan toiminnalta muutakin kuin yksittäisen epäkohdan osoittamista sormella. Ottaen huomioon Voinan perustavanlaatuisen tavoitteen, on ymmärrettävää, että Voinan performanssit rikkovat totuttuja poliittisen toiminnan tapoja. Tästä huolimatta performanssit onnistuvat juuri siinä tavoitteessa, joka niille on asetettu; ne herättävät vahvoja emotionaalisia, niin positiivisia kuin negatiivisiakin, tunteita ja saavat yleisön kyseenalaistamaan näkemäänsä.

6.3.2. Miten Voinan poliittisen toiminnan tyyli istuu Venäjän demokratia- ja kansalaisyhteiskunta-keskusteluun?

Tutkimukseni johdannossa kerroin, kuinka lähdin Voinan avulla tarkastelemaan Venäjällä viime vuosina näkynyttä protestimielialaa sekä laajempaa Venäjän demokratia- ja kansalaisyhteiskuntakehityksestä käytyä keskustelua. Alkualetuksenani oli, että Voinan toiminta liittyy nimenomaan siihen oppositioliikehdintään, joka vastustaa Venäjän nykyistä poliittista johtoa ja toivoo hallinnon kehittyvän länsimaisessa mielessä demokraattisen oikeusvaltion suuntaan. Kuten edellä esittämäni analyysi Voinan poliittisesta toiminnan tyylistä osoitti, Voinan tavoitteet ovat huomattavasti tuota oikeusvaltiokeskustelua laajemmat, vaikka monet ryhmän poliittisista performansseista liittyvät läheisesti Venäjän nykyisen hallintomallin vastustukseen.

Osaa Voinan tavoitteista, kuten venäläisen taidekulttuurin täysremonttia tai rahataloudesta luopumista, voidaan luonnehtia jokseenkin korkealentoisiksi tavoitteiksi. Tämä johtuu etenkin siitä syystä, ettei Voinalla ole verkkosivuillaan esittää konkreettisia ehdotuksia siitä, millä

tavalla tällainen huumorilla kyllästetty ja rahataloudesta vapaa yhteiskunta todellisuudessa toimisi. Tästä syystä pidän mielekkäämpänä ja hedelmällisempänä sen pohtimista, millä tavalla Voinan poliittisella toiminnan tyylillä voidaan vaikuttaa Venäjän nykyisessä poliittisessa tilanteessa ja edistää oikeusvaltion periaatteiden toteutumista kuin sitä, onko Voinalla realistiset mahdollisuudet saavuttaa asettamansa tavoitteet. Kysynkin, mitkä voisivat olla Voinan demokratisoivia vaikutuksia ja millä tavalla Voinan poliittisen toiminnan tyyli istuu venäläiseen yhteiskuntaan?

Jos Voina jossain onnistuu, niin keskustelun herättämisessä. Erilaisten näkemysten esilletuontia sekä niistä käytyä julkista keskustelua pidetään toimivan demokratian perusedellytyksinä. Luvussa kaksi nostin myös esiin Warrenin (2001) näkemyksen siitä, että päältäpäin antidemokratisoiviltakin vaikuttavat ryhmät voivat toimia demokratiaa edistävällä tavalla, jos ne onnistuvat herättämään yhteiskunnallista keskustelua. Warrenin tavoin uskon myös, että yksittäisen kansalaisyhteiskunnan toimijan sijaan koko kansalaisyhteiskunnan ja demokratian toimivuus mitataan näiden toimijoiden yhteisvaikutuksessa. Voinan kyky vaikuttaa Venäjän demokratiakehitykseen riippuu siis siitä, millä tavalla se istuu muiden kansalaistoimijoiden kenttään.

Kansalaisyhteiskunnan ja valtion vuorovaikutusta ajatellen Voinan vaikutusmahdollisuudet demokratian edistämiseksi ovat pitkälti riippuvaisia niistä toimintakanavista, joita Voina itselleen valitsee. Neljännessä luvussa puhuin siitä, millä tavalla Venäjän valtio suhtautuu kansalaisyhteiskunnan omaehtoiseen toimintaan. Käytin muun muassa käsitettä tehokkuusajattelu kuvaamaan sitä, millä tavalla Venäjän johto käyttää kansalaisyhteiskuntaa omien tavoitteidensa saavuttamiseen sen sijaan, että suhtautuisi siihen omaehtoisena kansalaistoiminnan kenttänä ja poliittisena haastajana. Venäjän valtion näkökulmasta Voinan kaltaiset liikkeet ovat suuri uhka niin Venäjän yhteiskunnalliselle vakaudelle ja yhteishengelle kuin Venäjän maailmanpoliittiselle asemalle. Kun kaikkea vakautta horjuttavaa pidetään valtion taholta epäilyttävänä ja vastatoimien arvoisena, niin myös Voinan toimintamahdollisuudet ovat sen oppositioaseman sekä täysin valtion ja kansalaisyhteiskunnan instituutioista irrallaan tapahtuvan toiminnan takia melko suppeat. Kuitenkin alapolitiikan merkityksen korostuessa jälkiteollisessa yhteiskunnassa, monet ylikansallista aktivismia tutkineet yhteiskuntatieteilijät ovat painottaneet yhteiskunnallisten liikkeiden merkitystä niin kansallisessa kuin kansainvälisessäkin politiikassa, vaikka nämä liikkeet toimisivat perinteisten poliittisten vaikutuskanavien ulkopuolella (ks. mm. Beck 1995; Keck & Sikkink 1998; Tarrow 2005).

Venäjän valtion kansalaisyhteiskuntaan suuntaaman monilta osin demokratiakehitystä hidastavan ajattelutavan lisäksi kansalaisyhteiskuntakehityksen esteeksi on katsottu kansalaisten passiivisuus, luottamuspulla sekä selvien kansalaisyhteiskunnan rakenteiden puute, kuten tutkimukseni toisessa luvussa kuvasin. Tutkimukseni valossa kansalaisyhteiskunta näyttäytyy kuitenkin kaikkea muuta kuin poliittisesti passiivisena. Syynä tähän on viime vuosien näyttävät vaalivilpin vastaiset kampanjat, joista ei vielä toistaiseksi ole saatavilla sellaista tutkimusaineistoa, jonka perusteella voitaisiin todeta venäläisten poliittisen aktiivisuustason todella nousseen. Se, onko kyse todellisesta kansalaisyhteiskunnan aktivoitumisesta vai vain väliaikaisesta protestimielialan noususta, jää vielä nähtäväksi. Täytyy myös ottaa huomioon, että aktiivinen kansalaistoiminta sekä kansalaisyhteiskunnan ja valtion välinen kitka ovat tutkimuksessani korostuneet, koska olen pitäytynyt monilta osin oppositionäkökulmassa.

Venäjän kansalaisyhteiskunnan rakenteissa sen sijaan ei ole tutkimusaineistoni ja tutkimuskirjallisuuden valossa tapahtunut suurtakaan muutosta. Esimerkiksi Voina luottaa selvästi enemmän oman pienen sisäpiirinsä toimintaan kuin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Toisaalta tulee huomioda, että Voinan kohdalla tämä johtuu myös ryhmän periaatteesta pysytellä kaikkien yhteiskunnallisten rakenteiden ulkopuolella. Venäjän opposition hajanaisuus, josta kirjoitin luvussa neljä kertoo kuitenkin opposition vaikeudesta rakentaa yhtenäistä oppositiorintamaa ja tehdä yhteistyötä eri kansalaisyhteiskunnan ryhmittymien kanssa. Opposition hajanaisuuden seurauksena venäläinen oppositio voi olla ärhäkkä, mutta ei tarpeeksi uskottava vastus itsevarmalle ja hyvin järjestäytyneelle Venäjän valtapuolueelle.

Jo edellisessä luvussa pureduin siihen, millä tavalla Voinan toiminnassa on nähtävissä monet yhteiskunnallisissa liikkeissä ja poliittisessa toiminnassa tapahtuneet muutokset.

Aktivistiliikkeiden uusista toiminnan tyyleistä puhuttaessa on kiinnitetty laajalti huomiota siihen, miten globalisaatio ja uudet teknologiat tunkeutuvat kaikille yhteiskunnan alueille aiheuttaen muutoksia myös poliittisessa toimintakulttuurissa. Jälkiteollista yhteiskuntaa luonnehditaan usein nopeatempoiseksi, mikä vaatii myös poliittisilta liikkeiltä kykyä reagoida ajankohtaisiin aiheisiin nopeasti ja kykyä muokata ryhmän poliittista tyyliä toimintaympäristön muutoksien mukaisesti. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii muun muassa Voinan ”Putinin kuolema”- performanssi, joka toteutettiin lähes välittömästi sen jälkeen, kun mediassa alettiin uutisoida Putinin terveydentilan heikkenemisestä.

Nopean toteutuksen lisäksi ”Putinin kuolema” - performanssi oli yllättävä, provosoiva ja oivaltava, mikä sopii hyvin yhteen uusista poliittisen toiminnan tyyleistä käytyyn keskusteluun. Muun muassa Carlson (2006, 187) huomauttaa, että performanssit ja muut taidekokeilut ovat yleistyneet politiikan teossa 1990-luvun lopulta alkaen. Myös Tarrow (2005) sekä Della Porta ja Diani (1999) ovat omissa tutkimuksissaan korostaneet sitä, miten globalisaation ja uusien teknologioiden myötä aktivistiliikkeet eivät ole pelkästään onnistuneet levittäytymään ja verkostoitumaan laajemmille alueille, vaan ne ovat myös alkaneet yhä enemmän omaksua ja matkia hyväksi koettuja toimintatapoja muiden aktivistiryhmien lisäksi myös muilta yhteiskunnan osa-alueilta. Voinan toiminta ei siis radikaaliudesta huolimatta ole kovin ainutlaatuista vaan ainoastaan astetta räväkämpä versio siitä, mitä tänä päivänä voidaan jo kutsua tavalliseksi tavaksi tehdä politiikkaa.

Voinan poliittisen toiminnan tyyli on nähtävissä se, miten 1990-luvulla alkanut digitaalinen vallankumous on vaikuttanut uusien poliittisten liikkeiden toimintatyyliin tuomalla David Romanin (2007, 215) sanoin ”virtuaalisen esityksen mahdollistaman uuden futurismin” osaksi aktivistien toimintarepertuaaria. Verkko on myös tuonut Voinan taiteen laajemman, niin kotimaisen kuin ulkomaisen, yleisön nähtäväksi ja mahdollistanut Voinan aktivistien keskinäisen yhteydenpidon ilman ajan ja paikan asettamia rajoituksia. Ilman verkkoa Voinalla tuskin olisi taustatukenaan niin laajaa taiteilijaverkostoa, mikä ryhmällä nyt on, eikä toimintaa olisi voitu harjoittaa keskeytyksettä useiden vuosien ajan. Voina on omaksunut uudet tekniikat ja toimintatavat osaksi ryhmän toimintaa ja osaa myös taitavalla tavalla hyödyntää niitä poliittisen toiminnan tyyliinsä tukena unohtamatta kuitenkaan sitä historialliskulttuurista ympäristöä, johon se toiminnallaan pyrkii vaikuttamaan. Voinan poliittisen toiminnan tyyli on juuri sellaista tyyli-intensiivistä ja harkittua poliittista aktivismia, jota muun muassa Lappalainen pitää ominaisena uusille poliittisille tyyleille.

Venäjän tämänhetkiseen poliittiseen tilanteeseen verraten mielenkiintoisinta Voinan poliittisen toiminnan tyyli on se, ettei siinä ole kyse pelkästään hallitusta vastustavasta oppositiopolitiikasta. Esimerkiksi ”Pano Karhunpojan perillisen kunniaksi” – performanssi, jonka ajattelin olevan suora kannanotto Medvedevin presidentiksi valintaa kohtaan, osoittautuikin paljon laajemmaksi kannanotoksi siitä, mikä venäläisessä yhteiskunnassa on hyväksyttävää toimintaa ja mikä ei. Vaikka Voina suuntaa yhteiskunnallisen turhautuneisuutensa monilta osin juuri Venäjän nykyiseen hallintotapaan ja poliittiseen johtoon, ryhmän pääasiallisena tavoitteena ei ole nykyisen poliittisen johdon tai valtapuolueen vaihtaminen. Voina reagoi ja osallistuu siihen oppositioliikehdintään, jota Venäjällä on nyt

parina kuluvana vuonna nähty, mutta Voina ei ole tuon ”kansalaisyhteiskunnan heräämisen” tuote. Ajankohtaisten ja paikallisten teemojen kautta Voina vain tuo esiin niitä laajempia epäkohtia, joita ryhmän mukaan venäläisessä yhteiskunnassa on havaittavissa.

Se, ettei Voina ole osa sitä kansalaisyhteiskunnan heräämistä, josta mediassa puhutaan, on mielenkiintoinen ainakin kahdella tapaa. Ensinnäkin se antaa aihetta tarkastella lähemmin muita venäläisiä aktivistiryhmiä, sillä kuten Voinan poliittinen tyyli osoittaa, kaikki venäläiset aktivistiryhmät eivät ole lähteneet kadulle vain puolustaakseen tai rakentaakseen demokratiaa. Lisäksi se tarjoaa viitteitä siitä, että Venäjällä on moninaista poliittista ruohonjuuritason toimintaa, vaikka se ei välttämättä näy maan järjestörekisterissä tai valtamediassa. Osa näistä ruohonjuuritason toimijoista on jo löytänyt tiensä internetiin, mutta eivät läheskään kaikki. Näiden ryhmien tutkiminen on kuitenkin aiheellista, sillä niiden avulla on mahdollista hahmottaa niitä suuntaviivoja, joita pitkin muut kuin Yhtenäisen Venäjän kannattajat haluaisivat Venäjän hallinnon tulevaisuudessa kulkevan.

7. Pohdinta

Mitä repressiivisempi valtion hallinto on sitä mielikuvituksellisempia keinoja järjestelmää kritisoivat ja vastustavat kansalaisaktivistit joutuvat keksimään saadakseen viestinsä julkisuuteen ja ajakseen poliittisia päämääriään. Tästä ilmiöstä Voinan poliittisen toiminnan tyyli on loistava esimerkki. Voina on kuitenkin kova pala Venäjän johdolle, sillä Voinan valitsema toiminnan tyyli jättää viranomaisille vähän vastareagoinnin vaihtoehtoja. Voinan pukiessa poliittiset kannanotonsa taiteen ja huumorin verhoon, niistä loukkaantuminen tekee pilkan tai kritiikin kohteista naurunalaisia tavalla, joka loukkaa kohteita vielä enemmän. Närkästyemällä Voinan toiminnasta Venäjän johto ja muut Voinan kritiikin kohteena olevat tahot osoittavat vain oman huumorintajuttomuutensa ja konservatiivisuutensa. Venäjän johto ei siis voi kohdella Voinan aktivisteja täysin samalla tavalla kuin niitä ryhmiä, jotka selkeästi korostavat toimintansa poliittisia tarkoituksia. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa aktivisteja joudutaan kohtelemaan silkkihansikkain, niiden laittomasta toiminnasta tai valtapuolueen kannasta poikkeavista mielipiteistä huolimatta.

Venäjän johdon ja virkamiesten Voinaan suuntaamat toimenpiteet ja lausunnot, kuten aktivistien pidättäminen uskonnollisen vihan ja huliganismin nimissä, vaikuttavat jossain määrin jopa epätoivoisilta tavoilta hiljentää kansan keskuudesta nousevia soraääniä. Epätoivoisilta vaikuttavat myös monet muut keinot, joita kansalaisyhteiskunnan toimijoiden hiljentämiseksi on Venäjällä viime vuosina käytetty. Putinin ja koko Yhtenäisen Venäjän kannatus on viimeaikaisten protestien myötä lähtenyt jyrkkään laskuun, joten ohjatusta demokratiasta hyötyvillä tahoilla alkaa jo olla kiire omien etujensa ja kannattamansa poliittisen järjestelmän turvaamiseksi. Useat ja todella nopealla tahdilla voimaan nousseet (muun muassa mielenosoituksia, kansalaisjärjestöjä ja verkkotoimintaa) koskevat lait kielivät hienoisesta paniikista, joka Venäjän poliittisen eliitin keskuudessa on syntynyt kansalaisten protestimielialan noustessa. Muun muassa internetin käytön kasvu on tuonut Venäjän johdon näkökulmasta mukanaan sellaisia kansalaisaktivismiin liittyviä ongelmakokonaisuuksia, joihin ei enää voida reagoida edes laajalla mediasensuurilla tai muilla aiemmin hyväksi havaituilla kansan hiljentämisen keinoilla.

Voinan poliittisen toiminnan tyyli saattaa pidemmän päälle olla haitallista muillekin kuin maan poliittiselle johdolle. Miten Putinin tulisi suhtautua esimerkiksi siihen, että täysin työkykyiset korkeasti koulutetut nuoret aikuiset haluavat jättäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle vain vastustaakseen maan poliittista järjestelmää ja toimintakulttuuria? Jos Venäjä haluaa pitää kiinni suurvalta-asemastaan, sen tulee saada nimenomaan kansan älykkäin ja koulutetuin väki ”suuren isänmaallisen sotansa” tueksi. Jos Venäjä haluaa säilyttää suvereenituensa, sen tulee myös pystyä pitämään työkykyiset ihmiset kiinni työelämässä. Voinan jyrkät kannanotot rahataloutta, työelämää ja vertikaalista johtamiskulttuuria kohtaan voivat olla osoitus laajemmastakin nuoren työväestön keskuudessa kytevästä tyytymättömyydestä venäläisen työelämän ja toimintakulttuurin rakenteisiin. Vaikka kaikki eivät varmasti ole valmiita sellaisiin elämäntapavalintoihin, joita Voinan aktivistit ovat tehneet, on hyvin mahdollista, että osaavaa työvoimaa saattaa tyytymättömyyden johdosta valua esimerkiksi ulkomaille. On myös hyvin todennäköistä, että tyytymättömyyden kasvaessa työelämä muokkautuu organisaatioiden sisältä käsin ilman, että maan poliittinen elämä pystyisi tähän muutokseen vaikuttamaan. Tämä olisi tietenkin vain hyvä uutinen heille, jotka vastustavat nykyistä hallintojärjestelmää ja ajavat demokraattisempia hallintokäytäntöjä.

Monet uusista poliittisista liikkeistä, poliittisista tyyleistä ja uudesta aktivismista kirjoitetut teoriat tarjoavat viitteitä siitä, että aktivismi on mennyt radikaalimpaan suuntaan.

Tutkimukseni valossa tämä kehityssuunta näyttäisi pätevän myös vanhakantaisena pidettyyn

Venäjään. Uskon, että jos viranomaiset todella haluaisivat, Voinankin aktivistit olisi jo teljetty vuosiksi vankilaan ilman minkäänlaisia mahdollisuuksia takuiden maksamisesta tai muista vastaavista järjestelyistä. Se, etteivät viranomaiset aina jaksu puuttua Voinan toimintaan voi siis myös olla osoitus kehityssuunnasta, jossa aiemmin radikaalia aktivismia ei enää pidetäkään niin vaarallisena ja radikaalina kuin aiemmin. Suomessa on jo totuttu esimerkiksi siihen, että poliisit tulevat turvaamaan RTS-kadunvaltaustapahtuman kulkua, eikä hajottamaan sitä, mutta ehkä Venäjälläkin ollaan osittain menossa suuntaan, jossa kansalaistottelemattomuuden annetaan vain tapahtua. Toisaalta kyse voi myös olla aiemmin puhumastani viranomaisten naurunalaiseksi tulemisen pelosta. Onko siirrytty tilanteeseen, jossa Venäjän johto on Voinan kaltaisten aktivistiryhmien sekä niitä tukevien kansallisten ja kansainvälisten tahojen painostuksen johdosta niin ahtaalla, että se pyrkii aktivismin tukahduttamisen sijaan vain pitämään aktivismin edes jossain säädyllyisyyden rajoissa ja samalla säilyttämään omat kasvonsa?

Erityisen mielenkiintoisena näen Voinan ja myös Pussy Riotin saamassa medianäkyvyydessä sen, että heidän toimintaansa katsotaan länsimaisessa mediassa vain ja ainoastaan ihmisoikeuksien näkökulmasta kiinnittämättä juuri lainkaan huomiota niihin alkuperäisiin tarkoitukseen, joiden takia aktivistien performanssit on toteutettu. Itse en ainakaan ole törmännyt yhteenkään uutiseen, jossa Voinan tai Pussy Riotin yhteydessä puhuttaisiin rahatalouden vastustamisesta tai perivenäläisen huumorin uudelleen noususta. Uutisoinnin säännönmukaisena tarkoituksena on ollut osoittaa, kuinka huonosti aktivisteja kohdellaan ja kuinka heikoissa kantimissa on venäläisten sananvapaus ja muut kansalaisvapaudet, eikä punnita asianmukaisesti sitä, mitä aktivistit todella toiminnallaan aiheuttavat tai haluavat saada aikaan. Jos Voinan toimintaa tarkastellaan länsimaisen demokratian näkökulmasta, se on monelta osin laitonta. Esimerkiksi varastaminen tai omaisuuden tuhoaminen ovat laittomia tekoja kaikissa länsimaisissa oikeusvaltioissa, vaikka sananvapaus ja muut kansalaisvapaudet pääosin toteutuisivatkin.

Jos kuitenkin unohdetaan Voinan toiminnan laittomat piirteet, ääriliikkeiden sanotaan yleensä tasapainottavan poliittista kenttää. Ääriliikkeiden tehtävää voidaan pitää hieman samansuuntaisena kuin esimerkiksi poliittisten nuorisojärjestöjen tehtävää. Poliittiset nuorisojärjestöt kun usein nostavat esiin sellaisia ajatusmalleja tai yhteiskunnallisia epäkohtia, joihin niiden emopuolueet eivät välttämättä ole vielä reagoineet tai eivät uskalla ottaa kantaa. Kun aika on kypsä, osa näistä uusista ja aluksi radikaaleiltakin tuntuvista aatteista sitten valuvat emopuolueiden virallisiin ohjelmiin. Ylipäätään historiassa, niin muualla maailmassa

kuin Venäjälläkin, monet epäsovinnaisena pidetyt aatteet ja toimintatavat ovat vähitellen nousseet alakulttuureista valtavirtaan. Venäjä, tai edes länsimainen demokratia, ei ehkä vielä ole valmis Voinan harjoittamien poliittisten performanssien kaltaiselle toiminnalle tai Voinan ja Zeitgeist-liikkeen ajamalle rahatalouden vastustukselle, mutta tulevaisuudessa jää nähtäväksi, minkälaisia kehityskulkuja maailmanyhteiskunta tulee seuraamaan.

Lähteet

- Aamulehti. ”Venäjä pani oppositiopomon kotiaarestiin.” Päivän kasvo. 11.2.2013.
- Alapuro, Risto. (1993) ”Kansalaisyhteiskunnan mahdollisuudet Venäjällä.” Teoksessa Piirainen, Timo (toim.). ”Itä-Euroopan murros ja Suomi.” Gaudeamus, Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Alapuro, Risto. (2008) ”Kansalaistoiminnan edellytyksiä Venäjällä.” Teoksessa Salmenniemi, Suvi & Rotkirch, Anna (toim.). ”Suhteiden Venäjä.” Hakapaino, Helsinki.
- Beck, Ulrich. (1995) ”Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio. Ulrich Beck, Anthony Giddens, Scott Lash.” suom. Leevi Lehto. Vastapaino. Tampere.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas. (2002) ”Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen.” Kirjapaino Oy Like. Helsinki.
- Bookchin, Murray. (1995) ”Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An Unbridgeable Chasm.” AK Press. Edinburg, Scotland.
- Carlson, Marwin. (2006) ”Esitys ja Performanssi. Kriittinen johdatus.” Suom. Riina Maukola. Helsingin yliopiston Taiteiden tutkimuksen laitos, teatteritiede. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Castells, Manuel. (1997) ”The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume 2: The Power of identity.” Blackwell Publishers. Massachusetts & Oxford.
- Day, Richard J. F. (2005) ”Gramsci is Dead. Anarchist Currents in the Newest Social Movements.” Pluto Press. London.
- Della Porta, Donatella & Diani, Mario. (1999) ”Social Movements. An Introduction.” 2. edition. Blackwell. Oxford.
- Della Porta, Donatella. (2006) ”Globalization from Below. Transnational Activists and Protest Networks.” University of Minnesota Press. Minneapolis.
- De Tocqueville, Alexis.(1980) ”On democracy, revolution, and society : selected writings.” John Stone & Stephen Mennell (ed.). Chicago : University of Chicago Press.
- Donskov, Nikolai. (2012) ”Imperiumin vastaisuus.” Novaja Gazeta nro.13. Into Kustannus Oy. In Print Riika. Riika.
- Elin, Larry. ”The Radicalization of Zeke Spier: How the Internet Contributes to Civic Engagement and New Forms of Social Capital.” (2003) In Mc Caughney, Martha & Ayers Michael D. (2003) ”Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice.” Routledge. New York.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. (1998) ”Johdatus laadulliseen tutkimukseen.” Vastapaino. Tampere.

Eyerman, Ron & Jamison, Andrew. (1991) ”Social Movements. A Cognitive Approach.” Polity Press. Cambridge.

Fairclough, Norman. (1992) ”Discourse and social change.” Polity Press. Cambridge.

Flikke Geir. (2004) ”From External Success to Internal Collapse: The Case of Democratic Russia.” *Europe-Asia Studies* Vol. 56, No. 8, December 2004, 1207-1234.

Fontaine, Pascal. (2007) ”12 oppituntia Euroopasta.” Euroopan komissio, viestinnän pääosasto. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg.

Galusky, Wyatt. (2003). ”Identifying With Information: Citizen Empowerment, the Internet, and the Environmental Anti-toxins Movement.” In Mc Caughney, Martha & Ayers Michael D. (2003) ”Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice.” Routledge. New York.

Giddens, Anthony. (1991) ”Modernity and Self-Identity.” Polity Press. Cambridge.

Giddens, Anthony. (1995) ”Nykyajan jäljillä: refleksiivinen modernisaatio. Ulrich Beck, Anthony Giddens, Scott Lash.” Suomentanut Leevi Lehto. Vastapaino. Tampere.

Giddens, Anthony. (2006) ”Sociology / Anthony Giddens ; with the assistance of Simon Griffiths.” 5th ed. Cambridge: Polity.

Goffman, Erving. (1971) ”Arkielämän roolit.” suom. Erkki Puranen. WSOY. Helsinki.

Gurak Laura J., Logie, John. (2003) ”Internet Protests, from Text to Web.” In Mc Caughney, Martha & Ayers Michael D. (2003) ”Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice.” Routledge. New York.

Habermas, Jürgen. (1997) ”Between facts and norms : contributions to a discourse theory of law and democracy.” Translated William Rehg. [Faktizität und Geltung : Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats] Paperback. Cambridge: Polity Press.

Henderson, Sarah L. (2011) ”Civil Society in Russia State-Society Relations in the Post-Yeltsin Era.” *Problems of Post-Communism*. Vol. 58. no. 3. May/June 2011. pp. 11–27.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula. (2000) ”Tutki ja kirjoita.” Tammi. Helsinki.

Hooghe, Marc, Vissers, Sara, Stolle, Dietlind. (2010) ”The Potential of Internet Mobilization: An Experimental Study on the Effect of Internet and Face-to-Face Mobilization Efforts.” *Political Communication*. 27:406–431.

Huttunen, Tomi. ”Talven johtopäätökset.” *Idäntutkimus*. 2/2012. Vammalan kirjapaino.

Ilmonen, Kaj. ”Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet.” Teoksessa: Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.). ”Uudet ja vanhat liikkeet.” Vastapaino. Tampere 1998.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero. (1999) ”Diskurssianalyysi liikkeessä.” Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Javeline, Debra & Lindemann-Komarova, Sarah. ”A balanced assessment of Russian civil society.” Journal of international Affairs. Vol. 63. Issue 2. p171-188.

Jordan, Tim. (2002) ”Activism! Direct Action, Hactivism and the Future of Society.” Reaktion Books Ltd. London.

Kaakkuriniemi, Tapani. (2012) Valta ja hallinto Venäjällä ja Itä-Euroopassa. Luento Tampereen yliopistossa 29.9.2011.

Kangaspuro, Markku. (2013) ”Konservatiiviset arvot jylläävät Venäjällä.” Haastattelut Korhonen, Antti. Aamulehti. 11.4.2013.

Knox, Zoe, Lentini, Pete, Williams, Brad. (2006) ”Parties of Power and Russian Politics. A Victory of the State over Civil Society?” Problems of Post-Communism. Vol. 53. no. 1. January/February 2006. pp. 3–14. M.E. Sharpe, Inc.

Keck, Margaret E. & Sikkink, Kathryn. (1998) ”Activists Beyond Borders : Advocacy Networks in International Politics.” Ithaca [N.Y.] : Cornell University Press.

Koskinen, Veera. (2011) ”Poliittisten nuorisojärjestöjen ja valtion suhde nyky-Venäjällä. Tarkastelussa Našin ja Oboronan verkkosivut.” Julkaisematon kandidaatin tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Koptseva, O.A. ”Children’s Civic Organizations and Student’s Creative Social Activity.” Russian Education and Society. Vol.48. No.7. July 2006. p. 58-74.

Kostjaev, Mihail & Denis Osnach. (2010) ”Miksi 10 000 ihmistä lähti kaduille Kalingradissa?” Novaja Gazeta. 6/2010. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Lappalainen, Pertti. (2002) ”Poliittisen tyylin taito.” Gummerrus Kirjapaino Oy. Tampere.

Lappalainen, Pertti. (2005) ”Verkolla valtaa.” SoPhi-kirja. Minerva-kustannus. Jyväskylä.

Lappalainen, Pertti (2008) ”The Internet as a Forum for Multiple Styles of Political Activism.” teoksessa Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (toim.) (2008) Net Working / Networking: Citizen Initiated Internet Politics. Tampere University Press.

Lappalainen, Pertti. (2010) ”Breaking the Traditional Style of Finnish Civic Activity.” Alternatives: Global, Local, Political., Vol. 35 Issue 1, p71-92. 22p. Jan-Mar.

Lassila, Jussi. (2010) ”Kun kätketty agenda onkin paljas: Putin-nuorten poliittinen viestintä ja kriittisen diskurssianalyysin haasteet.” teoksessa Viljanen, Aitamurto, Lassila, Salmi (toim.)

”Suuri ja Mahtava metodologia? Lähestymistapoja Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimukseen” s.181-205 WS Bookwell Oy, Porvoo.

Lassila, Jussi. (2011) “Making Sense of Nashi's Political Style: The Bronze Soldier and the Counter-Orange Community.” In : Demokratizatsiya. Volume 19, Number 3, Summer, p. 253-276.

Lebert, Joanne, (2003) ”Wiring Human Rights Activism: Amnesty International and the Challenges of Information and Communication Technologies.” In Mc Caughney, Martha & Ayers Michael D. (2003) “Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice.” Pp. 209-233 Routledge. New York.

Luukkanen, Arto. (2013) “Milloin Putin lähtee?” Aamulehti. Näkökulma. 9.4.2013.

Lyytikäinen, Laura. (2011) ”Poliittinen aktivismi Venäjän nuorison silmin – nuorisoliike Oborona ja sen toimintamuodot.” In : Nuorisotutkimus. 29, 3.

Maffesoli, Michel. (1995) “Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista.” Tammer-Paino Oy. Tampere.

Mc Caughney, Martha & Ayers Michael D. (2003) “Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice.” Routledge. New York.

Moshes, Arkady.(2013) “Pysyykö Putinin järjestelmä pystyssä?” FIIA-comment 5/2013. Ulkopoliittinen instituutti.

Miljukova, Irina. (1996) ”Karjalan nuorison poliittinen kulttuuri.” Teoksessa Liikanen, Ilkka & Stranius, Pentti (toim.). ”Matkalla kansalaisyhteiskuntaan? Liikettä ja liikkeitä Luoteis-Venäjällä.” University of Joensuu Publications of Karelian institute. Joensuu.

Pain, Emil. (2009) “Russia Between Empire and Nation.” Russian politics and Law. Vol. 47. No.2. March-April 2009. Pp.60-86. M.E. Sharpe, Inc.

Parker, Ian. (toim.) (1998) “Social Constructionism, Discourse and Realism.” London: Sage.

Pursiainen, Christer & Patomäki, Heikki. (2004) “The State and Society in Contemporary Russian Political Thought.” Teoksessa E. Rindzeviciute (toim.). “Contemporary Change in Russia: In from the Margins?” Baltic & East European Studies 3. Pp.55-93. Huddinge.

Putnam, Robert D. (1993) “Making Democracy Work: Civic traditions in Modern Italy.” Princeton, NJ: Princeton University Press.

Petukhov. V.V. (2008) “Civil Society and the Democracy of Participation.” Sharpe M.E. Russian social review. Vol. 49. No. 4. July-August 2008. p. 4-13.

Rabotnova, Viktoria. (2011) “Miten kasvatetaan hyviä äänestäjiä.” Novaja Gazeta 10. Into Kustannus Oy. In Print Riika. Riika.

- Richter, James. (2009) "The Ministry of Civil Society? The Public Chambers in the Regions." Problems of post-communism. Vol. 56. No.6. 2009. p. 7-20.
- Roberts, Sean. (2012) "Putinin ensimmäiset sata päivää presidenttinä kiristävät ruuveja Venäjällä." FIIA- comment 7/2012. Ulkopoliittinen instituutti.
- Roberts, Sean. (2013), "Venäjän uusi adoptiolaki on osa Putinin politiikkaa." FIIA-comment 1/2013. Ulkopoliittinen instituutti.
- Rose, Richard, Munro, Neil, White, Stephen. (2001) "Voting in a Floating Party System: the 1999 Duma Election." Europe-Asia Studies. May2001, Vol. 53 Issue 3, p419-443. 25p.
- Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo. (2004) "Sosiologia." WSOY. Helsinki
- Salmenniemi, Suvi. (2007) "Growing Flowers in the Frost: Civic activity, Citizenship and Gender in Russia, Doctoral dissertation." University of Helsinki. Faculty of Social Sciences. Department of Sociology. Aleksanteri Institute.
- Salmenniemi, Suvi. (2008) (a) "Kansalaisyhteiskuntateoria ja postsosialismi." Sosiologia 2/2008. s.104-117
- Salmenniemi, Suvi. (2008) (b) "Verkostojen Venäjä." Teoksessa Salmenniemi, Suvi & Rotkirch, Anna (toim.). "Suhteiden Venäjä." Hakapaino, Helsinki 2008.
- Salmenniemi, Suvi. (toim.) (2012) "Rethinking Class in Russia." Ashgate.
- Sokolov, Mikhail. (2008) "Russian National Unity An Analysis of the Political Style of a Radical-Nationalist Organization." Russian Politics and Law, vol. 46. no. 4. July–August 2008. pp. 66–79. M.E. Sharpe.
- Sulkunen, Pekka. (1998) "Johdatus sosiologiaan: käsitteitä ja näkökulmia." WSOY. Porvoo.
- Tarrow, Sidney G. (1998) "Power in Movement : Social Movements and Contentious Politics." 2nd ed. Cambridge University Press.
- Tarrow Sidney G. (2005) "The New Transnational Activism." Cambridge University Press.
- Tolvanen, Taisto. (2010) "Medvedev ja Putinin varjo." Minerva kustannus. Helsinki.
- Tsygankov, Anatoli. (1996) "Poliittinen oppositio Karjalassa 1986-1996." Teoksessa Liikanen, Ilkka & Stranius, Pentti (toim.). "Matkalla kansalaisyhteiskuntaan? Liikettä ja liikkeitä Luoteis-Venäjällä." University of Joensuu Publications of Karelian Institute. Joensuu.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli. (2002) "Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi." Tammi. Helsinki.
- Van Til, Jon. (2000) "Growing Civil Society: From Nonprofit Sector to Third Space." Indiana University Press.

Vegh, Sandor. (2003) "Classifying Forms of Online Activism: The case of cyberprotests Against the World Bank." In Mc Caughney, Martha & Ayers Michael D. (2003) "Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice." pp. 71-98 Routledge. New York.

Viljanen, Elina, Aitamurto, Kaarina, Lassila, Jussi, Salmi, Anna-Maria (toim.) (2010) "Suuri ja Mahtava metodologia? Lähestymistapoja Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimukseen." WS Bookwell Oy. Porvoo.

Warren, Mark E. (2001) "Democracy and Association". Princeton University Press.

Yanitsky, Oleg N. (2000) "Russian Greens in a Risk Society." Gummerrus Kirjapaino Oy.

Yurchak, Alexei. (2006) "Everything Was Forever, Until It Was No More. The Last Soviet Generation." Princeton University Press. New Jersey.

Zdravomyslova, Jelena. (1996) "Kansalaisyhteiskuntakeskustelu Venäjällä." Teoksessa Liikanen, Ilkka & Stranius, Pentti (toim.). "Matkalla kansalaisyhteiskuntaan? Liikettä ja liikkeitä Luoteis-Venäjällä." University of Joensuu Publications of Karelian institute. Joensuu.

Zguta, Russel. (1978) "Russian Minstrels. A History of the Skomorokhi." Clarendon Press. Oxford.

Zorkaia, Natalia. (2009) "Today's Young People. On the Problem of "Deficient" Socialization." Russian education and society. vol. 51. no. 10. 2009. pp. 51-82

Zorkaia, Natalia. (2010) "Nostalgia for the Past", or What Lesson Young People Could Have Learned and Did Learn." Russian Social Science Review. Vol. 51. Issue 2. 2010 p 4-31.

Verkkolähteet

Amnesty Internationalin www-sivu. 18.5.2011. "Moscow Authorities Ban Gay Pride Event." Saatavilla www-muodossa: <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/moscow-authorities-ban-gay-pride-event-2011-05-18> Lähteenä käytetty: 23.11.2012.

BBC News. "Pussy Riot found guilty of hooliganism by Moscow court". 17.8.2012. Saatavilla www-muodossa: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19297373> > Lähteenä käytetty: 17.10.2012.

Barry, Ellen. (2011) New York Timesin www-sivu. 4.9.2011. Saatavilla www-muodossa: <http://www.nytimes.com/2011/04/09/world/europe/09russia.html> > Lähteenä käytetty 13.11.2012.

Bedau, Hugo.(1991) "Civil Disobedience in Focus." Routledge . London, GBR 1991.

Saatavilla E-kirjana:

<<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/docDetail.action?docID=10070671>>

Castells, Manuel. (2008) "The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance." March. University of Southern California. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

<<http://annenbergen.usc.edu/Faculty/Communication%20and%20Journalism/~media/78.ashx>>

Chadwick, Andrew. (2005) "The Internet, Political Mobilization and Organizational Hybridity: 'Deanspace', MoveOn.org and the 2004 US Presidential Campaign." Paper prepared for presentation to the Political Studies Association of the United Kingdom Annual Conference, University of Leeds, April 5th-7th. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

<<http://195.130.87.21:8080/dspace/bitstream/123456789/1027/1/The%20internet,%20political%20mobilization%20and%20organizational%20hybridity.pdf>>

Dobrowolski, Taneli. (2012) "Venäjän Hikipedia joutui sensuurin kouriin." 13.11.2012

Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <<http://www.mahorkka.com/venajan-hikipedia-joutui-sensuurin-kouriin/>> Lähteenä käytetty: 12.4.2013

FOM.ru [www-sivu](http://www.sivu). Media. Politika. "Oppozitsija v Rossii. Vlijaet li oppozitsija na žizn strani?" 10.7.2012 Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <<http://fom.ru/politika/10535>> Lähteenä käytetty: 12.4.2013

Helsingin Sanomien [www-sivu](http://www.sivu). 30.3.2009. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

<<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Homot+marssivat+euroviisujen+finaalip%C3%A4iv%C3%A4n%C3%A4Moskovassa/1135244763109>> Lähteenä käytetty: 1.3.2013.

Helsingin Sanomien [www-sivu](http://www.sivu). "Putinin sairastelu lykkää Japanin pääministerin Venäjän-matkaa." 30.11.2012. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

<<http://www.hs.fi/ulkomaat/Putinin+sairastelu+lykk%C3%A4%C3%A4Japanin+p%C3%A4ministerin+Ven%C3%A4j%C3%A4n-matkaa/a1305624129367>> Lähteenä käytetty: 20.2.2013.

Jänis-Isokangas, Ira. (2012) "Pussy Riot osui Venäjän kipupisteeseen." Helsingin Sanomien [www-sivu](http://www.sivu). Vieraskynä. 10.8.2012. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa):

<<http://www.hs.fi/paakirjoitukset/Pussy+Riot+osui+Ven%C3%A4j%C3%A4n+kipupisteeseen/a1344484416015>> Lähteenä käytetty 24.4.2013.

Koponen, Jarmo. (2013) "He haluavat todisteita." Uusi Suomi [www-sivu](http://www.sivu). 17.2.2013.

Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <<http://jarmokoponen.vapaavuoro.uusisuomi.fi/kulttuuri/133085-he-haluavat-todisteita>> Lähteenä käytetty: 11.4.2013

Kurvinen, Mihail. (2012) (a) ”Venäjän opposition tila.” 14.10.2012. Saatavilla [www-muodossa: http://suurijamahtava.com/2012/10/14/venajan-opposition-tila/](http://suurijamahtava.com/2012/10/14/venajan-opposition-tila/) Lähteenä käytetty: 12.4.2013

Kurvinen, Mihail. (2012) (b) ”Venäjän oppositio keskittää voimiaan – koordinaationeuvoston vaalit.” Suuri ja Mahtava [www-sivu. 21.10.2012](http://www.sivu.21.10.2012). Saatavilla [www-muodossa: <http://suurijamahtava.com/2012/10/21/venajan-oppositio-keskittaa-voimiaan-koordinaationeuvoston-vaalit/>](http://suurijamahtava.com/2012/10/21/venajan-oppositio-keskittaa-voimiaan-koordinaationeuvoston-vaalit/) Lähteenä käytetty: 11.4.2013

Lamont, Sacha. (2012) ”Hooligans of the World Unite!” 28.8.2012. Taidelehti Subwhite Cuben [www-sivusto](http://www.sivusto). Saatavilla www-muodossa: http://sachalamont.blogspot.fi/ Lähteenä käytetty: 12.2.2013.

Lassila, Jussi.(2007) ”Venäläiset nuorisoliikkeet ja politiikka, kiinnostaako politiikka nuoria?” Puhe Aleksanteri-instituutin yleisöseminaarissa ”Politiikkaa ylhäältä alas ja alhaalta ylös – Duuman vaalit vuonna 2007.” 28.11.2007. Saatavilla [Lonkila, Markku. \(1999\) ”Social Networks in Post-Soviet Russia. Continuity and Change in the Everyday Life of St. Petersburg Teachers.” Academic Dissertation, November. University of Helsinki. Department of Sociology. Faculty of Social Science. Helsingin yliopiston verkkojulkaisut, Helsinki 1999. Saatavilla \[Lonkila, Markku. \\(2012\\) ”Sosiaalinen media ja Venäjän opposition protestit.” \\[Politiikasta.fi\\]\\(http://www.politiikasta.fi\\). 18.4.2012. Saatavilla \\[Mikhaleva, Galina. \\\(2010\\\) ”Overcoming the Totalitarian Past. Foreign Experience and Russian Problems.” Russian Analytical Digest \\\(RAD\\\). Issue 72 p. 16-19. Center for Security Studies \\\(CSS\\\), ETH Zurich; Research Centre for East European Studies, University of Bremen. Saatavilla \\\[Narins, John. \\\\(2011\\\\) ”Provocations and Punishment.” 6.1.2011. Saatavilla \\\\[Oboronan \\\\\[www-sivu\\\\\]\\\\\(http://www.sivu\\\\\). O dviženi. Saatavilla \\\\\[www-muodossa: http://www.oborona.org/\\\\\]\\\\\(http://www-muodossa: http://www.oborona.org/\\\\\) Lähteenä käytetty: 1.4.2011.\\\\]\\\\(http://www-muodossa: <http://www.artnews.com/2011/06/01/provocations-and-punishment/>” Lähteenä käytetty: 14.1.2013.</p></div><div data-bbox=\\\\)\\\]\\\(http://www-muodossa: <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-72-16-19.pdf>”</p></div><div data-bbox=\\\)\\]\\(http://www-muodossa: <http://www.politiikasta.fi/article/sosiaalinen-media-ja-ven%C3%A4j%C3%A4n-opposition-protestit>” Lähteenä käytetty: 11.4.2013</p></div><div data-bbox=\\)\]\(http://www-muodossa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/lonkila/>.”</p></div><div data-bbox=\)](http://www-muodossa: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:P8sJJkHVg10J:www.helsinki.fi/aleksanteri/ajankohtaista/2007/vaalialustus_071128/Jussi%2520Lassilartf.rtf+&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi> <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:P8sJJkHVg10J:www.helsinki.fi/aleksanteri/ajankohtaista/2007/vaalialustus_071128/Jussi%2520Lassilartf.rtf+&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi></p></div><div data-bbox=)

Pussy Riotin blogi LiveJournalissa. Saatavilla www-muodossa: http://pussy-riot.livejournal.com/ Lähteenä käytetty 19.2.2013.

Rinne, Jarmo. (2012) ”Venäjä on digiaktivismiin koe-eläinpuisto.” Politiikasta.fi 24.8.2012. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.politiikasta.fi/article/ven%C3%A4j%C3%A4-digiaktivismiin-koe-el%C3%A4inpuisto>> Lähteenä käytetty: 20.12.2012.

Rusgaten www-sivu. ”Venäjällä selviteltiin elintason nousua, tuloerojen kasvua ja kulutuksen rakennemuutosta.” 20.5.2011. Saatavilla www-muodossa: <http://www.rusgate.fi/uutiset/venajalla-selviteltiin-elintason-nousua-tuloerojen-kasvua-ja-kulutuksen-rakennemuutosta/2941> Lähteenä käytetty 1.3.2013.

Tressco. ”Russian Innovative Art Award - Voina's Graffiti Toy Penis on Bridge.” Ladattu YouTubeen 26.4.2011. Alkuperäinen tallenne: Russia Today 26.4.2011. Saatavilla www-muodossa: <http://www.youtube.com/watch?v=Vq_GvvvN3Es> Lähteenä käytetty: 10.10.2012

Tikhonova, Yulia. FlashArtin www-sivu. Saatavilla www-muodossa: <http://www.flashartonline.com/interno.php?pagina=onweb_det&id_art=305&det=ok&titolo=ANDREI-EROFEEV:-CURATOR-OF-SCANDALS> Lähteenä käytetty 20.2.2013.

Tsleni Palati. Kansankamarin www-sivu. Saatavilla www-muodossa: <<http://www.oprf.ru/ru/chambermembers/>>. Lähteenä käytetty: 1.5.2011.

Vaihtoehtouutiset www-sivu. ”Vuosi 2012 oli Venäjän opposition epäonnistumisen vuosi.” 3.1.2013 Saatavilla www-muodossa: <http://www.vunetnews.org/ulkomaat/03_01_2013_Vuosi_2012_oli_Venajan_opposition_epaonnistumisen_vuosi-18676.html> Lähteenä käytetty 11.4.2013

Venäjän kommunistisen puolueen www-sivu. ” Vragi Rossii rukovodjat iz Kremlja, perenimaja narabotki doktora Gebbelsa.” 3.12.2010. Saatavilla www-muodossa: <http://kprf.ru/rus_soc/85268.html> Lähteenä käytetty: 24.4.2013.

Venäjänkielinen Wikipedia. Hakusanalla Иван-Дурак (Ivan-Durak). Saatavilla www-muodossa: <<http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD-%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BA>> Lähteenä käytetty: 20.11.2012.

Vstupit. Našin www-sivu. Saatavilla www-muodossa: <<http://nashi.su/join>> Lähteenä käytetty: 22.3.2011.

Zeitgeist-liikkeen www-sivu. ”Näkökulmat.” Saatavilla www-muodossa: http://www.zeitgeist.fi/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=60 Lähteenä käytetty: 31.1.2013.

Aineistot

Voinan www-sivu:

Etusivu. <http://free-voina.org> Lähteenä käytetty: 25.9.2012 ja 2.10.2012.

O Voine. <<http://free-voina.org/about>> Lähteenä käytetty: 25.9.2012.

Vragi Rossii. <<http://free-voina.org/enemies>> Lähteenä käytetty: 2.10.2012.

Pomots Voine. <<http://free-voina.org/help>> Lähteenä käytetty: 25.9.2012.

Plutser-Sarnon blogi:

<<http://plucer.livejournal.com/>> Lähteenä käytetty: 10.10.2012 ja 31.11.2012.

(a) <<http://plucer.livejournal.com/>> 31.11.2012 Lähteenä käytetty: 31.11.2012

(b) <<http://plucer.livejournal.com/281211.html>> 24.7.2010 Lähteenä käytetty:
10.10.2012

(c) <<http://plucer.livejournal.com/>> 22.9.2010 Lähteenä käytetty: 10.10.2012

(d) <<http://plucer.livejournal.com/531761.html>> 1.2.2010 Lähteenä käytetty: 10.10.2012

(e) <http://www.youtube.com/watch?v=l0A8Qf893cs&feature=player_embedded>
28.2.2011 Lähteenä käytetty: 10.10.2012

Kuvat

Kuva 1 Voinan www-sivujen etusivu 17.12.2012.	s.58
Kuva 2 Kriittisen diskurssianalyysin viitekehys.	s.64
Kuva 3 ”Putinin kuolema.” Voinan www-sivut. O Voine. 4.3.2013.	s.76
Kuva 4 Oleg Vorotnikov. Voinan www-sivu. O Voine. 17.12.2012.	s.78
Kuva 5 ”Desemberistien muistolle.” Voinan www-sivu. O Voine. 17.12.2012.	s.81
Kuva 6 ”Palatsin vallankaappaus.” Plutser-Sarnon blogi. Live Journal. 17.12.2012.	s.88
Kuva 7 ”KGP:n nostattama penis.” Voinan www-sivu. O voine. 17.12.2012.	s.90
Kuva 8 Oleg Vorotnikov, Natalia Sokol ja Kasper Sokol. Voinan www-sivu. O Voine. 17.12.2012.	s.94

Taulukot

Taulukko 1 Voinan toiminnan sisältöön liittyvät teemat.	s.73
---	------

Käännökset ja translitterointi

Tutkimuksen käännökset ovat tutkimuksen tekijän (Veera Koskinen) tekemiä. Venäjän kielen translitterointiin on käytetty Suomen Standardisoimisliiton laatimaa SFS 4900 -standardia.